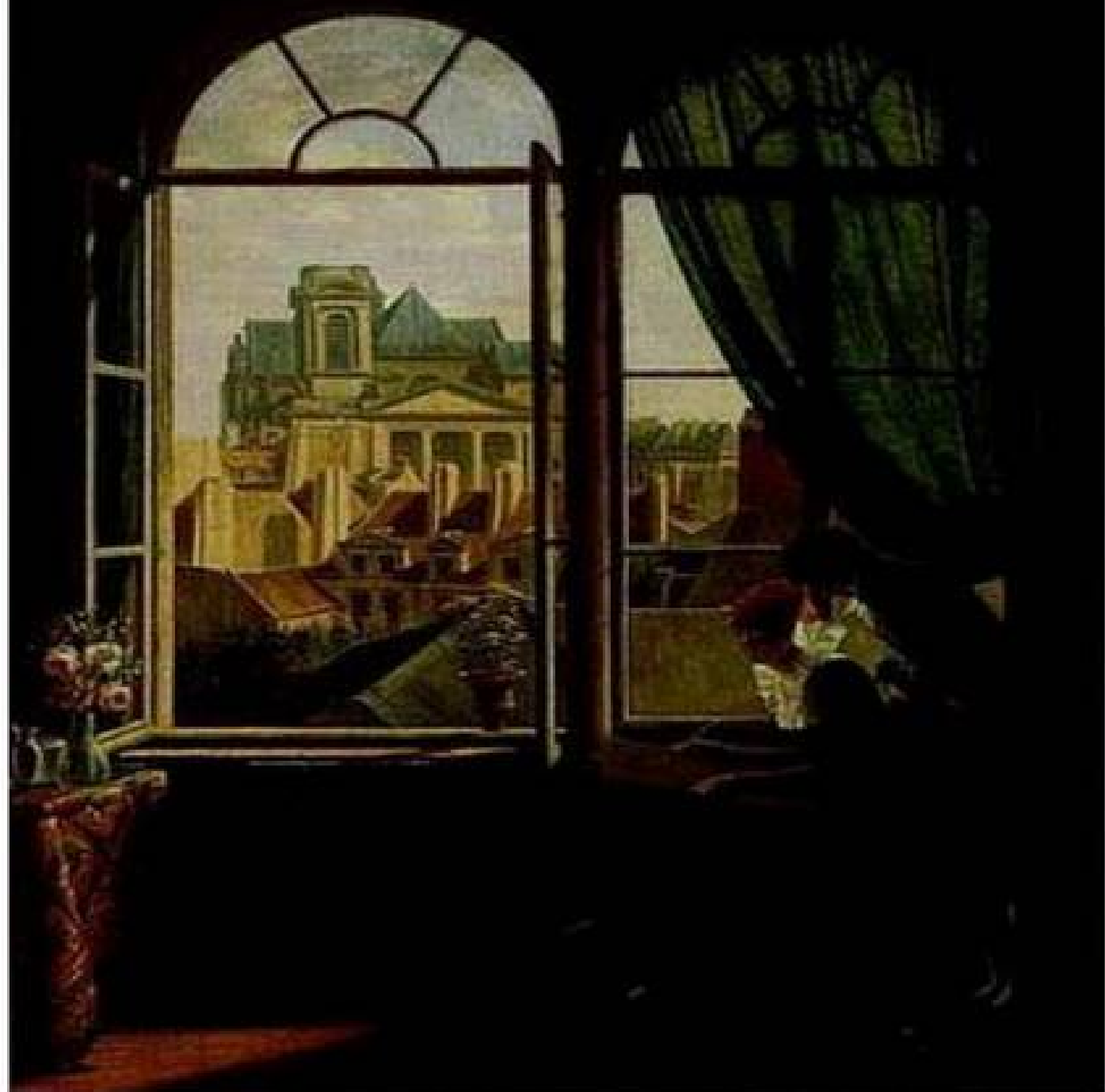

BALZAC

Copilul renegat

Comedia umană

Honoré de BALZAC

Copilul renegat

În românește de
TEODORA POPA-MAZILU

L'enfant maudit
1831

Wm. B. Hall

Cuprins

COPILUL RENEGAT

Cum a trăit mama

Cum a murit fiul

Addenda

Doamnei baroane James Rothschild

DE BALZAC^{11.}

COPILUL RENEGAT^[2]

Cum a trăit mama

Într-o noapte de iarnă, către ora două dimineață, contesa Jeanne d'Hérouville simți dureri atât de crâncene încât, cu toată lipsa ei de experiență, presimți că se apropia clipa nașterii; și instinctul, care ne face să nădăjduim că ne vom simți mai bine dacă ne vom schimba poziția, o sfătui să se ridice în capul oaselor, fie pentru a-și da seama de natura, cu totul nouă, a durerilor, fie pentru a se gândi la situația ei. Se afla în prada celor mai crunte temeri, nu atât din pricina riscurilor unei prime nașteri de care se sperie majoritatea femeilor, cât de primejdiile care-l așteptau pe copil.

Ca să nu-și trezească soțul, culcat alături de ea, biata femeie își luă toate precauțiile pe care o spaimă cumplită le făcea să fie tot atât de minuțioase ca ale unui prizonier ce evadează. Deși durerile deveniseră din ce în ce mai intense, încetă să le mai simtă, până într-atât își concentrase forțele în dificila încercare de a-și sprijini de pernă mâinile umede, pentru ca trupul ei îndurerat să poată părăsi poziția lipsită de energie în care se afla. La cel mai mic foșnet al imensei cuverturi de moar verde sub care dormise atât de puțin de când se măritase, se oprea ca și când ar fi răsunat un clopoțel. Silită să-l pândească pe conte, ea își împărțise atenția între cutele mătăsii foșnitoare pe de o parte și chipul mare și oacheș, a cărui mustață îi atingeă ușor umărul, pe de alta. Dacă vreo respirație mai zgomotoasă ieșea dintre buzele soțului aceasta îi producea temeri neașteptate, care reînsuflețeau strălucirea roșetii răspândită pe obraji ei de îndoita spaimă. Criminalul ajuns în

toiul nopții până la poarta temniței sale și care încearcă să răsucescă, fără zgomot, într-o broască rigidă cheia pe care a găsit-o, este de o îndrăzneală tot atât de precaută. Când contesa se văzu șezând, pe pat, fără să-și fi trezit călăul, făcu un gest de bucurie copilărească, prin care se dezvăluia mișcătoarea naivitate a firii sale; dar surâsul schițat doar pe jumătate, care pluti pe buzele umflate, fu repede reprimat: un gând îi întunecă fruntea pură și prelungii săi ochi albaștri își reluară expresia lor de tristețe. Oftă și-și puse din nou mâinile – cu cele mai prudente precauții – pe perna conjugală. Apoi, ca și cum, pentru prima oară de când se măritase, ar fi fost liberă pe faptele și pe gândurile ei, privi lucrurile din jur, întinzându-și gâtul, cu mișcări ușoare, aidoma unei păsări aflate într-o colivie. Văzând-o astfel, ți-ar fi fost ușor să ghicești că odinioară fusese o ființă zburdalnică și plină de veselie; dar că soarta secerase brusc primele speranțe și-i schimbase nevinovata sa veselie, în melancolie.

Camera era una dintre cele despre care, chiar în zilele noastre, unii portari octogenari le spun călătorilor ce vizitează vechile castele:

— Iată odaia de onoare unde a dormit Ludovic al XIII-lea!

Tapiserii frumoase, în general în tonuri de un cafeniu stins, încadrate în mari rame de lemn de nuc, ale căror sculpturi delicate fuseseră înnegrite de vreme împodobeau pereții. Pe tavan, grinzile alcătuiau casete împodobite cu arabescuri în stilul secolului precedent și care păstrasera culoarea castanei. Decorațiunile în nuanțe închise reflectau atât de puțin lumina, încât era greu să le vezi desenele chiar când soarele lumina din plin camera lungă și largă de la catul de sus.

Lampa de argint, așezată pe placa de deasupra vastului cămin, lumina și ea atât de slab, încât lumina ei tremurătoare putea fi comparată cu cea a unor stele nebuloase care, pe moment, străpung

vălul cenușiu al unei nopți de toamnă. Statuile dăltuite în marmură ce împodobeau căminul așezat chiar în fața patului contesei aveau niște chipuri atât de hidoase și de groțesti, încât femeia nu cuteza să-și oprească privirea asupra lor, de teamă să nu le vadă mișcându-se sau să nu audă un râs cu hohote ieșind din gurile lor căscate și strâmbe. În acel moment o furtună cumplită bubui în căminul care amplifică cele mai slabe rafale de vânt, făcându-le să răsună lugubru; lărgimea coșului îl puneă atât de bine în legătură cu văzduhul, încât numeroșii tăciuni din cămin parcă răsuflau, aprinzându-se și stingându-se rând pe rând, după cum bătea vântul. Blazonul familiei d'Hérouville, sculptat în marmoră albă, cu toate lambrechinurile și pajerile sale, dădea impresia unui mormânt acelui gen de edificiu care făcea pereche cu patul, alt monument ridicat spre gloria lui Hymeneu. Un arhitect modern, pus să decidă, ar fi fost foarte încurcat să se pronunțe dacă odaia fusese construită pentru pat, sau patul pentru odaie. Doi amorași care se jucau pe un cer de nuc împodobit cu ghirlande ar fi putut trece drept îngeri, iar coloanele, din aceeași esență, ce susțineau acel veritabil dom, înfățișau alegorii mitologice a căror explicație se găsea, în egală măsură, în *Biblie* și în *Metamorfozele* lui Ovidiu. Dacă s-ar fi scos patul, acel cer ar fi încununat la fel de bine, într-o biserică, scaunul episcopal sau băncile enoriașilor. Soții trebuiau să urce trei trepte ca să ajungă în culcușul așezat pe o estradă și decorat cu două draperii de moar verde cu mari desene strălucitoare reprezentând păsări și flori, și unde păsările înfățișate încetaseră să mai cânte. Cutele acelor draperii imense erau atât de țepene, încât noaptea mătase traducea cu o țesătură metalică. Pe catifeaua verde, împodobită cu ciucuri de aur, care alcătuia fundalul patului seniorial, în superstiția lor, conții de Hérouville atârâaseră un mare crucifix pe care duhovnicul familiei pusese e nouă

crenguță de merișor sfințit, după cum reînnoiau în ziua de Florii apa din agheasmatarul încrustat în piciorul crucii.

Într-o parte a căminului se afla un dulap de lemn scump și minunat lucrat pe care, în provincie, tinerele căsătorite încă îl mai primesc în dar de ziua nunții. Aceste vechi cufere, atât de căutate astăzi de anticari, erau arsenalul unde femeile își puneau odinioară comorile podoabelor lor pe cât de elegante pe atât de scumpe. Dulapurile erau pline de dantele, de jupoane, de galere înalte, de rochii de preț, de pungi pentru bani, de măști, mănuși, văluri, mă rog, toate născocirile cochetăriei din secolul al XVI-lea. De cealaltă parte a căminului, pentru simetrie, se înălța o mobilă asemănătoare, unde contesa își ținea cărțile, hârtiile și bijuteriile. Fotolii antice îmbrăcate în damasc, o mare oglindă verzuie, fabricată la Veneția și bogat încadrată într-un fel de ramă rotundă încheiau mobilierul camerei. Podeaua era acoperită cu un covor persan, a cărui calitate dovedea galanteria contelui. Pe ultima treaptă a patului se afla o măsuță pe care o cameristă servea, în fiecare seară, într-o cupă de argint sau de aur, o băutură preparată cu mirodenii.

Când am făcut câțiva pași în viață, cunoaștem tainica influență exercitată de lucruri asupra dispoziției sufletești. Oare cine n-a trecut prin unele clipe grele în care întrevede nu știu ce sâmbure de speranță în lucrurile ce ne înconjoară? Fericit sau necăjit, omul conferă o fizionomie celor mai mărunte obiecte printre care trăiește; până într-atât e de superstițios, încât le ascultă și le consultă.

În acel moment, contesa își plimba privirile asupra tuturor mobilelor, ca și cum ar fi fost niște ființe vii; părea că le cere ajutor sau ocrotire; dar luxul sumbru al camerei i se păru nemilos.

Brusc, furtuna se întee. Tânăra nu mai cuteză să creadă într-o prevestire bună, auzind amenințările cerului, ale cărui schimbări erau socotite, în acea

epocă de credulitate, că minează gândurile sau obiceiurile vreunui spirit. Își întoarse brusc ochii spre cele două ferestre în ogivă ce se aflau la capătul odăii. Dar micimea vitraliilor și mulțimea ramelor de plumb nu-i îngăduiră să vadă starea firmamentului, ca să-și dea seama dacă se apropie sfârșitul lumii cum pretinseseră câțiva călugări ahtiați după ofrande. Ar fi putut lesne să creadă în prezicerile lor, căci mugetul mării înfuriate, ale cărei valuri luaseră cu asalt zidurile castelului se unise cu glasul puternic al furtunii, încât stâncile părură că se zdruncină. Deși durerile urmau una după alta, tot mai vii și mai de nesuportat, contesa nu îndrăzni să-și trezească bărbatul; îi cercetă însă trăsăturile, ca și cum disperarea ar fi sfătuit-o să caute în ele o consolare împotriva atâtor negre prevestiri.

Dacă lucrurile din jurul tinerei femei erau triste, apoi chipul ei – în ciuda calmului din timpul somnului – părea și mai trist. Tulburată de răbufnirile vântului, lumina lămpii ce trăgea să moară, la marginea patului, nu atingea decât din când în când capul contelui, în așa fel încât razele gălbui dădeau impresia că pe chipul celui ce se odihnea se zbătea un gând furtunos. Descoperirea pricinii acestui fenomen abia dacă o liniști pe contesă. Ori de câte ori o pală de vânt proiecta lumina pe fața mare, umbrind numeroasele calozități care o caracterizau, i se părea că bărbatul ei avea să-și fixeze asupra-și cei doi ochi de o neasemuită duritate. Implacabilă ca și războiul pe care-l ducea atunci biserica împotriva calvinismului, fruntea contelui părea și mai amenințătoare în timpul somnului; numeroasele cute produse de emoțiile unei vieți închinată războiului îi imprimaseră o vagă asemănare cu pietrele striate ale monumentelor de atunci; aidoma mușchilor albi de pe bătrânii stejari, pletele încărunțite înainte de vreme îi înconjurau, fără grație, chipul, iar intoleranța religioasă îi dezvăluia

pătimășele sale brutalități. Nasul acvilin care semăna cu ciocul unei păsări de pradă, contururile negre și ridate ale ochilor galbeni, oasele ieșite în afară ale obrazului scofâlcit, rigiditatea ridurilor adânci, disprețul arătat de buza inferioară, totul dovedea o ambiție, un despotism, o forță cu atât mai de temut cu cât îngustimea craniului trăda o lipsă absolută a spiritului și a curajului dotat cu generozitate. În plus, chipul îi era oribil desfigurat de o largă cicatrice transversală ale cărei margini păreau un fel de o a doua gură pe obrazul drept. La vârsta de treizeci și trei de ani, contele, dornic să se remarce în nefericitul război religios al cărui semnal fusese dat de masacrul din noaptea sfântului Bartolomeu^[3], fusese grav rănit în timpul asediului de la La Rochelle^[4]. Beleaua răniile sale – pentru a vorbi în limbajul timpului – spori ura sa împotriva dușmanilor credinței; dar, cum era și firesc, îi învâluia în antipatia sa și pe bărbații cu chipuri frumoase. Chiar și înainte de această catastrofă fusese atât de urât, încât nicio doamnă nu voise să-i primească omagiile. Singura pasiune a vieții sale fusese o femeie celebră, numită Frumoasa Romană. Neîncrederea pe care i-o dădu noua lui urâtenie îl făcu atât de susceptibil, încât socoti că n-ar putea să mai inspire cuiva o pasiune adevărată; firea lui deveni atât de sălbatică, încât dacă a mai avut unele succese în dragoste, le-a datorat numai spaimei inspirate de cruzimea sa. Mâna stângă, pe care acest cumplit catolic o scosese de sub cuvertură, isprăvea de zugrăvit caracterul. Întinsă de parcă ar fi păzit-o pe contesă cum își păzește un avar comoara, mâna enormă era acoperită cu un păr atât de des, oferea o rețea de vine și de mușchi atât de proeminenți, încât semăna cu o ramură de fag înconjurată de tijele unei liane îngălbenite. Contemplând chipul contelui, un copil ar fi recunoscut în el pe unul dintre căpcăunii poveștilor feroase ce le sunt spuse de dădace. Era de ajuns să vezi lungimea și

lățimea locului pe care-l ocupa contele, în pat, ca să-ți dai seama de proporțiile lui gigantice. Sprâncenele groase și cărunte îi ascundeau pleoapele în așa fel, încât îi făceau și mai limpezi ochii în care scliepa ferocitatea fosforescentă a unui lup care stă la pândă în frunziș. Sub nasul lui de acvilă, două mustăți mari, prea puțin îngrijite, fiindcă disprețuia în mod ciudat orice ținea de lustrul ținutei, nu-ți îngăduiau să-i vezi buza superioară. Din fericire pentru contesă, gura largă a soțului ei era în acel moment, mută, căci cele mai ușoare sunete ale vocii sale răgușite o făceau să tremure. Deși contele de Hérrouville nu avea decât cincizeci și ceva de ani, la prima vedere. Îi dădeai șaiszeci, până într-atâta oboseala acumulată în războaie îi pustiise chipul fără să-i zdruncine însă și constituția robustă: numai că lui îi păsa foarte puțin că nu avea nimic din expresia unui „favorit” regal.

Contesa, care mergea pe optsprezece ani, alcătuia, alături de imensa persoană a soțului, un contrast greu de suportat. Era albă și zveltă. Părul castaniu, amestecat cu șuvițe aurii, îi cădea pe gât în cârlionți de un castaniu-închis încadrând unul dintre acele chipuri delicate alese de Carlo Dolci pentru madonele sale cu ten de ivoriu, care par gata să-și dea duhul de îndată ce le-ar afecta vreo durere fizică. Ai fi spus că e vorba de un înger a cărui menire este să îndulcească răutatea contelui de Hérrouville.

— Nu, nu ne va ucide, spuse ea în gând, după ce-și contemplase multă vreme soțul. Nu e cinstit, nobil, curajos și credincios cuvântului dat? Credincios cuvântului dat... Repetând această frază în gând, tresări violent și rămase ca năucită.

Pentru a înțelege grozăvia situației în care se afla contesa, e necesar să adăugăm că această scenă nocturnă avea loc în anul 1591, epocă în care, în Franța, domnea războiul civil și unde legile nu mai aveau nicio putere. Excesele Ligii^[5],

care se opunea venirii lui Henric al IV-lea, întreceau cu mult toate calamitățile războaielor religioase. Nerușinarea devenise pe atunci atât de mare, încât nimeni nu mai era surprins să vadă un mare senior ucigându-și dușmanul, în mod public, în plină zi. Când o expediție militară, vizând interese particulare, era condusă în numele Ligii sau al regelui, era copleșită din ambele părți, de cele mai mari elogii. Așa s-a întâmplat că Balagny, un simplu soldat, era cât pe-acți să devină prinț suveran, la porțile Franței. Cât despre omorurile săvârșite în familie, dacă ne e îngăduit să ne servim de această expresie, nimănui nu-i păsa mai mult – spune un contemporan – ca de o claie de fân, cu condiția ca ele să nu fi fost săvârșite în împrejurări prea crude. Cu câțva timp înainte de moartea regelui, o doamnă de la Curte a ucis un gentilom care spusese unele lucruri urâte pe seama ei. Unul dintre copiii lui Henric al III-lea i-a relatat și tatălui său faptul, în termenii următori:

— Sire, pe Dumnezeuul meu, l-a spintecat foarte frumos, cu o dagă^[6].

Prin asprimea execuțiilor sale, contele de Hérouville, unul dintre cei mai îndârjiți regaliști din Normandia, menținea sub ascultarea lui Henric al IV-lea toată partea acelei provincii ce se învecina cu Bretania. Ca șef al uneia dintre cele mai bogate familii din Franța, el își sporise considerabil venitul numeroaselor sale pământuri, însurându-se – cu șapte luni înainte de noaptea în timpul căreia începe povestea noastră – cu Jeanne de Saint-Savin, o tânără domnișoară care, printr-o întâmplare destul de obișnuită în acele vremuri în care bărbații mureau ca muștele, se trezise, pe neașteptate, că moștenise averile a două dintre ramurile familiei de Saint-Savin. Necesitatea, spaima, au fost singurii martori ai acestei căsătorii. La o masă, oferită după două luni de la nuntă de către orașul Bayeux, în cinstea contelui și a contesei de Hérouville, cu prilejul căsătoriei lor, se

înfiripă o discuție care, în acea epocă de ignoranță a fost socotită ca neobișnuită; discuția privea pretinsa legitimitate a copiilor veniți pe lume la zece luni după moartea soțului, sau la șapte luni după noaptea nunții.

LE COMTE D'HEROUVILLE

L'ENFANT MAUDIT.

— Doamnă, îi spusese cu brutalitate contele soției sale. dacă va fi să-mi dăruiești un copil la zece luni după moartea mea, mă doare-n cot! Dar, pentru început să nu-mi naști la șapte luni!

— Ei, și dac-o fi așa, ce-ai să faci, bătrâne urs? întrebă tânăra marchiză de Verneuil socotind că aprigul conte voia să glumească.

— Le voi suci frumușel gâtul și mamei și copilului!

Un răspuns atât de prompt puse capăt discuției iscată în mod atât de imprudent de un oarecare senior din Normandia-de-Jos. Mesenii tăcură, contemplând-o cu un soi de spaimă pe frumoasa contesă de Hérouville. Toți erau convinși că într-o asemenea situație, înverșunatul senior își va aduce la îndeplinire amenințarea.

Cuvintele contelui avură răsunet în inima tinerei femei, pe atunci însărcinată; chiar în aceeași clipă, una dintre presimțirile care brăzdează sufletul ca un fulger al viitorului o avertiză că va naște la șapte luni. O căldură interioară o învălui pe tânăra femeie din cap până-n picioare, concentrându-i cu atâta violență întreaga energie vitală în inimă, încât în afară își simți trupul ca de gheață. De atunci, n-a trecut o singură zi fără ca sentimentul de spaimă lăuntrică să nu-i stăvilească cele mai nevinovate elanuri. Amintirea privirii, și mai ales inflexiunea glasului cu care contele își rostise amenințarea, făcea să-i înghețe contesei sângele în vine, determinând-o să-și mascheze durerile când, aplecată asupra capului adormit, încerca să descopere – măcar în timpul somnului – semnele milei pe care le căută zadarnic în timpul stării de veghe. Cum copilul amenințat cu moartea încă înainte de a se naște, îi cerea prin mișcări tot mai viguroase, să iasă la lumină ea șopti, cu o voce ce aducea mai mult a suspin:

— Sărman micuț... Dar nu-și isprăvi vorba fiindcă-i veni ră în minte unele gânduri pe care o mamă nu le poate îndura. Incapabilă – în acel

moment – să mai judece, contesa se simți înăbușită de o spaimă necunoscută. Două lacrimi i se rostogoliră de-a lungul obrazilor, lăsară în urma lor două dăre strălucitoare și rămaseră atârinate de chipul alb, ca două picături de rouă pe un crin. Ce savant va cuteza să-și asume răspunderea de a susține că pruncul se află pe un teren neutru, unde emoțiile mamei nu pătrund nici măcar în timpul acelor ceasuri în care sufletul îmbrățișează trupul și-i împărtășește impresiile, când gândul infiltrează în sânge balsamuri binefăcătoare sau fluide otrăvitoare? Teama ce zguduia arborele, oare avea să tulbure și fructul? Cuvintele: „Sărman micuț!” să fi fost cumva hotărârea dictată de vreo presimțire privind viitorul copilului? Tresărirea mamei fusese foarte puternică iar privirea ei deosebit de pătrunzătoare!

Neomenosul răspuns ce-i scăpase contelui era ca o verigă ce lega în mod misterios trecutul soției sale de nașterea prematură. Bănuielile odioase, exprimate într-un mod atât de public, aruncaseră în amintirile contesei o groază ce avea să aibă răsunet până și în viitor. După banchetul fatal, ea izgonise din suflet cu tot atâta teamă pe câtă plăcere i-ar fi făcut oricărei alte femei să le evoce, miile de tablouri răzlețe pe care imaginația ei vie i le înfățișa adesea, în ciuda eforturilor făcute. Își refuză emoționanta contemplare a zilelor fericite când inima îi era liberă să iubească. Aidoma cântecelor din ținutul natal care-i fac pe cei izgoniți să plângă, amintirile acelea i-ar fi produs senzații atât de plăcute, încât tânăra ei conștiință și le-ar fi reproșat, ca pe tot atâtea crime și poate că ar fi făcut și mai îngrozitoare făgăduiala contelui: căci în amenințarea aceluia se ascundea secretul spaimii care o copleșea pe contesă.

Chipurile adormite au parcă un fel de suavitate, datorită destinderii depline a trupului și a inteligenței; dar cu toate că destinderea schimba prea puțin expresia dură a trăsăturilor contelui,

iluzia oferă adesea celor nefericiți miraje atât de atrăgătoare, încât tinerei femei i se păru că zărește, în acea destindere o umbră de nădejde. Furtuna ce începuse a se dezlănțui în adevărate torente făcu să nu se mai audă decât un fel de susur melancolic; temerile și durerile îi lăsară contesei o clipă de răgaz. Contemplând bărbatul de care își legase viața, se lăsă pradă unei reverii a cărei frumusețe fu atât de îmbătătoare, încât nu avu puterea să se smulgă de sub farmecul ei. Într-o clipă, datorită uneia din acele viziuni la care pare că ia parte însuși Cel de Sus, făcu să-i treacă pe dinainte imaginile repezi ale unei fericiri pentru totdeauna pierdute.

Jeanne zări mai întâi ca prin ceață, apoi ca prin îndepărtata lumină a aurorei, micul castel unde-și petrecuse copilăria lipsită de griji; revăzu pajiștea verde, râul răcoros, odăița – teatrul primelor sale jocuri. Se văzu culegând flori, răsădindu-le și nebănuind de ce toate se ofileau și nu creșteau, deși le uda cu regularitate. Curând, zări în mod confuz un oraș imens și marele palat înnegrit de vreme unde mama sa o dusese la vârsta de șapte ani. Ironică, memoria. Îi aduse în fața ochilor capetele venerabililor profesori care o înfricoșaseră. Trecând printr-un torent de cuvinte spaniole sau italiene, fredonând în sinea ei române în sunetele unui frumos rebec^[2], contesa își aminti de tatăl ei. La reîntoarcerea de la Palat, ieșea înaintea președintelui tribunalului, îl privea coborând de pe catâr, acesta o lua apoi de mână și urcau scara împreună; cu sporovăiala ei copilărească, îi alungase adesea preocupările judecătorești de care nu scăpa nici după ce lepăda roba neagră sau roșie și cărora, de câteva ori, din zburdălnicie, le tăiase cu foarfecele blana albă amestecată cu fire negre. Rememoră doar preț de o clipă chipul duhovnicului mătușii sale – stareța mănăstirii Clariselor – un om rigid și fanatic, ce primise sarcina s-o inițieze în tainele religiei.

Împietrit de asprimile pe care le impunea erezia, bătrânul preot scutura, la orice cuvânt, lanțurile iadului, nu vorbea decât de răzbunările cerului și izbutise să facă din ea o ființă temătoare, convingând-o că se afla, în permanență, în prezența Domnului. Devenită timidă, nu mai cutează să ridice ochii și nu mai avu decât respect față de mama sa, căreia până atunci îi istorisise toate ștregăriile ei. Începând din acel moment, o spaimă plină de evlavie puneă stăpânire pe tânăra ei inimă, ori de câte ori mama adorată își ațintea asupra ei privirea aparent mâniată.

Apoi brusc, se regăsi în cea de a doua copilărie, epocă în timpul căreia încă nu pricepuse nimic din sensul vieții. Salută cu un regret aproape batjocoritor acele zile, în care toată fericirea ei se reducea la a lucra, într-un mic salon, împreună cu mama sa, o tapiserie, la a se ruga într-o biserică mare, a cânta o romanță acompaniindu-se la rebec, a citi, pe ascuns, vreun roman cavaleresc, a smulge, din curiozitate, petalele unei flori, a descoperi ce daruri îi va face tatăl ei de ziua preafericitului sfânt Ioan și la a căuta sensul cuvintelor care nu erau rostite pe de-a-ntregul în fața ei. Dar tânăra șterse îndată, printr-un singur gest, așa cum ai șterge cu guma cuvintele scrise pe un album, bucuriile copilărești pe care – în răgazul scurt cât o lăsaseră durerile – imaginația i le alesese ca să i le ofere, dintre toate tablourile primilor șaisprezece ani de viață. Gingășia oceanului limpede al rememorării fu în curând eclipsată de izbucnirea uneia dintre cele mai proaspete amintiri, cu toate că furtunoasă. Pacea fericită a copilăriei îi adusesese mai puțină mângâiere decât una singură dintre tulburările încercate în ultimii doi ani ai vieții, ani bogați în comori îngropate pentru totdeauna în inimă. Contesa ajunsese brusc la acea încântătoare dimineață când, în capătul celălalt al sălii celei mari, îmbrăcată în lemn de stejar sculptat, care

servea și ca sală de mese, îl văzu pentru prima oară pe frumosul ei verișor.

Speriată de asediile Parisului, familia mamei sale îl trimisese la Rouen pe tânărul curtean, în nădejdea că-și va însuși toate dedesubturile magistraturii, ucenicind pe lângă unchiul său, a cărui funcție urma s-o moștenească într-o zi. Contesa surâse fără să vrea gândindu-se la bucuria cu care se retrăsese după ce-și cunoscuse ruda despre care nu știa mai nimic. În ciuda promptitudinii cu care deschidea și închidea ușa, privirea îi și lăsase în suflet viguroasa amprentă a acelei scene pe care acum i se păru că o vede aievea. Atunci admirase pe ascuns gustul și luxul veșmintelor lucrate la Paris; dar astăzi, mai îndrăzneță cu amintirile ei, ochiul privea fără reținere totul, începând cu mantia de catifea violetă, brodată cu aur și dublată cu satin, pintenii ce-i împodobeau botinele și frumoasele romburi despicate ale vestei scurte cu mâneci, pantalonul scurt și bufant până la bogatul guler răsfrânt, ce lăsa să se vadă un gât tânăr, tot atât de alb ca și dantela. Mângâie cu mâna un chip împodobit cu o mustăcioară răsucită în sus și cu o barbă mică ce semăna cu una dintre cozile de hermină presărate pe epitoga tatălui ei. În mijlocul tăcerii și al nopții, cu ochii ațintiți la draperiile de moar din jurul patului, pe care nici nu le mai vedea, uitând de furtună și de bărbatul ei, contesa îndrăzni să-și aducă aminte cum, după multe zile, la fel de lungi ca anii – până într-atât fuseseră de pline – grădina înconjurată de vechile ziduri negre și întunecatul palat al tatălui ei, i se păruseră aurite și luminoase. Căci iubea și era iubită! Își aminti cum, temându-se de privirile severe ale mamei sale, se strecurase într-o dimineață în cabinetul tatălui ei, pentru a-și mărturisi dragostea; după ce se așezase pe genunchii lui, după ce-și îngăduise unele năzbâtii care aduseseră surâsul pe buzele priceputului

magistrat, surâs pe care ea abia îl așteptase, îi spusese:

— Ai să mă cerți dacă am să-ți mărturisesc ceva?

Încă mai credea c-o să-l audă pe tatăl ei spunându-i, după ce-ar fi chestionat-o, pentru prima oară, despre dragostea ei:

— Ei bine, copila mea, vom vedea. Dacă învață cu sârg, dacă vrea să-mi urmeze în funcție, dacă va continua să te placă, sigur că voi fi de partea ta!

Dar neauzind astfel de vorbe, neauzind nimic, și-a sărutat tatăl și a fugit răsturnând câteva hârtoage ca să poată ajunge cât mai repede sub teiul cel mare unde, în fiecare dimineață, înainte ca temuta ei mamă să se scoale, se întâlnea cu frumosul Georges de Chaverny. Curteanul îi făgăduise să-și însușească integral legile și cutumele și să renunțe la veșmintele bogate ale nobilimii de spadă pentru a îmbrăca severul costum al magistraților.

— Te iubesc și mai mult îmbrăcat în negru, îi spunea ea. Mințea, dar minciuna îl făcuse pe iubitul ei mai puțin trist fiindcă își aruncase pumnalul pe câmp. Amintirea șiretlicurilor folosite pentru a o înșela pe mama sa, a cărei severitate părea mare, îi spori bucuriile fecunde ale unei iubiri nevinovate, îngăduite și împărtășite. De altfel, nu fusese vorba decât de câteva întâlniri sub tei, unde sigur că, fără martori, vorba era mai liberă; îmbrățișări furiș, sărutări smulse pe neașteptate și toate naivele aconturi ale unei pasiuni ce nu depășea marginile modestiei. Retrăind ca în vis acele zile încântătoare în care ea se învinuise că avusese parte de prea multă fericire, cuteză să sărute în gând chipul tânăr cu priviri înflăcărâte și gura înfocată care se pricepea să-i vorbească atât de frumos despre dragoste. Îl iubise pe Chaverny, în aparență sărac. Dar câte comori nu descoperise ea în acel suflet atât de blând, pe cât era ea de zvăpăiată! Iată însă că

președintele muri pe neașteptate, Chaverny nu-i luă locul, iar războiul civil se reaprinse. Îngrijorate pentru vărul lor, ea și mama ei se refugiaseră într-un orășel din Normandia-de-Jos. Dar iată că stingerea consecutivă din viață a câtorva rude o făcu pe fată una dintre cele mai bogate moștenitoare din Franța. Nemaifiind săracă, își pierdu fericirea. Sălbatica și cumplita figură a contelui de Hérrouville, care-i ceru mâna, îi apărură ca un nor gros de colb care-și întinde vălul îndoliat peste bogățiile pământului, până atunci aurit de soare. Biata contesă se sili să alunge amintirea scenelor de disperare și de lacrimi aduse de îndelungata sa rezistență. Văzu în mod confuz incendiul micului orășel, apoi pe hughenotul Chaverny azvârlit în închisoare, amenințat cu moartea și așteptând un groaznic supliciu. Sosi și înspăimântătoarea seară în care mama sa, palidă și suferind de moarte, se prosternă la picioarele sale; cum numai Jeanne putea să-și salveze vărul, ea cedă rugăminților. Se înnoptase. Conte, întorcându-se mânjit de sânge din luptă, era gata să se însoare; chemară un preot, aprinseră torțe, intrară în biserică. Jeanne aparținea de acum nefericirii. Abia avu când să-și ia rămas bun de la frumosul ei verișor, eliberat din temniță.

— Chaverny, dacă mă iubești, să nu încerci să mă mai revezi vreodată!

Apoi auzi zgomotul îndepărtat al pașilor nobilului ei prieten pe care nu l-a mai văzut de atunci. Dar a păstrat în adâncul inimi ultima lui privire pe care o regăsea atât de des în visele sale și pe care i le lumina. Ca o pisică închisă în cușca unui leu, tânăra femeie se temea în fiecare ceas de ghearele stăpânului, mereu ridicate spre ea. Căci contesa săvârșea o crimă până i și dacă se îmbrăca în unele zile – când avea loc vreo petrecere neașteptată – în rochia pe care o purtase când era fată tânără și se întâlnea cu iubitul ei. Astăzi, ca să

fie fericită, trebuia să uite trecutul, să nu se mai gândească decât la viitor.

— Nu mă socot vinovată, îşi spuse ea; dar dacă în ochii contelui par, nu e ca şi cum aş fi vinovată? Sfânta Fecioară n-a conceput oare fără să... Se opri.

În acel moment în care gândurile îi erau neclare, în timp ce sufletul ei călătorea prin lumea fanteziei, naivitatea o făcu să atribuie ultimei priviri a iubitului ei ce-i rămăsese în suflet pentru totdeauna, puterea pe care-o avusese Îngerul asupra Maicii Domnului. Această presupunere – firească în acele vremuri înapoiate în care o aduseseră reveriile sale – păli în faţa amintirii unei scene conjugale mai cumplită decât moartea. Biata contesă nu mai putea să-şi facă iluzii asupra legitimităţii copilului pe care-l purta la sân. Prima noapte a nuntii îi apăru în toată grozăvia chinurilor sale, aducând după sine alte asemenea nopţi şi zile din ce în ce mai triste.

— Ah, sărmăne Chaverny, şoptise plângând, tu atât de supus, de graţios, ai fi fost întotdeauna binefăcătorul meu!

Întoarse ochii spre bărbatul ei parcă spre a se convinge că îi făgăduia o clemenţă cumpărată atât de scump! Contele se trezise. Ochi săi galbeni, la fel de strălucitori ca şi cei ai unui tigru, scânteiau de sub sprâncenele stufoase şi niciodată privirea lui nu fusese mai tăioasă ca în acea clipă. Speriată de uitătură, contesa se strecură sub cuvertură şi nu se mai mişcă.

— De ce plângi? întrebă contele trăgând cu putere acoperitoarea sub care se ascunsese nevastă-sa.

Vocea care întotdeauna o înspăimânta avu în acel moment o blândeţe factice care i se păru de bun augur.

— Sufăr îngrozitor, răspunse ea.

— Ei, micuţa mea, crezi că-i o crimă să suferi? De ce tremuri când mă uit la tine? Ce să fac ca să

fiu și eu iubit? Toate ridurile de pe frunte i se adunaseră între cele două sprâncene. Te sperii tot timpul, văd bine, adăugă el oftând.

Sfătuită de instinctul firilor slabe, contesa îl întrerupse pe conte, scoțând câteva gemete și exclamând:

— Mă tem să nu pierd copilul! Am alergat toată seara pe stânci și cred că m-am obosit prea tare!

Contele de Hérouville aruncă soției sale o privire plină de suspiciuni încât ea roșii și începu să tremure. El luă teama pe care i-o inspira drept expresia unei remușcări.

— Dar dacă e vorba de o naștere adevărată care începe? întrebă el.

— Ei și? spuse ea.

— Ei și... în orice caz, ai nevoie de o persoana pricepută pe care mă duc s-o caut și s-o aduc!

Aerul sumbru care-i însoți cuvintele o făcu pe contesă să înghețe; recăzu pe pat, scoțând un geamăt smuls mai curând de soarta ei nefericită decât de spaimile durerii apropiate. Geamătul îi întări contelui presupunerile. Prefăcându-se de un calm pe care accentele vocii sale, gesturile și privirile îl dezmințeau, se ridică grăbit, se înfășură într-o haină de casă aflată pe un fotoliu și zăvorî o ușă de lângă cămin, prin care se trecea din camera de onoare în apartamentele de primire ce comunicau cu scara de onoare. Văzându-l pe soțul ei păstrând cheia, contesa avu o presimțire sumbră; îl auzi apoi deschizând ușa opusă celei pe care tocmai o închisese și intrând într-o altă odaie unde dormeau conții de Hérouville când nu-și onorau nevestele eu nobila lor companie. Contesa nu cunoștea decât din auzite destinația acelei camere, gelozia ținându-l pe bărbatul ei tot timpul alături de dânsa. Dacă unele expediții militare îl obligau să părăsească patul, contele lăsa la castel câțiva arguși, al căror spionaj de ceas cu ceas dovedea jignitoarea lui neîncredere. În ciuda atenției cu care contesa se străduia să asculte cel mai mic

zgomot, ea nu mai auzi nimic. Contele ajunsese într-o galerie lungă ce se învecina cu odaia sa și care ocupa aripa de apus a castelului. Cardinalul de Hérrouville, fratele bunicului său, amator pasionat de tipărituri, adunase acolo o sumedenie de cărți, o bibliotecă destul de curioasă atât prin numărul, cât și prin frumusețea volumelor și, în prudența lui, poruncise să se practice în pereți una dintre acele invenții născocite de singurătatea și de spaima monastică. Un lanț de argint puneă în mișcare, cu ajutorul unor fire invizibile, un clopot de la căpătâiul unui slujitor credincios. Contele trase de lanț și un scutier de gardă nu întârzie să-și facă auzit zgomotul cizmelor și al pintenilor lovind dalele unei scări în spirală. Scara ducea la turela înaltă care flanca unghiul de apus al castelului, în partea dinspre mare.

Auzindu-l pe servitorul său coborând, contele se duse să șteargă rugina de pe arcurile de fier și de pe zăvoarele ce apărau ușa secretă prin care galeria comunica cu turnul și introduse în acel sanctuar al științei un om înarmat a cărui înfățișare arăta că sluga era demnă de stăpânul său. Scutierul, abia trezit din somn, părea că mersese din instinct; felinarul de corn pe care-l ținea în mână lumina atât de slab galeria cea lungă, încât și el și stăpânul său se înălțau în întuneric, ca două fantome.

— Pune chiar acum șaua pe calul meu de luptă, iar tu ține-te după mine!

Ordinul fu rostit pe un asemenea ton, încât slujitorul se dezmetici brusc; ridică ochii spre stăpânul său și întâlni o privire atât de pătrunzătoare, încât simți parcă un șoc.

— Bertrand, adăugă contele punând mâna dreaptă pe brațul scutierului, scoate-ți cuirasa și îmbracă-te în uniformă de căpitan spaniol.

— Domnul fie lăudat, monseniore, dar să mă deghizez ca un răufăcător! Iertați-mă, vă dau ascultare, însă nu mi-ar plăcea câtuși de puțin să fiu spânzurat!

Flatat în fanatismul său, contele surâse; dar pentru a șterge surâsul ce contrasta cu expresia de pe chipul său, răspunse brusc:

— Alegeți din grajd un cal destul de puternic ca să te poți ține după mine. Vom merge ca glonțul pornit din arcebuză. Când eu voi fi gata, să fii și tu. Am să sun din nou!

Bertrand se înclină în tăcere și plecă; dar, după ce coborî câteva trepte, își spuse în sinea lui, auzind urletul uraganului: „Toți diavolii sunt afară, trăsni-i-ar Domnul! M-aș fi jurat ca stăpânul meu să stea liniștit Pe o furtună ca asta am luat prin surprindere Saint-Lo”.

Contele găsi în odaia sa costumul de care se sluzea adesea pentru stratagemele sale. După ce-și puse cazaca ponosită, ce părea să fi aparținut unuia dintre acei nefericiți mercenari a căror soldă era atât de rar plătită de către Henric al IV-lea, se reîntoarce în odaia unde gemea soția sa.

— Încearcă să rabzi, îi spuse el. Dacă va trebui, voi goni până ce va crăpa calul sub mine, ca să mă întorc cât mai repede și să-ți alin durerile.

Cuvintele nu vesteau nimic rău și contesa tocmai se pregătea să pună o întrebare, când contele îi spuse pe neașteptate:

— N-ai putea să mă informezi unde-ți sunt măștile?

— Măștile mele! Dumnezeu! Dar ce vrei să faci cu ele?

— Unde sunt măștile? repetă el cu violența sa obișnuită.

— În dulap.

Contesa nu-și putuse reține tremurul văzând că bărbatul ei alege dintre măști un cap de lup, de care doamnele din epocă se foloseau într-un mod tot atât de firesc, cum se folosesc astăzi femeile, de mănuși. Contele deveni de nerecunoscut după ce-și puse pe cap o pălărie urâtă de fetru gri, împodobită cu o veche pană de cocoș, aproape toată destrămată. Își strânse în jurul mijlocului un

centiron lat de piele, în care își vârî un pumnal cu lama lată și ascuțită pe care de obicei nu-l purta. Veșmintele ponosite îi dădură un aspect atât de înfricoșător, încât atunci când, cu pași ciudați se apropie de pat, contesa crezu că-i sunase ceasul din urmă.

— Ah! Nu ne ucide! strigă ea, lasă-mi copilul și te voi iubi cât îmi va sta în putință.

— Deci te simți vinovată din moment ce vrei să-ți răscumperi greșelile printr-o dragoste pe care oricum mi-o datorezi!

Glasul contelui avea un sunet lugubru sub masca de catifea; cuvintele sale amare fură însoțite de o privire grea ca plumbul.

— Dumnezeu, strigă ea îndurerată, până și inocența să-mi fie funestă?

— Nu e vorba de moartea dumitale, răspunse stăpânul ei ieșind din reveria în care se adâncise, ci de a face exact și din dragoste pentru mine ceea ce-ți cer eu acum. Aruncă pe pat una dintre cele două măști pe care le ținea în mână și surâse cu milă văzând gestul involuntar pe care-l făcu soția sa când simți ușoara atingere a măștii de catifea neagră.

— N-ai să-mi faci decât un copil plătând! strigă el. Să-ți pui masca pe obraz până ce mă voi întoarce, spuse el. Nu vreau ca un fitecine să se laude că a văzut-o pe contesa de Hérouville!

— De ce aduci un bărbat pentru o treabă ca asta? întrebă ea încet.

— Oh, oh, iubito, nu sunt eu stăpânul aici?

— Ce importanță mai are un mister în plus sau în minus, spuse disperată, contesa.

Dar stăpânul dispăruse, așa că vorbele ei nu mai prezentară nicio primejdie, căci adesea agresorul lua măsuri care mergeau mult mai departe decât teama oprimatului.

Într-unul dintre acele momente de liniște care intervin în toiul furtunii, contesa auzi copitele a doi cai alergând ca vântul printre dunele

primejdioase și pe stâncile pe care era așezat vechiul castel. Zgomotul fu imediat înăbușit de mugetul valurilor. În curând, contesa se trezi prizonieră a sumbrului apartament, singură în toiul unei nopți când tăcută, când amenințătoare și fără niciun ajutor pentru a preîntâmpina o nenorocire pe care o vedea înaintând cu pași mari. Înfrigurată, căută un vicleșug ca să salveze copilul conceput în lacrimi și durere și care încă de pe acum devenise consolarea, călăuza gândurilor sale, ținta viitoarelor sale afecțiuni, singura și plăpânda ei nădejde. Susținută de curajul matern, se duse să ia micul corn de care se servea soțul ei pentru a-și chema oamenii, deschise o fereastră și scoase din el niște sunete plăpânde care, însă ca un balon de săpun lansat în aer de un copil, se pierdură în vasta întindere a apelor dezlănțuite. Înțelegând zădărnicia plângerii sale ignorată de oameni, începu să străbată apartamentele, nădăjduind că nu toate ieșirile vor fi fost ferecate. Ajunsă în bibliotecă, ea căută – dar zadarnic – să dibuie vreun coridor secret; străbătu lunga galerie plină cu cărți, ajunse la fereastră cea mai apropiată de curtea de onoare a castelului, făcu să răsună din nou glasul cornului și luptă fără succes cu glasul uraganului. În descurajarea ei, se gândea să se încredințeze vreuneia dintre femeile sale, toate supuse credincioase ale soțului ei, când – trecând în oratoriu – constată că ușa ce ducea la apartamentul lor fusese zăvorâtă. Descoperirea i se pără groaznică. Atâtea precauții pentru a o izola vădeau dorința de a proceda fără martori la cine știe ce execuție cumplită. Pe măsură ce contesa își pierdea orice speranță, durerile o luau din nou, cu asalt, mai vii, mai arzătoare. Presimțirea unei morți posibile, unită cu oboseala eforturilor, îi răpi și restul de putere ce-l mai avea. Acum se asemăna cu naufragiatul care moare luat de un ultim val, mai puțin furios decât toate celelalte pe care le învinsese. Dureroasa apăsare a sarcinii nu-i mai

îngădui să numere ceasurile. În clipa în care se crezu pe punctul de a aduce copilul pe lume, singură, fără ajutor, și când groazei sale i se mai adăugă și spaima de neprevăzutul la care o putea expune lipsa ei de experiență, contele sosi în chip neașteptat și fără să fie auzit. Era acolo întocmai ca un demon cerând, la expirarea pactului, sufletul care i s-a vândut; bombăni ceva văzând chipul descoperit al soției sale; dar după ce cu destulă îndemânare o mască, o luă în brațe și o depuse pe patul din odaia sa.

Frica pe care actele ultime ale soțului i-o inspirară contesei o făcură să uite o clipă de dureri și să arunce o privire furișă spre actorii acelei scene misterioase; nu-l recunoscă pe Bertrand care se mascase cu tot atâta grijă ca și stăpânul său. După ce au aprins în grabă câteva lumânări a căror flacără își unea lumina cu primele raze ale soarelui ce începuseră a înroși vitraliile, slujitorul se duse să se sprijine într-un colț din ambrazura unei ferestre. Rămase acolo, cu chipul întors spre perete, părând să-i măsoare grosimea și atât de încremenit încât ai fi putut să juri că e statuia vreunui cavaler. În mijlocul odăii, contesa zări un om scund și gras, provincial sadea, legat la ochi și eu chipul atât de răvășit de spaimă, încât îți era greu să-ți dai seamă de adevărata sa înfățișare.

— Pe Dumnezeuul meu, caraghiosule, zise contele smulgându-i – printr-o mișcare bruscă – banda care căzu de pe ochi pe gâtul necunoscutului, te sfătuiesc să nu te uiți la nimic altceva decât la persoana asupra căreia va trebui să-ți pui în practică știința. Dacă nu, te arunc în apa care curge sub ferestrele de colb, după ce-ți vei atârna de gât un colier de diamante care va cântări o sută de livre! Apoi trase ușor, de pe pieptul omulețului stupefiat, cravata de care se slujise ca să-l lege la ochi.

— Mai întâi vezi dacă nu cumva e vorba de un abort! În acest caz, răspunzi cu viața ta, de viața ei!

Dacă pruncul trăiește, să mi-l dai mie!

După această alocuțiune, contele îl apucă de mijloc pe vraci, îl ridică întocmai ca pe o pană și-l așează în fața contesei. Seniorul se vâri în ambrazura altei ferestre, unde începu să bată cu degetele toba pe geam privind când spre servitor, când spre pat și când spre mare, ca și cum i-ar fi făgăduit-o drept leagăn copilului ce urma să vină pe lume.

Bărbatul – care, cu o violență de neașteptat, fusese smuls de către conte împreună cu sluga sa din cel mai dulce somn ce-a închis vreodată pleoapele unui om, și azvârlit pe crupa unui cal ce gonea de parcă-l fugăreau tați dracii din iad – era un personaj a cărui fizionomie poate caracteriza fizionomia acelei epoci a cărei influență se făcuse de altfel simțită în casa contelui de Hérrouville. Niciodată, în nicio altă epocă, nobilii n-au fost mai puțin instruiți în științele naturale și niciodată astrologia n-a fost mai la cinste, căci niciodată n-au dorit cu mai multă ardoare să-și cunoască viitorul. Ignoranța și curiozitatea generală semănaseră cea mai mare confuzie în sufletele oamenilor; totul ținea de practica personală, căci nomenclaturile teoriei încă lipseau. Tipăriturile costau scump, cunoștințele științifice se răspândeau foarte greu; Biserica persecuta orice cuceriri ale cunoașterii care se bazau pe analiza fenomenelor naturale. Persecuția genera misterul. Deci pentru norod, ca și pentru nobilime, fizicianul și alchimistul, matematicianul și astronomul, astrologul și necromantul erau șase atribute care se întâlneau în persoana medicului. În acea vreme, medicul destoinic era bănuiră că se ocupa și cu magia, Vindecându-și bolnavii, trebuia să le facă și horoscopul. Principii îi ocroteau, de altfel, pe acele genii care le dezvăluiau viitorul, le ofereau locuință în casele lor și le dădeau subsidii. Faimosul Cornélius Agrippa^[8], venit în Franța pentru a fi medicul lui Henric al II-lea, n-a vrut,

aşa cum făcea Nostradamus, să-i ghicească viitorul şi a fost alungat de Caterina de Medici, care l-a înlocuit cu Cosimo Ruggieri. Oamenii superiori vremurilor lor şi care se ocupau cu ştiinţele nu erau decât cu greu apreciaţi; toţi inspirau spaima unei lumi întregi faţă de ştiinţele oculte şi de rezultatele lor.

Fără a fi, în mod special, unul dintre acei matematicieni, omul răpit de conte se bucura în Normandia de reputaţia echivocă a unui medic ce se ocupa cu treburi tenebroase. Omul era un fel de lecuitor pe care ţăranii îl mai numesc încă şi astăzi, în multe părţi din Franţa, vraci. Numele era dat câtorva oameni iscusiţi dar grosolani care, fără studii temeinice ci doar prin cunoştinţele moştenite din moşi-strămoşi, iar cel mai adesea, în urma unor practici îndelungate ale căror observaţii se acumulau în familie, „vrăjeau”, adică puneau la loc picioare şi mâini rupte, vindecau animale şi oameni de unele boli şi deţineau secrete, pretins miraculoase, pentru tratarea cazurilor grave.

Nu numai că maestrul Antoine Beauvoulair – acesta era numele vraciului adus de conte – avusese ca bunic şi tată doi faimoşi practicieni, de la care moştენise o serioasă tradiţie, dar omul mai avea şi temeinice cunoştinţe de medicină, ocupându-se şi de ştiinţele naturale. Oamenii de la ţară îi vedeau cabinetul plin de cărţi şi de lucruri ciudate, care confereau succeselor sale o tentă de magie. Fără a trece, în mod precis drept vrăjitor, Antoine Beauvoulair inspira, la treizeci de leghe în jur, oamenilor din popor, un respect vecin cu teama; şi, lucrul cel mai primejdios pentru el însuşi, deţinea secretele de viaţă şi de moarte ale unor familii nobile din ţinut. Ca şi bunicul, ca şi tatăl său, era celebru prin priceperea sa la naşteri, avorturi şi sarcini false. Or, în acea vreme de neorânduială, greşelile erau destul de frecvente şi patimile destul de fără frâu pentru ca înalta nobilime să se vadă obligată să-l introducă adesea

pe maestrul Antoine Beauvouloir în taine rușinoase sau cumplite. Necesară siguranței sale, discreția îi era mereu pusă la încercare; e adevărat că clientela sa îl plătea cu generozitate, așa încât averea lui, moștenită din familie, sporise mult. Mereu pe drum, când luat pe sus cum fusese luat de conte, când obligat să petreacă mai multe zile la câte o doamnă din lumea mare, încă nu apucase să se însoare; de altfel, renumele său le împiedicase pe multe fete să-l ia de bărbat. Incapabil să-și găsească consolare în hazardurile meseriei care-i oferea atâta putere asupra slăbiciunilor femeiești, bietul vraci se simțea făcut pentru bucuriile familiei, bucurii pe care nu și le putea oferi. Omulețul ascundea o inimă de aur sub înșelătoarele aparențe ale unei firi vesele, în armonie cu mutra lui dolofană, cu formele durdulii, cu vioiciunea trupului scund și gras și cu felul său franc de a vorbi. Dorea deci să se însoare ca să aibă o fată care să-și dăruiască zestrea unui gentilom sărac; nu-i plăcea meseria ele vraci și dorea să-și scoată familia din starea în care o așezaseră prejudecățile vremii. Firea sa se împăca de altfel destul de bine cu veselia și cu mâncarea bună, cu care-i erau răsplătite treburile mai dificile. Obiceiul de a fi socotit, peste tot, omul cel mai important, adăugase la veselia lui înnăscută, o doză de vanitate gravă. Impertinențele sale erau mai întotdeauna bine primite în momentele de grea cumpănă când îi plăcea să lucreze cu o încetineală magistrală. În plus, era curios ca o privighetoare, lacom ca un ogar și vorbăreț cum sunt diplomații care trăncănesc fără a trăda vreodată ceva din secretele lor. La aceste cusururi, ivite în ființa sa din pricina numeroaselor întâmplări în care îl arunca profesia, Antoine Beauvouloir trecea drept omul cel mai bun din Normandia. Cu toate că aparținea unui mic număr de spirite superioare pentru vremea lor, bunul simț al țaranului normand

îl îndemnase să-și ascundă cunoștințele acumulate și adevărurile pe care le descoperea.

Așezat de către conte în fața unei femei ce urma să nască, vraciul își înghiți orice vorbă de spirit. Îi luă pulsul doamnei mascate, fără a se gândi în niciun fel la ea; dar, datorită ținutei sale doctorale, putea gândi și chiar se și gândea la propria sa situație. În niciuna dintre intrigile rușinoase și criminale unde fusese silit să acționeze ca instrument orb, niciodată nu fuseseră luate, cu atâta grijă, precauții ca cele de acum. Deși fusese deseori la un pas de moarte, ca mijloc de siguranță al succesului intervențiilor la care participase fără voia lui, niciodată viața nu-i fusese mai amenințată ca în acel moment. Înainte de orice, se hotărî să-i recunoască pe cei ce se foloseau de el și de a-și da astfel seama de primejdie, ca să-și poată, la o adică, salva prețioasa lui persoană.

— Despre ce e vorba? întrebă vraciul încet, așezând-o pe contesă în așa fel încât să se poată bucura de ajutorul experienței sale.

— Să nu-i dai copilul! șopti contesa.

— Vorbește tare, zise contele cu voce tunătoare, voce care îl împiedică pe maestrul Beauvouloir să audă ultimul cuvânt rostit de victimă. Dacă nu, adăugă seniorul schimbându-și cu grijă vocea, spune-ți rugăciunea *In manus*^[9].

— Plângeți-vă cu glas tare, îi zise vraciul, doamnei. Strigați, ce Dumnezeu! Omul ăsta spune că are niște pietre care n-or să vă stea la gât mai bine decât mie! Curaj, micuță doamnă!

— Vezi să ai mână ușoară! strigă din nou contele.

— Domnul e gelos, zise vraciul cu o voce slabă și acră care, din fericire, fu acoperită de țipătul contesei.

Spre liniștirea maestrului Beauvouloir, natura se arată clementă. Căci a fost mai curând un avort decât o naștere, până într-atât de plăpând era copilul; așa că-i pricinui puține dureri mamei sale.

— Pe pânțele sfintei Fecioare, strigă curiosul vraci, nu-i vorba de niciun avort!

Contele bătu din picior, făcând să se zguduie podeaua, iar contesa îi făcu semn maestrului Beauvouloir.

— Ah, prost mai sunt, își zise el. Trebuia deci să fie un avort spontan? o întrebă în șoaptă pe contesă care-i răspunse printr-un gest afirmativ, ca și cum acel gest ar fi fost singurul limbaj care ar fi putut să-i exprime gândurile.

„Toate astea sunt cam încâlcite”, gândi vraciul. Ca toți oamenii dibaci în meseria sa, recunoștea cu ușurință o femeie care era – zicea el – la prima ei nenorocire. Cu toate că pudica lipsă de experiență a anumitor gesturi îi dezvăluia cât de feciorelnică era încă biata contesă, malițiosul vraci strigă:

— Doamna naște ca și cum toată viața n-ar fi făcut decât treaba asta!

Cu un calm mult mai înfricoșător decât mânia sa, contele zise:

— Adu-mi copilul!

— Nu i-l da, pentru numele lui Dumnezeu! țipă mama, al cărei strigăt, aproape sălbatec, trezi în inima bondocului o curajoasă bunătate care-l făcu să se atașeze mai mult decât ar fi crezut el însuși de copilul nobil, renegat de tatăl său.

— Copilul nu s-a născut încă... Vă deranjați pentru ceva ce încă nu există, răspunse rece vraciul, ascunzând fătul.

Mirat că nu aude încă niciun țipăt, vraciul privi copilul și-l crezu mort; contele observă viclenia și se năpusti asupra lui dintr-un salt.

— Imbecilule, ai de gând să mi-l dai sau nu? strigă seniorul smulgând nevinovata victimă, care scoase un scâncet slab.

— Băgați de seamă, e născut înainte de termen și aproape fără consistență, spuse maestrul Beauvouloir agățându-se de brațul contelui. E un copil venit pe lume la șapte luni! Apoi, cu o forță deosebită, care parcă-i fusese insuflată de un soi de

exaltare, opri degetele tatălui, spunându-i la ureche, cu glas întretăiat:

— Nu vă încărcăți sufletul cu o crimă, fiindcă nu va trăi!

— Ticălosule! strigă contele, căruia vraciul izbutise să-i smulgă copilul din mână, cine ți-a spus că doresc moartea fiului meu? Nu vezi că-l mângâi?

— Ca să-l mângâiați astfel, așteptați optsprezece ani, răspunse Beauvouloir, regăsindu-și importanța. Dar, adăugă el, gândindu-se la propria sa siguranță, fiindcă în sfârșit, îl recunoscuse pe contele de Hérouville care, în furia lui, uitase să-și mai prefacă vocea, botezați-l imediat și nu-i spuneți mamei ce v-am spus eu, fiindcă o veți ucide.

Bucuria tainică pe care contele și-o trădase când auzise că fătul va muri, îi sugerase vraciului, fraza care salvase copilul. Beauvouloir se grăbi să-l așeze lângă mama sa care leșinase și pe care i-o arătă, cu un gest ironic, pentru a-l speria pe conte de starea în care o adusese discuția dintre ei. Contesa auzise totul, căci, în marile răscruci ale vieții, simțurile omenești dau adesea dovadă de o sensibilitate neașteptată. Totuși, scâncetele copilului ei, pus pe pat, lângă ea, o readuseră ca prin farmec, la viață. Apoi i se păru că aude glasul a doi îngeri când, pe lângă plânsetele noului născut, îl auzi și pe vraci șoptindu-i la ureche:

— Ai grijă de el, va trăi o sută de ani! Beauvouloir se pricepe la astfel de treburi!

Un oftat celest, o strângere tainică de mână, iată cu ce fu răsplătit vraciul care încercă să se asigure, înainte de a îngădui mamei să îmbrățișeze gingașa făptură a cărei piele mai purta încă urma degetelor contelui, dacă „mângâierea” părintească nu cășunase vreun rău plăpândeii sale alcătuirii.

Gestul aproape nebunesc cu care mama își ascunsese fiul la sân și privirea amenințătoare pe

care i-o aruncă soțului ei prin cele două găuri ale măștii, îl făcură pe Beauvouloir să tremure.

— Ar fi murit dacă și-ar fi pierdut pe loc fiul, îi spuse el, contelui.

În timpul acestei ultime părți a scenei, contele de Hérrouville păru să nu fi văzut și să nu fi auzit nimic. Nemișcat, absorbit parcă de o profundă meditație, reîncepuse să bată cu degetele în vitraliul ferestrei; dar, după ultima frază pe care i-o spusese vraciul se reîntoarse spre el printr-o mișcare de o violență nemaipomenită și-și scoase pumnalul.

— Bădăran ticălos! strigă el dându-i porecla cu care regaliștii îi jigneau pe cei din Ligă. Păcătos nerușinat! Știința, care-ți face cinstea de a fi complicele gentilomilor grăbiți să-și deschidă sau să-și ferece moștenirile, cu greu mă oprește să nu văduvesc pentru totdeauna Normandia de vraciul ei!

Spre marea mulțumire a lui Beauvouloir, contele își vârî cu violență, pumnalul în teaca de la brâu.

— Oare n-ai să înveți niciodată, spuse contele de Hérrouville, că atunci când te afli și tu, odată în viața ta, în onorabila companie a unui senior și a soției sale, să nu-i bănuiești de calculele pe care și le fac oamenii de rând, să te gândești că plebea nu și le face, ca gentilomii, din motive plauzibile? Ce rațiuni de Stat aș fi putut avea, într-o astfel de împrejurare, ca să fac ceea ce bănuiai tu? Să-miucid fiul! S-o omor pe mamă! Cum de ți-au trecut prin minte asemenea trăsnăi? Crezi că sunt nebun? De ce ne sperii cu viața acestui prunc viguros? Om de nimic, află că puțin îmi pasă de sărmana ta vanitate! Dacă ai fi știut numele doamnei pe care ai ajutat-o să nască, te-ai fi lăudat că ai văzut-o! Sfinte Dumnezeule! Poate că din prea mare precauție ai fi ucis sau mama, sau copilul! Te rog să te gândești bine că răspunzi cu viața ta amărâtă și de discreția ta și de deplina lor sănătate!

Vraciul fu uluit de schimbarea subită a intențiilor contelui. Criza de tandrețe față de pruncul de șapte luni îl sperie și mai tare decât cruzimea plină de nerăbdare, decât mohorâta indiferență manifestată la început, de senior. Tonul contelui din ultima sa frază dădea în vileag o combinație și mai savantă, pentru a-și aduce la îndeplinire un plan imuabil. Maestrul Beauvouloir își explică deznodământul neprevăzut prin dubla făgăduială pe care o făcuse și tatălui și mamei. „Asta e! Acest «milostiv» senior nu vrea să devină odios în ochii soției sale și va apela la leacurile spițerului. Ia să încerc s-o previn pe doamnă să vegheze asupra nobilului ei prunc.”

În momentul în care se îndrepta spre pat, contele, care se apropiase de un dulap, îl opri, strigându-l poruncitor. La gestul pe care-l făcu seniorul, aruncându-i o pungă cu bani, Beauvouloir zări, aplecându-se s-o ia de jos, aurul care strălucea înăuntru, prin plasa de mătase roșie a pungii ce-i fusese aruncată cu dispreț.

— M-ai făcut să mă port ca un țopârlan, dar asta nu mă scutește să te plătesc ca un senior. Nu-ți cer să fii discret! Omul pe care-l vezi aici, zise contele arătându-l pe Bertrand, o să-ți explice că pretutindeni unde se văd stejari și ape, diamantele și colierele mele de piatră știu să-i găsească pe bătăranii care trăncănesc despre mine!

Isprăvind aceste cuvinte pline de clemență, uriașul înaintă încet către vraciul încremenit, apropie de el, cu zgomot, un scaun și păru să-l invite să se așeze, ca și el, alături de lehuză.

— Ei bine, micuța mea, în sfârșit, avem un fiu, zise el. Sigur că e o mare bucurie pentru noi. Te mai doare ceva?

— Nu, murmură contesa.

Mirarea mamei și jena sa, tardivele demonstrații de bucurie factice ale tatălui îl convinseră pe maestrul Beauvouloir că un grav incident scăpa puterii sale de pătrundere; persistând în bănuielile

lui îi luă mâna tinerei mame, nu atât pentru a se asigura de starea ei, cât pentru a-i da câteva sfaturi.

— Pielea se prezintă bine. zise el. N-avem a ne teme de niciun accident supărător pentru doamna. Sigur că va urma febra laptelui, să nu vă speriați, pentru că ea nu înseamnă nimic.

Aici, vicleanul vraci se opri și o strânse de mână pe contesă ca pentru a o face atentă.

— Dacă nu vreți să aveți necazuri cu copilul, doamnă, reluă el, să nu-l părăsiți o clipă. Lăsați-l să sugă laptele pe care gurița lui a și început să-l caute. Hrăniți-l singură și feriți-vă ca de foc de leacurile spițerului. Laptele mamei e leacul tuturor bolilor copiilor. Am văzut multe nașteri la șapte luni, dar niciuna atât de ușoară ca a dumneavoastră. De altfel, nici nu-i de mirare, copilul e atât de mic... Intră într-un sabot. Sunt sigur că nu cântărește mai mult de cincisprezece uncii^[10]. Lapte! Dați-i lapte! Dacă stă tot timpul la sânul dumneavoastră, îl veți salva.

Ultimele cuvinte fură însoțite de o nouă strângere de mână. În ciuda celor două flăcări pe care le azvârleau ochii contelui, prin găurile măștii, Beauvouloir spuse tot ce avea de spus, cu tonul serios și imperturbabil al unui om ce voia să demonstreze că-și câștigase cinstit banii.

— Oh, oh, vraciule, vezi că-ți uiți vechea pălărie neagră de fetru, îi zise Bertrand în momentul în care Beauvouloir ieșea din odaie împreună cu el.

Motivele clemenței contelui față de fiul său se datorau de fapt unei rațiuni juridice pe care încă n-o precizase. În momentul în care Beauvouloir îi oprise mâna, Avariția și Cutuma din Normandia se și ridicaseră în fața lui. Printr-un semn, cele două puteri îi înțepeniseră degetele și impuseseră tăcere patimilor lui pline de ură. Una îi strigase: „Averea soției tale nu poate aparține familiei de Hérouville decât dacă îi va fi adusă de un copil de parte bărbătească!”

Cealaltă i-o arătase pe contesa gata să moară și-i pomeni de averea cerută îndărăt de ramura colaterală a familiei de Saint-Savin. Amândouă îl sfătuiră să lase naturii sarcina de a-i veni de hac fătului și de a aștepta nașterea unui al doilea fiu care să fie sănătos și viguros, ca să nu-i mai pese de viața nevestei sale și a primului născut. Așa încât contele nu mai văzu în fața lui un copil, ci doar moșii; de aceea dragostea lui deveni subit tot atât de puternică precum îi era și ambiția. În dorința de a da satisfacție Cutumei, dori ca fiul pe jumătate mort să dea impresia că are o constituție robustă. Mama – care cunoștea bine firea bărbatului ei – fu și mai surprinsă decât vraciul și-și păstră temerile instinctive pe care și le manifestă cu îndrăzneală, căci în unele clipe curajul mamelor își dublează forța.

Timp de câteva zile contele rămase mai tot timpul pe lângă soția sa și făcu risipă de atâta preocupare, încât interesul aproape că se confunda cu tandrețea. Contesa ghici imediat că doar persoana ei constituia obiectul atâtor atenții. Ura tatălui față de fiul său se dezvăluia prin cele mai mici amănunte; se abținea să-l vadă sau să-l atingă; când copilul începea să plângă, se ridica brusc și se ducea să dea diverse ordine. În sfârșit, părea să nu-i ierte faptul că trăia decât în nădejdea că-l va vedea murind.

Această disimulare îl costa foarte scump. În ziua în care observă că ochiul inteligent al mamei presimțea. — fără să-l înțeleagă — pericolul ce-i amenința fiul, el o anunță că va pleca a doua zi, pretextând că trebuia să se ducă să adune oști cu care să vină în ajutorul regelui.

Acestea au fost împrejurările care au însoțit și precedat nașterea lui Étienne de Hérrouville. Dorind fără încetare moartea acelui fiu dezavuat, contelui nu-i mai era suficient doar motivul urii ucigașe; dar nici nu putea să-și asume obligația –

mult prea crudă pentru el – de a se preface că iubește pruncul odios pe care-l socotea fiul lui Chaverny; așa că sârmanul Étienne continuă să constituie obiectul aversiunii tatălui său. Nenorocirea unei constituții bolnăvicioase și rahitice, agravată și de „mângâierea” sa, apărea în ochii părintelui ca o adevărată ofensă adusă amorului său propriu. Dacă avea oroare față de bărbații frumoși, nu-i detesta mai puțin nici pe oamenii plăpânzi, la care puterea inteligenței înlocuia puterea trupului. Ca cineva să-i placă, trebuia să aibă un chip urât, dar să fie înalt, robust și ignorant. Étienne, care prin debilitatea sa, părea într-un fel, sortit ocupațiilor sedentare ale științei, urma să găsească în părintele său un dușman lipsit de generozitate. Lupta lui cu acel colos începu încă din leagăn și drept orice ajutor împotriva unui dușman atât de periculos, copilul nu avea decât inima mamei sale, a cărei dragoste creștea – printr-o emoționantă lege a firii – cu cât îl amenințau mai multe primejdii.

Învăluită dintr-odată într-o singurătate profundă prin plecarea neașteptată a contelui, Jeanne de Saint-Savin dăruie pruncului ei singurele bucurii care-i mai puteau alina viața. Pe fiul, a cărui naștere prematură i-a fost reproșată din pricina lui Chaverny, contesa l-a iubit așa cum iubesc femeile rodul unei iubiri vinovate; nu vru să fie ajutată în niciun fel de către slujitoarele sale, își îmbrăca și-și dezbrăca singură fiul, resimțind noi bucurii cu fiecare nouă îngrijire pe care o cerea copilul. Treburile neîncetate, atenția de fiecare ceas, punctualitatea cu care trebuia să se trezească noaptea pentru a-și alăpta pruncul, constituiau pentru ea fericiri fără margini. Chipul îi strălucea de bucurie ori de câte ori își îngrijea micuțul. Cum Étienne se născuse înainte de termen, și îi lipseau multe hăinuțe, dori să i le facă ea însăși; i le confecționa cu multă îndemânare; voi, mame bănuite, știți asta, voi, care în umbră și tăcere, ați

lucrat pentru copiii voștri adorați! Fiecare împunsătură de ac era o amintire îndepărtată, o dorință, o urare; mii de lucruri erau cusute pe stofă odată cu frumoasele desene și broderii. Sigur că toate aceste lucruri îi fură aduse la cunoștință contelui de Hérouville și îngroșară norii furtunii ce începuseră să se și adune. Zilele nu aveau destule ceasuri pentru ocupațiile multiple și minuțioasele precauții ale celei ce-și îngrijea pruncul; căci acele ceasuri fugeau pline de tainice mulțumiri.

Sfaturile vraciului fuseseră urmate cu sfințenie de către contesă; se mai temea pentru copilul ei și de slujitoarele sale și de mâna bărbaților lor. Ar fi vrut nici să nu doarmă ca să fie sigură că, în timpul somnului, nimeni nu se apropia de Étienne pe care-l culca lângă ea. Cât lipsi contele, ea cuteză să-l cheme pe vraciul al cărui nume îl memorase bine. În ceea ce-o privea, maestrul Beauvouloir era o ființă față de care ea avea de plătit o imensă datorie de recunoștință. Dorea însă, mai ales, să-l întrebe o sumedenie de lucruri privitoare la copil. Dacă cineva l-ar otrăvi pe Étienne, cum ar putea dejuca această încercare? Cum să procedeze cu sănătatea lui atât de șubredă? Trebuia să-l alăpteze multă vreme? Dacă ea murea, Beauvouloir își va asuma sarcina să vegheze asupra sănătății copilului?

La întrebările contesei, Beauvouloir, înduioșat, îi răspunse că pentru Étienne se temea tot atât cât și ea de otravă, dar că doamna contesă se putea apăra de acest lucru, atâta vreme cât îl hrănea pe copil cu laptele ei; apoi, pentru viitor, îi recomanda să guste întotdeauna din mâncarea lui Étienne.

— Dacă doamna contesă simte ceva ciudat pe limbă, un gust iute, amar, prea sărat, mă rog, orice nu e în regulă, aruncați mâncarea. Cât despre hăinuțele copilului, să fie spălate în fața dumneavoastră; păstrați cheia de la dulapul unde le veți închide; în sfârșit, orice s-ar întâmpla, trimiteți după mine și voi veni imediat.

Sfaturile vraciului se întipăriră în inima Jeannei, care-l rugă să conteze pe ea ca pe o persoană de care poate dispune oricând; atunci, Beauvouloir îi spuse că și ținea în mână toată fericirea ei. Apoi îi povesti contesei cum seniorul de Hérouville, din lipsă de prietene nobile și frumoase care să-i accepte curtea, iubise în tinerețea sa o curtezană poreclită Frumoasa Romană și care mai înainte aparținuse cardinalului de Lorena. Repede abandonată, Frumoasa Romană, venise la Rouen pentru a vorbi ea însăși cu contele despre o copilă de care el nu voia să audă, pretextând că era prea frumoasă pentru a recunoaște că e tatăl ei. La moartea curtezanei care a pierit în mizerie, biata copilă numită Gertrude, cu mult mai frumoasă decât mama ei, fusese luată de călugărițele de la mănăstirea Clarisselor, a cărei stareță era domnișoara de Saint-Savin, mătușa contesei. Chemat ca s-o îngrijească pe Gertrude, el se îndrăgostise nebunește de ea.

— Dacă doamna contesă, zise Beauvouloir, ar vrea să intervină în această treabă, s-ar achita nu numai de ceea ce socotea că ar fi datorare, dar el i-ar rămâne profund îndatorat. Astfel, venirea lui la castel, foarte primejdioasă în ochii contelui, ar fi justificată; apoi, mai devreme sau mai târziu, contele se va interesa de o copila atât de frumoasă și poate că într-o bună zi o va ocroti indirect, făcându-l pe el ginerele și medicul său.

Contesa, femeie compătimitoare când era vorba de iubiri adevărate, făgădui să sprijine dragostea bietului medic. Urmări cu atâta căldură, această problemă, încât, după cea de a doua naștere a sa, obținu drept mulțumire din partea bărbatului ei – căci pe vremea aceea femeile care nășteau puteau cere orice de la bărbații lor – o zestre pentru Gertrude, frumoasa bastardă care, în acea epocă, în loc să se călugărească, se mărită cu Beauvouloir. Cu zestrea fetei și cu economiile vraciului, proaspeții căsătoriți cumpărară Forcalier, un

frumos domeniu vecin cu castelul de Hérrouville și pe care tocmai atunci moștenitorii îl scosese în vânzare.

Liniștită astfel de bunul doctor, contesa își simțise deodată viața plină de bucurii cu totul necunoscute altor mame. Sigur, toate femeile sunt frumoase când nu mai alăptează, veghind ca să potolească plânsul pruncilor sau să le aline micile lor dureri. Dar cu greu puteai vedea, chiar și în tablourile italiene, o scenă mai înduioșătoare ca cea pe care o oferea contesa când îl simțea pe Étienne sugând, sângele ei devenind astfel viață pentru sârmana ființă amenințată. Chipul ei strălucea de dragoste, contempla mica ființă, temându-se tot timpul să nu apară pe chipul copilului vreo trăsătură de-a lui Chaverny, la care se gândise atâta. Temerile amestecate cu senzația de plăcere, cu dragostea cu care își cocoloșea fiul, cu dorința de a-i insufla forța pe care o simțea în inima ei, cu nădejdlile luminoase, cu gingășia gesturilor, toate acestea alcătuiau un tablou care subjugase femeile ce-o înconjurau: și astfel contesa izbuti să învingă spionajul acestora.

În curând, cele două ființe slabe fură unite prin același gând și se înțelesesă mai înainte ca limbajul să le ajute, în momentul în care Étienne deschise ochii cu naivitatea lacomă, firească tuturor copiilor, privirile sale întâlneau lambriurile întunecate ale camerei de onoare. Când frageda lui ureche se sili să perceapă sunetele și să le deosebească, auzi zgomotul monoton al talazurilor mării ce se spargeau de stânci cu tot atâta regularitate ca și cea a limbilor unui orologiu. Astfel locurile, sunetele, lucrurile, tot ceea ce-ți șochează simțurile, pregătește înțelegerea și formează caracterul, îl făcure pe copil să fie înclinat către melancolie. Mama sa nu avea să trăiască și să moară înconjurată de norii melancoliei? încă de la naștere, copilul crezuse că singura ființă de pe pământ era contesa; văzuse

lumea ca pe un pustiu și se obișnuise cu ideea de a trăi mai mult în sinea lui, de a căuta în el însuși fericirea, folosindu-se în acest scop de uriașele resurse ale gândirii. Contesa nu fusese și ea condamnată să rămână singură în viață și să găsească în fiul ei, persecutat, toată dragostea de care avea nevoie? Asemenea tuturor copiilor pradă suferințelor, Étienne păstra aproape tot timpul o atitudine pasivă care – dulce asemănare – era aidoma ca a mamei sale. Finețea simțurilor sale era atât de mare, încât un zgomot prea puternic ori o companie prea zvăpăiată îi produceau febră. Ați auzit vorbindu-se despre una dintre acele mici insecte pentru care Dumnezeu pare a modera violența vântului și căldura soarelui; ca și ea, incapabil să lupte împotriva celui mai mic obstacol, Étienne, ceda – fără rezistență și fără să se plângă – în fața a tot ce i se părea agresiv. Răbdarea lui îngerească îi inspiră contesei un sentiment atât de profund, încât o făcu să nu mai simtă niciun fel de oboseală când era vorba de îngrijirile minuțioase cerute de o sănătate din cale-afară de șubredă.

Îi mulțumi Domnului care-l așezase pe Étienne, ca pe o mulțime dintre ființele sale, în mijlocul unei sfere de pace și de tăcere, singura în care putea crește fericit. Adesea, mâinile materne, pentru el atât de blânde și de puternice totodată, îl ridicau până la înălțimea ferestrelor în ogivă. De acolo, ochii săi albaștri, ca și cei ai mamei sale, păreau să cerceteze măreția mării. Amândoi rămâneau atunci ceasuri întregi să contemple la infinit vasta întindere de apă, rând pe rând sumbră și strălucitoare, mută și zgomotoasă. Acele lungi meditații erau pentru Étienne o tainică ucenicie a durerii. Atunci, aproape întotdeauna ochii mamei sale înotau în lacrimi și, în timpul tristelor visări ale copilului, fragedele trăsături ale lui Étienne semănau într-un fel cu o plasă ușoară trasă de o greutate mult prea grea. În curând, precoc

înțelegere a nefericirii îi dezvălui puterea pe care jocurile sale o exercitau asupra contesei. Încercă s-o distreze prin aceleași mângâieri de care se sluzea ea ca să-i aline suferințele. Micile sale mâini vioaie, râsul inteligent, izbuteau întotdeauna să alunge gândurile negre ale mamei sale. Chiar dacă se simțea obosit, delicatețea lui instinctivă îl împiedica să se plângă.

— Biată și scumpă ființă atât de sensibilă, striga contesa văzându-l adormit de oboseală după vreo șotie care izbutise să-i alunge dureroasele amintiri, oare unde vei putea trăi? Cine te va înțelege vreodată, pe tine, al cărui suflet tandru va fi rănit doar de o privire prea severă? Pe tine care, la fel ca și trista ta mamă, vei socoti un surâs dulce drept un lucru mult mai prețios decât toate bogățiile pământului? Înger adorat numai de mama ta, cine te va mai iubi pe lume? Cine va mai ghici comorile ascunse sub plăpânda ta înfățișare? Nimeni! Ca și mine, și tu vei fi singur pe pământ! Să te ferească Domnul să te îndrăgostești, ca mine, și dragostea să-ți fie zădărnicită de oameni!

Contesa oftă, apoi plânse. Grațioasa poziție a copilului, care adormise pe genunchii ei, o făcu să suradă cu tristețe; îl privi multă vreme, savurând una dintre acele plăceri care sunt o taină între mame și bunul Dumnezeu. După ce văzu cât de mult îi plăcea fiului ei vocea sa acompaniată de mandolină, îi cântă romanțele atât de grațioase ale epocii și i se păru că vede pe gurița încă mânjită de laptele supt, apărând surâsul cu care Georges de Chaverny îi mulțumea odinioară, după ce-i cânta la rebec. Își reproșă rememorările, dar ele nu-i dădeau răgaz. Copilul, complice al visărilor sale, surâdea doar la ariile care-i plăcuseră lui Chaverny.

La un an și jumătate, debilitatea lui Étienne încă nu-i îngăduise contesei să-l plimbe pe afară; dar slabele culori ce începuseră a nuanța albul mai al pielii, ca și cele ce prind a colora cea mai pală

dintre petalele unui trandafir sălbatec adusă de vânt, dovedeau de pe atunci viața și sănătatea. În momentul în care contesa începu a crede în prezicerile vraciului, felicitându-se că izbutise, în lipsa contelui, să se folosească de cele mai severe precauții ca să-și ferească fiul de orice pericol, scrisorile trimise de secretarul soțului ei îi vestiră apropiata lui sosire.

Într-o dimineață, când copleșită de bucuria ce pune stăpânire pe toate mamele când își văd primul copil mergând pentru prima oară, contesa juca împreună cu Étienne unul dintre acele jocuri ce constituie farmecul tuturor amintirilor; dintr-odată auzi podeaua trosnind sub un pas apăsător. De-abia apucă să se ridice, uimită din cale-afară, că se și trezi în fața ei cu contele. Scoase un țipăt, apoi încercă să repare gafa pe care o săvârșise fără să vrea, îndreptându-se către dânsul și întinzându-i cu supunere, fruntea, să i-o sărute.

— De ce nu mi-ai scris că vii astăzi? zise ea.

— Primirea ar fi fost mai cordială, răspunse contele întrerupând-o, dar mai puțin sinceră!

Privi copilul și sănătatea înfloritoare în care îl regăsea îi smulse mai întâi un gest de surpriză, apoi unul de furie; dar își reprimă imediat mânia și începu să surâdă:

— Îți aduc vești bune, zise el. Am primit cârmuirea guvernământului din Champagne și făgăduiala regelui că voi fi făcut duce și *pair*^[11]. Apoi, mai avem de moștenit o rudă: hughenotul^[12] ăla blestemat de Chaverny a murit!

Contesa păli și se prăbuși în fotoliu. Ghicea taina sinistrei bucurii răspândită pe chipul soțului ei pe care vederea lui Étienne părea să i-o sporească.

— Domnule, spuse ea cu glas emoționat, cred că știi că l-am iubit multă vreme pe vărul meu de Chaverny. Vei da seama în fața Domnului de durerea pe care mi-ai pricinuit-o!

Privirea contelui scânteia; buzele îi tremurară fără să mai poată scoate o vorbă, până într-atât era de furios; își azvârli pumnalul pe masă cu o atare violență, încât fierul răsună ca bubuitul unui tunet.

— Ascultă-mă, strigă el cât putu de tare, și vorbele mele să-ți intre bine în cap; nu vreau nici să mai văd, nici să mai aud vreodată de micul monstru pe care-l ții în brațe, fiindcă e copilul dumitale și nu al meu. Are măcar o singură trăsătură de-a mea? N-are! Așa că, în numele Domnului, ascunde-l cât mai bine, că de nu...

— Cerule, strigă contesa, fii bun și apără-ne!

— Tăcere! răcnii colosul. Dacă vrei să nu-l strivesc în picioare, fă în așa fel încât să nu-mi stea niciodată în cale!

— Bine. zise contesa care simți în ea curajul de a lupta împotriva tiranului, atunci jură-mi că dacă n-ai să-l vezi, n-ai să încerci niciodată să-l ucizi! Pot conta pe cuvântul dumitale de gentilom?

— Ce vrea să însemne asta? întrebă contele.

— Ei bine, dacă nu vrei să-ți dai cuvântul, atunci ucide-ne pe amândoi acum! strigă ea aruncându-se în genunchi și strângându-și copilul în brațe.

— Ridică-te, doamnă. Îmi dau cuvântul meu de gentilom că nu voi întreprinde nimic în ceea ce privește viața acestei stârpituri blestemată, cu condiția să locuiască pe stâncile de pe țărmul mării, jos, sub castel. Îi dau drept locuință coliba pescarului de-acolo și drept domeniu, țărmul. Dar nenorocire lui dacă-l voi întâlni vreodată dincolo de aceste hotare!

Contesa începu să plângă cu lacrimi amare.

— Ține seama totuși, zise ea, că e fiul dumitale!

— Doamnă...

Mama speriată, își luă copilul a cărui inimă bătea ca o pitulice surprinsă în cuibul ei de un cioban. Fie că inocența are un farmec de care nici oamenii cei mai împietriți nu pot scăpa, fie că domnul conte își reproșa violența și se temea să nu

aducă la marginile disperării o ființă necesară atât plăcerilor cât și planurilor sale, dar vocea îi deveni dintr-odată blândă, atât cât putea fi de blândă vocea unui astfel de om.

— Jeanne, micuța mea, nu-mi purta pică și dă-mi mâna. Zău dacă mai știu să ne purtăm cu voi, femeile! Îți aduc noi onoruri, noi bogății, iar tu mă primești ca pe un jandarm trecut în tagma bădăranilor. Cărmuirea mă va obliga să lipsesc mult până când mă voi muta din Normandia. Cel puțin, draga mea, măcar cât voi sta aici încercă să pari mai veselă!

Contesa înțelese sensul cuvintelor a căror blândețe prefăcută nu puteau s-o mai înșele.

— Îmi cunosc îndatoririle, spuse ea cu un accent de tristă resemnare pe care soțul ei îl luă drept tandrețe.

Ființă timidă, ea avea prea multă puritate, prea multă măreție, pentru a încerca – precum fac unele femei dibace – să-l domine pe conte, acceptându-l din calcul și comportându-se ca o femeie ușoară, așa cum s-au întinat atâtea alte suflete curate. Se îndepărtă, tăcută, să-și molcomească disperarea, plimbându-l pe Étienne.

— Fir-ar să fie de treabă! Deci nu voi fi niciodată iubit! strigase contele zărind o lacrimă în ochii soției sale în clipa când aceasta ieșise din odaie.

Amenințată neconținut, maternitatea devenise la contesă o pasiune răvășitoare, pe care femeile o pun de obicei în iubirile lor vinovate. Printr-un fel de vrajă a cărei taină e ascunsă în inima tuturor mamelor, dar care la contesă și la fiul ei era cu mult mai puternică, ea reuși să-l facă pe copil să priceapă primejdia care-l amenința fără încetare și să-l învețe să se teamă de tatăl său. Scena cumplită la care Étienne fusese martor i se întipărise în asemenea măsură în memorie, încât aproape că-l îmbolnăvisese. Copilul sfârși prin a simți apropierea contelui cu atâta certitudine, încât chiar dacă

vreunul dintre acele surâsuri ivite în ochii mamei sale îi însuflețea chipul, cu toate că simțurile sale încă nu erau dezvoltate, dacă auzea pasul îndepărtat al tatălui său, trăsăturile i se contractau brusc, iar urechea mamei sale nu mai era atentă decât la instinctul fiului ei. Cu vârsta, această însușire, creată de spaimă, se dezvoltă atât de mult, încât la fel ca și sălbatecii din America, Étienne distingea pasul tatălui său, îi auzea vocea de la mari depărtări și-i presimțea sosirea. Constatând că sentimentul de spaimă pe care i-l inspira soțul ei era împărtășit în aceeași măsură și de copil, atașamentul ei pentru băiat sporea. Și astfel, legătura dintre ei se strânse atât de mult, încât întocmai ca două flori crescute pe aceeași ramură, se îndoiu sub același vânt și se ridicau îmboldiți de aceeași speranță. Duceau amândoi aceeași viață.

Când contele plecă, Jeanne rămase însărcinată pentru a doua oară. De data asta născu la termenul fixat de prejudecăți și aduse pe lume, în chinuri îngrozitoare, un băiat dolofan, care, numai după câteva luni, vădi o atât de perfectă asemănare cu tatăl său, încât ura contelui față de primul copil creșcu și mai mult. Ca să-și salveze vlăstarul drag, contesa consimți la toate planurile pe care le făcu soțul ei privind fericirea și averea celui de al doilea băiat al său. Étienne, făgăduit cardinalatului, trebuia să devină preot pentru a-i lăsa lui Maximilien toată averea și toate titlurile familiei de Hérouville. Cu acest preț, biata mamă asigură liniștea copilului renegat de tată.

Niciodată doi frați nu s-au asemănat mai puțin decât Étienne și Maximilien. Cel mic manifestă încă de la naștere înclinări către larmă, jocuri violente și război; așa că domnul conte de Hérouville simți pentru el tot atâta dragoste câtă simțea nevasta lui pentru Étienne. Printr-un fel de pact firesc și tacit, fiecare dintre soți își asumă îngrijirea copilului preferat. Ducele – căci în acea

vreme Henric al IV-lea răsplătise eminentele servicii aduse de seniorul de Hérrouville – nu dorea, spunea el s-o mai obosească pe soția sa, așa că-i tocmi lui Maximilien o doică grasă din Bayeunne, aleasă de Beauvouloir. Spre marea bucurie a Jeannei de Saint-Savin, bărbatul ei nu avu încredere în educația mamei, după cum nu avusese încredere nici în laptele ei și luă hotărârea să-și modeleze copilul după gustul său. Îl crescă deci pe Maximilien într-o sfântă oroare de citit și de scris; îi inculcă cunoștințele mecanice ale artei militare, îl obligă, de timpuriu, să se urce pe cal, să tragă cu arhebuza și să se joace cu pumnalul. Când fiul său se făcu mai mare, îl luă la vânătoare, ca să se obișnuiască bine cu limbajul sălbăticiunilor, cu asprimea obiceiurilor, cu forța trupurilor, cu bărbăția din privire și din glas, lucruri ce făceau ca în ochii săi un bărbat să fie întreg. Așa că la doisprezece ani, un pui de leu pe care mamă-sa nu apucase să-l încălzească la sân, ajunsese temut de toți, cel puțin tot atât cât și tatăl său, având îngăduința să-i oprezeze pe cei din jur și într-adevăr îi tiraniza.

Étienne locuia în căsuța de lângă mare, pe care i-o dăruise tatăl său și în care ducesa poruncise să i se pună tot ceea ce-i putea aduce bucuria și înlesnirile la care avea dreptul. De altfel ducesa își petrecea acolo cea mai mare parte din timp. Mama și băiatul se plimbau împreună pe stânci și pe țărm; ea îi arătă lui Étienne granițele micului său domeniu de nisip, cochilii, mușchi și pietre; spaima profundă care o cuprindea când îl vedea părăsind incinta ce-i fusese dăruită îl făcu să priceapă că dincolo de ea îl aștepta moartea. Înainte de a tremura pentru sine, Étienne tremura pentru mama sa; pe urmă, până și numele de Hérrouville începu să-i provoace o tulburare care-l devitaliza și-l supunea acelei atonii care ar face o tânără să cadă în genunchi în fața unui tigrău. Dacă-l zărea de departe pe uriașul sinistru sau dacă îi

auzea glasul, impresia dureroasă pe care o resimțise odinioară, când fusese renegat, îi îngheța inima. Astfel, ca un lapon care moare dacă e dus dincolo de zăpezile sale, își făcu și el o patrie din coliba și din stâncile lui. Dacă trecea cumva acea graniță, îl încerca un rău pe care nu-l putea defini. Prevăzând că bietul ei copil nu-și va putea afla fericirea decât într-o modestă și tăcută sferă, ducea regretă la început soarta ce-i fusese impusă copilului ei; apoi își asumă sarcina de a-i pregăti o viață frumoasă, umplându-i singurătatea cu nobilele preocupări ale științei, și-l chemă la castel pe Pierre de Sebonde ca să fie preceptor viitorului cardinal de Hérouville. În ciuda tonsurii sortite fiului ei, Jeanne de Saint-Savin nu vru ca această educație să fie prea preoțească și o mai laiciză prin intervențiile sale. Beauvoulair primi sarcina de a-l iniția pe Étienne în tainele științelor naturii. Ducea, care supraveghea ea însăși studiile, urmărind să fie pe puterile fiului ei, îl învăța italiana și-i dezvălui, pe nesimțite, bogățiile poetice ale acestei limbi. În vreme ce ducele îl ducea pe Maximilien în fața mistreților, cu riscul de a-l vedea rănindu-se, Jeanne îl conducea pe Étienne pe calea lactee a sonetelor lui Petrarca, sau prin giganticul labirint al *Divinei Comedii*. Ca și cum ar fi vrut să-l despăgubească pe Étienne pentru betșugurile sale, natura îl înzestră cu o voce atât de melodioasă, încât era greu să rezisti plăcerii de a-l asculta; așa că mama lui îl învăța muzica. Tandre și melancolice, acompaniate de corzile unei mandoline, cântecele erau recreația favorită pe care i-o făgăduia ducea drept răsplată după vreo lecție mai grea impusă de abatele de Sebonde. Étienne își asculta mama cu o admirație pătimașă pe care ea n-o mai văzuse decât în ochii lui Chaverny. Prima oară când biata femeie își regăsi amintirile ei de fată tânără în privirea înflăcărată a fiului, ea îl acoperi de sărutări nebunești. Roși când Étienne o întrebă de ce părea

să-l iubească mai mult în acel moment; apoi îi răspunse că trecerea timpului îi sporea iubirea. În curând regăsi în preocupările pe care le necesitau educarea sufletului și cultivarea spiritului lui Étienne, aceeași plăcere pe care o simțise alăptându-l și dădăcindu-l când era mic. Deși mamele nu cresc întotdeauna odată cu fiii lor, ducesa era una dintre cele care ascund în sentimentele materne umilele adorații aduse iubirii. Putea să mângâie și să judece. Făcea uz de tot amorul ei propriu pentru ca Étienne să-i fie superior în orice și nu să se lase condus. Poate că se simțea atât de mare prin inepuizabila sa afecțiune, încât nu se temea de nicio micșorare a ei. Numai inimilor care nu iubesc le place dominația; sentimentelor adevărate le sunt dragi abnegația, această virtute a Forței. Când Étienne nu înțelegea de la început vreuna dintre demonstrații, un text sau o teoremă, biata mamă, care asista la lecții, părea că voia să-i insuflă puterea de a dezlega acele enigme, așa cum odinioară, la cel mai mic scâncet, îl hrănea cu adevărate valuri de lapte. Dar ce strălucitoare bucurie împurpura privirea ducesei atunci când Étienne sesiza sensul lucrurilor și și-l însușea! Dovedea, așa cum spunea Pierre de Sebonde, că mama este o ființă dublă, ale cărei simțuri cuprind întotdeauna două existențe. Ducesa sporea astfel sentimentul firesc care-l leagă pe fiu de mamă, prin izbucnirile unei iubiri reînviată.

Fragilitatea lui Étienne o făcu să continue încă mulți ani îngrijirile pe care i le dăduse când era mic; îl îmbrăca, îl culca, ea singură pieptăna, netezea buclele și parfuma pletele fiului ei. Această îndeletnicire era de fapt o continuă mângâiere; căci săruta capul drag ori de câte ori îi trecea, cu mâna ei ușoară, pieptenul prin plete. Tot așa cum femeilor le place să facă pe mamele cu amanții lor, îngrijindu-i ca pe niște copii, mama își făcuse din fiu un simulacru de iubit, mai ales că i

se părea că seamănă vag cu verișorul îndrăgit de ea chiar și după moarte. Étienne era ca un fel de fantomă a lui Georges întrevăzută în depărtare, printr-o oglindă magică; își spunea chiar că era mai mult gentilom decât eclesiast. „Dacă vreo femeie tot atât de iubitoare ca și mine ar vrea să-i insuflă dragoste, ar putea fi foarte fericit”, gândea ea adesea.

Dar cum marile interese care cereau tonsura lui Étienne îi reveneau mereu în minte, ea săruta pletele pe care foarfecele bisericesc avea să i le taie, lăsând în locul lor doar lacrimi. În ciuda nedreptei înțelegeri făcute cu ducele, ochiul ei de mamă, străpungând dese tenebre ale viitorului, se împotriva ca Étienne să devină preot sau cardinal. Amnezia profundă a tatălui îi îngădui, deci, să nu-și introducă fiul în tagma bisericească. „Va fi vreme oricând pentru așa ceva!” își spunea ea. Apoi, fără să mărturisească un gând ce-i sălășluia în inimă, îl învăță pe fiul ei frumoasele maniere ale curtenilor, căci voia să fie blând și politicos, așa cum fusese și Georges de Chaverny. Redusă la câteva mici economii, din pricina avariției ducelui care se ocupa el însuși de averea ei, folosind toate veniturile la sporirea averii sale și trăind pe picior mare, ducesa ducea o existență simplă și nu cheltuia mai nimic, ca din puținii bani pe care-i avea să-i poată face fiului ei mantii de catifea, ghete fâlțuite, împodobite cu dantele, veste cu mâneci croite din stofele cele mai scumpe. Lipsurile sale personale o făceau să simți aceleași bucurii pe care ți le oferă întotdeauna devotamentele ascunse față de persoanele pe care le iubești. Simțea o adevărată sărbătoare atunci când broda un guler și când se gândea la ziua în care gulerul va împodobi gâtul fiului ei. Atâtea preocupări, însoțite de un sentiment care pătrundea în carnea fiului ei și i-o însuflețea, își aveau răsplata lor. Într-o zi, Beauvoulour, acel om minunat care prin lecțiile sale fusese îndrăgit de

fiul renegat și ale cărui servicii nu erau de altfel deloc ignorate de Étienne, acel medic a cărui privire neliniștită o făcea pe ducesa să tremure ori de câte ori îi examina plăpândul idol, declară că Étienne putea trăi vreme îndelungată dacă nicio spaimă violentă n-avea să zdruncine pe neașteptate trupul atât de delicat. Étienne avea pe atunci șaisprezece ani.

La acea vârstă era înalt de cinci picioare, măsură pe care n-avea s-o mai depășească. Dar și Georges de Chaverny fusese de talie mijlocie. Pielea sa, transparentă și satinată ca cea a unei fete, lăsa să se întrevadă prin ea cele mai subțiri vinișoare albastre. Albeața lui parcă era de porțelan. Ochi, de un albastru limpede, plini de o inefabilă dulceață, parcă implorau ocrotire atât bărbaților cât și femeilor. Atrăgătoare suavități ale rugăminții scăpau de sub privirea sa și seduceau cu mult înaintea ca melodicitatea vocii sale să-și fi sfârșit farmecul. Modestia – în adevăratul ei înțeles – se citea în toate trăsăturile sale. Pletele lungi și castanii, netede și fine, despărțite în două, se buclau spre vârfuri. Obrajii palizi și scobiți, fruntea pură, marcată de câteva cute, exprimau o suferință înnăscută care-ți făcea rău văzând-o. Gura grațioasă, împodobită cu dinți foarte albi, păstra mereu acel soi de surâs care rămâne întipărit pe buzele muribunzilor. Măinile tot atât de albe ca și cele ale unei femei, aveau o formă de o remarcabilă frumusețe. Aidoma unei plante ofilite, lungile sale meditații îl obișnuiseră să-și încline capul și această atitudine i se potrivea de minune; era ca o ultimă trăsătură de pensulă pe care un mare artist o mai pune pe un portret pentru a-și scoate și mai bine în relief tot talentul. Închipuiți-vă chipul unei tinere fete bolnave pe trupul unui tânăr plăpând alcătuit.

Poezia ale cărei vaste meditații ne fac să străbatem, în chip de botaniști, întinsele câmpii ale gândirii, fecunda comparație a ideilor umane,

înflăcărea care ne ajută să înțelegem perfect operele de geniu, deveniseră inepuizabilele și liniștitele bucurii ale vieții sale visătoare și solitare. Florile, creații încântătoare a căror soartă se asemana atât de mult cu a sa, se bucurau de toată dragostea băiatului. Fericită să observe la fiul ei pasiuni nevinovate care-l fereau de asprul contact cu viața socială la care n-ar fi rezistat, după cum cea mai frumoasă doradă a mării n-ar fi rezistat pe țărm, sub razele soarelui, ducea încurajase înclinarea lui Étienne, aducându-i *romanceros*^[13] spaniole, *motete*^[14] italienești, cărți, sonete, poezii. Biblioteca bătrânului cardinal de Hérrouville îi revenise, ca moștenire, lui Étienne, iar cercetarea ei avea să-i umple viața. În fiecare dimineață, băiatul își găsea singurătatea populată de plante frumoase, bogat colorate și suav înmiresmate. Astfel, lecturile sale – de care nu se putea ocupa prea mult din pricina sănătății șubrede – și exercițiile, în mijlocul stâncilor, erau întrerupte de meditații naive, care-l făceau să rămână ceasuri întregi așezat în fața florilor vesele, plăcutele sale tovarășe, sau tupilat în scobitura vreunei stânci, privind o algă, un mușchi, o iarbă de mare și cercetându-le tainele. În miezul corolelor înmiresmate căuta o rimă, așa cum își caută albina polenul necesar mierii. Admira adesea, la nesfârșit, și fără să vrea să-și explice simțămintele, nervurile delicate ce se zăreau pe petalele de culori închise, gingășia bogatelor tunici de aur sau de azur, verzi sau violacee, decupările neasemuit de frumoase ale caliciilor de floare sau ale frunzelor, țesătura lor mată sau catifelată care se destrăma cum avea să se destrame și sufletul său, la cel mai mic efort. Mai târziu, gânditor și poet, avea să-și dea seama de rațiunea acelor nenumărate diferențe din sânul aceleiași naturi, descoperind indiciul unor însușiri prețioase; căci, din zi în zi, făcea progrese în interpretarea Verbului divin scris pe toate lucrurile acestei lumi.

Cercetările încăpățânate și secrete, făcute în lumea ocultă, dădeau vieții sale aparenta somnolență a geniilor meditative. Étienne stătea zile întregi culcat pe nisip, fericit, poet fără s-o știe. Năvala bruscă a unei insecte aurite, reflexul soarelui în mare, tremurul oglinzii vaste și limpezi a apelor, o cochilie, un crab, totul devenea motiv de bucurie pentru acel suflet candid. S-o vadă pe mama sa venind, să-i audă de departe foșnetul rochiei, s-o aștepte, s-o sărute, să-i vorbească, s-o asculte, toate astea îi declanșau niște senzații atât de puternice, încât adesea o întârziere sau cea mai ușoară spaimă erau urmate de o febră devoratoare. Nu avea decât un suflet în el, dar pentru ca trupul slab și mereu debil să nu fie distrus de emoțiile prea puternice, lui Étienne i-ar fi trebuit tăcere, mângâieri, un peisaj liniștit și dragostea unei femei. Deocamdată mama lui făcea risipă de dragoste și de mângâieri; stâncile erau tăcute; florile, cărțile îi încântau singurătatea; în sfârșit, unicul său regat de nisip și de cochilii, de alge și de verdeață, i se părea o lume mereu proaspătă și nouă.

Étienne se bucură de toate beneficiile unei vieți fizice profund inocente și ale unei vieți morale atât de dezvoltată din punct de vedere poetic. Copil prin înfățișare, bărbat prin spirit, era la fel de angelic sub amândouă aspectele. Datorită mamei sale, studiile au mutat emoțiile de la inimă, la creier. Activitatea lui s-a desfășurat atunci în lumea morală, departe de viața socială care putea să-l ucidă sau să-l facă să sufere. Trăi deci prin suflet și prin inteligență. După ce și-a însușit rodul cugetării umane prin lecturi, s-a ridicat până la gândirea care pune în mișcare materia; simțea gândurile parca plutind în aer, le citea parcă ar fi fost scrise pe cer. În sfârșit, a urcat, încă de tânăr, pe culmea eterată unde se afla hrana delicată proprie sufletului său, hrană îmbătătoare, dar care îl sortea nenorocirii în ziua în care tuturor acelor

comori acumulate aveau să li se adauge bogățiile pe care o iubire înflăcărată ți le insinuează brusc în inimă. Dacă uneori Jeanne de Saint-Savin se îngrozea de acea furtună, își alunga groaza din suflet și se consola cu trista soartă a fiului ei; căci sărmana mamă nu găsea alt leac nenorocirii sale, decât tot o nenorocire, dar ceva mai mică; așa se și explică de ce fiecare dintre satisfacțiile ei era plină de amărăciune. „Va fi cardinal, își spunea ea, va trăi admirând artele pe care le va încuraja. Va iubi arta în loc să iubească o femeie și arta nu-l va trăda niciodată!”

Bucuriile acestei maternități plină de afecțiune erau însă tot timpul otrăvite de gândurile sumbre prilejuite de ciudata situație în care se afla Étienne în sânul familiei sale. Cei doi frați trecuseră decum și unul, și celălalt de vârsta adolescenței, fără să se fi cunoscut, fără să se fi văzut, fără să bănuiască rivalitatea existenței lor. Ducea nădăjduise multă vreme ca – în timpul unei absențe a soțului ei – să-i poată pune față în față pe cei doi frați, ocrotindu-i cu sufletul ei. Ba chiar se amăgea cu gândul de a-l face pe Maximilien să aibă grijă de Étienne, spunându-i câtă dragoste și ocrotire îi era dator fratelui mări mare care era bolnav și care fusese obligat să renunțe la dreptul lui de prim născut, gest căruia avea să-i rămână fidel, deși fusese constrâns să-l facă. Dar acea speranță cu care ducea se amăgise multă vreme, se spulberă. Departe de a mai dori să-i ajute pe cei doi frați să se cunoască, începu dimpotrivă, a se teme de o întâlnire între Étienne și Maximilien, mai mult chiar decât de o întâlnire dintre Étienne și tatăl său. Maximilien, care nu credea decât în ceea ce era rău, s-ar fi temut ca într-o zi Étienne să nu-și ceară drepturile, așa că l-ar fi aruncat în mare, legându-i un pietroi de gât.

Niciodată un fiu n-a avut mai puțin respect față de mama sa, ca Maximilien. De îndată ce putu să judece, băgă de seamă cât de puțin respect. avea

tatăl său față de soția sa. Dacă bătrânul guvernator mai păstra totuși unele aparențe în comportarea sa față de ducesa, Maximilien, mult mai puțin reținut decât tatăl său, îi pricinuia mii de neajunsuri. Bertrand la rândul lui veghea fără încetare ca nu cumva Maximilien să-l vadă pe Étienne, a cărui naștere îi fusese ascunsă cu grijă. Toți oamenii de la castel îl urau pe marchizul de Saint-Savin – numele pe care-l purta Maximilien – și cei care știau de existența fratelui mai mare îl priveau pe Étienne ca pe un răzbunător pe care Domnul îl ținea în rezervă. Viitorul lui Étienne era deci îndoielnic: poate că avea să fie persecutat de propriul său frate! Biata ducesa nu mai avea părinți cărora să le poată încredința viața și interesele copilului ei iubit: Étienne nu-și va acuza oare mama, când, sub purpura de cardinal, va dori să fie și el tată, așa cum fusese și ea mamă? Aceste frământări, viața ei melancolică și plină de dureri ascunse, erau ca o boală lungă, temperată de un regim blând. Inima ei cerea cele mai abile menajamente, dar cei care-o înconjurau erau cruzi și neobișnuiți cu blândețea. Ce inimă de mamă n-ar fi fost îndurerată fără încetare văzându-și fiul iubit, tânăr inteligent și sensibil care friza genialitatea, despuiat de toate drepturile sale, în vreme ce fiul cel mic, gata de orice fărădelege, fără niciun talent, nici măcar militar, era sortit să poarte coroana ducală și să ducă mai departe numele familiei? Neamul de Hérouville îi va renega lui Étienne, gloria. Incapabilă să blesteme, blânda Jeanne de Saint-Savin nu știa decât să binecuvânteze și să plângă; dar ridica mereu ochii spre cer, ca și cum i-ar fi cerut socoteală pentru acea hotărâre bizară. Ochii i se umpleau de lacrimi când se gândea că, după moartea ei, Étienne va fi orfan, pradă brutalităților unui frate fără lege și fără credință. Atâtea dureri reprimite, o primă dragoste de neuitat, atâtea chinuri nemărturisite, fiindcă îi ascundea fiului iubit cele mai vii

suferințe ale sale, bucuriile ei întotdeauna adumbrite de necazuri, tristețile nesfârșite, o slăbiseră fizicește și sădiseră în ea sămânța unei boli care, departe de a putea fi vindecată, căpăta – cu fiecare zi – o forță nouă. În sfârșit, o ultimă încercare îi dădu lovitura de grație: vrând să-i deschidă ducelui ochii în privința educației lui Maximilien, fu repezită cu asprime, De acum, nu mai putea smulge nici într-un fel detestabilele deprinderi ce încolțeau în firea acelui băiat. Ducesa începu să slăbească văzând cu ochii, iar boala necesită promovarea lui Beauvouloir în postul de medic al familiei de Hérrouville și al guvernatorului Normandiei. Bătrânul vraci veni să locuiască la castel. Pe atunci castelele adăposteau savanți care-și găseau în ele liniștea necesară desăvârșirii lucrărilor lor, primind și banii indispensabili unei vieți studioase. Beauvouloir dorea de multă vreme o astfel de slujbă căci, prin știința și prin averea lui, își atrăsese nenumărați și înverșunați dușmani. În ciuda protecției unei mari familii căreia îi adusesse un imens serviciu într-o treabă dificilă, fusese de curând implicat într-un proces pentru o presupusă faptă abominabilă, așa că intervenția guvernatorului Normandiei, solicitată de către ducesa, opri pe loc urmărirea. Ducele nu avu de ce se căi pentru mărirea protecției pe care i-o acordase fostului vraci: Beauvouloir îl salvă pe marchizul Maximilien de Saint-Sever de o boală atât de primejdioasă, în care orice alt medic ar fi dat greș. Dar rana ducesei data de mult prea multă vreme ca s-o mai poată vindeca, mai ales că zi de zi era zgândărită. Când suferințele lăsară să se întrevadă sfârșitul apropiat al acelui înger care, după atâtea dureri, avea să aibă în sfârșit, parte de liniște, gândul morții o chinui și mai rău, obsedată de sumbrele presimțiri pe care le avea privind viitorul fiului ei.

— Ce va face bietul meu copil fără mine? Acesta era gândul care o chinuia fără încetare.

În sfârșit, când nu se mai putu da jos din pat, ducesa se îndreptă direct către mormânt. Fiindcă atunci nu l-a mai putut vedea pe Étienne, căruia îi era interzis să stea la căpătâiul ei, conform pactului încheiat de mama sa cu ducele și datorită căruia aceasta îi salvase viața. Durerea fiului a egalat durerea mamei. Inspirat de geniul caracteristic doar sentimentelor interzise, Étienne și-a creat un limbaj aparte pentru a putea vorbi cu mama sa. Cercetându-și resursele vocii, așa cum ar fi făcut cea mai abilă dintre cântărețe, venea să cante, cu glas melancolic, sub ferestrele mamei sale, atunci când, Beauvouloir – printr-un semn – îi arăta că era singură. Odinioară, numai în cămășuță, o consolase pe mama sa prin surâsul său inteligent; acum, o mângâia cu cele mai suave melodii.

— Cântecelul lui mă fac să trăiesc! îi spunea ducesa lui Beauvouloir, trăgând în piept aerul înusuflețit de glasul lui Étienne.

În sfârșit, sosi și momentul în care urma să înceapă un lung doliu pentru băiatul renegat de tatăl său. Între timp, Étienne descoperise, de mai multe ori, unele legături misterioase între tulburările sale și cele ale mării. Cercetând materia, prin intermediul științelor pe care le dobândise, și-a dat seama că fenomenul era mult mai acut la el decât la oricare altul. În timpul înspăimântătoarei seri în care avea s-o vadă pe mama sa pentru ultima oară, marea era frământată de niște valuri cum nu mai văzuse. Apele se mișcau ca și când în adâncul lor ar fi avut loc o luptă nevăzută; se ridicau talazuri uriașe ce veneau să moară pe țărm cu zgomote lugubre, asemănătoare cu urletele câinilor care presimt o nenorocire. Étienne se surprinse întrebându-se: „Ce vrea oare să-mi spună apa asta? Se frământă și plânge ca o ființă vie! Mama mi-a povestit adesea că la fel se zbugiumase marea și în noaptea în care am venit pe lume. Ce urmează să mi se mai întâmple?”

Gândul acesta îl făcu să rămână în picioare, în fața colibei sale, cu ochii când la fereastra odăii mamei sale, unde tremura o lumină, când la marea care continua să geamă. Dar iată că Beauvouloir bătu încetișor la ușă, o deschise și-și arătă chipul adumbrit de o mare tristețe.

— Monsenior, zise el, doamna ducesă se află într-o stare atât de gravă, încât vrea să vă vadă... Au fost luate toate precauțiile pentru ca să nu vi se întâmple nicio nenorocire la castel; totuși, trebuie să fim foarte prudenți, fiindcă vom fi obligați să intrăm în odaia monseniorului, acolo unde v-ați născut.

Trista veste iscă lacrimi în ochii lui Étienne, care exclamă:

— Știu, mi-a vorbit marea...

Se lăsă condus mașinal către ușa turnului din care coborâse Bertrand în noaptea în care ducesa îl născuse pe copilul renegat. Scutierul se afla acolo cu un felinar în mână. Étienne ajunse în marea bibliotecă a cardinalului de Hérouville, unde fu obligat să rămână împreună cu Beauvouloir, în vreme ce Bertrand se duse să deschidă ușile ca să-și dea seama dacă fiul renegat putea trece fără pericol. Ducele nu se trezise. Înaintând cu pas ușor, Étienne și Beauvouloir nu auziră, în imensul castel, decât gemetele slabe ale muribundeii. Astfel, împrejurările care precedaseră nașterea lui Étienne se repetau acum, la moartea mamei sale. Până și furtuna, până și spaimile, până și frica de a nu-l trezi pe uriașul nemilos, care de data asta dormea tun. Pentru a evita totuși vreo nenorocire, scutierul îl luă pe Étienne în brațe și străbătu odaia redutabilului său stăpân, hotărât – dacă ar fi fost surprins – să invoce un pretext oarecare, având în vedere starea în care se afla ducesa. Étienne. Își simți inima strânsă de teamă, nu pentru el, ci pentru cei doi slujitori; emoția îl pregăti însă – ca să spunem astfel – pentru spectacolul ce i se oferi privirilor în camera seniorială în care revenea

pentru prima oară din ziua în care îl alungase din ea furia tatălui. În patul uriaș de care fericirea nu se apropiase niciodată, o căută cu privirea pe iubita lui mamă și abia o zări, până într-atât se subțiasse și slăbise. Albă ca și dantelele, nemaivând în ea decât ultimul suflu pe care urma să și-l dea în curând, ducea își aduna puterile pentru a-i lua mâinile lui Étienne, privindu-l ca și cum ar fi vrut să-i dăruiască tot sufletul în acea privire lungă, așa cum odinioară Chaverny îi dăruise toată viața lui în acel bun-rămas. Beauvouloir și Bertrand, fiul și mama, ducele dormind buștean, se găseau din nou laolaltă. Același loc, aceeași scenă, aceiași actori; dar, de data asta, în loc de bucuria nașterii, domnea durerea funebră, în loc de ziua vieții, stăpânea noaptea morții. Uraganul, anunțat încă de la apusul soarelui prin lugubrele urlete ale mării, se dezlănțui brusc.

— Floare scumpă a vieții mele, șopti Jeanne de Saint-Savin sărutându-și fiul pe frunte, te-ai desprins de la sânul meu în toiul unei furtuni și iată că tot în toiul, unei furtuni mă despart și eu de tine. Între cele două, toată viața mea a fost o furtună continuă, în afară de zilele petrecute alături de tine. Iată, până și ultima mea bucurie se amestecă cu ultima mea durere. Rămâi cu bine unica mea dragoste, rămâi cu bine imagine frumoasă a două suflete ce se vor vedea curând, rămâi cu bine unica mea bucurie pură, rămâi cu bine, iubitul meu copil!

— Lasă-mă să te urmez, spuse Étienne care se culcase în pat lângă mama sa.

— Poate că asta ar fi cel mai bun lucru, spuse ducesa lăsând să-i curgă șiroaie de lacrimi de-a lungul obrazilor livizi, căci la fel ca și odinioară privirea ei păru să citească în viitor.

— L-a văzut cineva? îi întrebă ea pe cei doi slujitori.

În acel moment, ducele se mișcă în patul larg și toți tresăriră.

— Se amestecă până și în ultima mea bucurie! șopti ducesa. Duceți, duceți băiatul!

— Mamă, prefer să te văd o clipă în plus și să mor! spuse bietul Étienne, leșinând pe patul ei.

La un semn al ducesei, Bertrand îl luă pe Étienne în brațe și arătându-l pentru ultima oară mamei care-l sărută în gând, se pregăti să plece. cu el; aștepta o nouă poruncă a muribundeii.

— Să-l iubiți, le spuse ea scutierului și doctorului, fiindcă nu văd să aibă alți ocrotitori decât pe voi doi și cerul.

Avertizată de un instinct care nu le înșală niciodată pe mame, observase mila profundă pe care i-o inspirase scutierului fiul cel mare al puternicei familii de Hérouville, față de care nutrea un sentiment de venerație deosebită. Cât despre Beauvouloir, înțelegerea dintre ducesă, și el fusese semnată de multă vreme. Cei doi slujitori, emoționați de a o vedea pe stăpâna lor silită să le încredințeze copilul, făgăduiră printr-un gest sacru să fie providența tânărului lor stăpân, și ducesa avu încredere în acel gest. Sărmana femeie muri în zori; a fost plânsă de cei doi slujitori care, în loc de orice discurs, au spus, la mormânt, că fusese „un înger căzut din rai”.

Étienne căzu pradă celei mai intense și mai lungi dureri, durere de altfel mută. N-a mai alergat pe stânci, n-a mai avut putere nici să cânte, nici să citească. Stătea zile întregi ghemuit în grota vreunei stânci, indiferent la vremea de afară, nemișcat, lipit de granit, aidoma mușchiului ce creștea pe piatră, plângând destul de rar. Dar dominat de un singur gând, imens, infinit ca marea; și tot ca și marea, gândul lua mii de forme, devenea când furtunos, când calm. Ceea ce simțea el era mai mult decât durere, era starea nouă ce suporta apăsarea sorții irevocabil menită acelei frumoase făpturi căreia n-avea să-i mai suradă. Există chinuri care aidoma unui strop de sânge

căzut într-o apă curgătoare pătează pe moment cristalul undei. Apoi, apa reînnoindu-se, își reface puritatea. Dar la Étienne însuși izvorul fusese alterat. Și fiecare val ce venea îi aducea aceeași cantitate de otrava.

Deși bătrân, Bertrand păstrase conducerea grajdurilor pentru a nu pierde privilegiul de a fi considerat drept o autoritate în familia de Hérouville. Locuința sa se afla aproape de coliba unde se retrăsese Étienne, așa că putea veghea asupra lui cu afecțiunea și cu simplitatea ce-l caracterizau pe soldatul bătrân. Când vorbea cu bietul băiat, încerca să fie cât mai blând cu putință. Când ploua, se ducea să-l ia de afară și să-l smulgă din reveriile sale, pentru a-l vârî în casă. Își puse în joc amorul-propriu. pentru a o înlocui pe ducesă în așa fel încât fiul să găsească în el, dacă nu aceeași dragoste, cel puțin aceeași grijă. Această milă semăna cu dragostea. Étienne suportă fără nicio rezistență și fără să se plângă îngrijirile slujitorului său; dar prea multe legături fuseseră rupte între copilul renegat și celelalte ființe pentru ca în inima lui să se mai poată naște o nouă afecțiune. Se lăsă deci ocrotit, în virtutea inerției, căci devenise un fel de ființă intermediară între om și plantă, sau poate între om și Dumnezeu. Cu ce să compari o ființă căreia legile sociale, falsele sentimente ale lumii îi erau necunoscute și care păstra o încântătoare inocență, neascultând decât de instinctul inimii sale? Totuși, în ciuda sumbrei sale melancolii, Étienne simți în curând nevoia de a iubi, de a avea o altă mamă, un alt suflet căruia să i se dedice. Dar, despărțit de civilizație printr-o barieră de plumb, era dificil să întâlnească o ființă care să-i fie pe potrivă. Silit să-și caute un tovarăș căruia să-i poată încredința gândurile și a cărui viață să devină a sa, sfârși prin a îndrăgi marea. Apa deveni pentru el o ființă însuflețită, credincioasă. Tot timpul în prezența imensei creații ale cărei minunății ascunse contrastau atât de

puternic cu cele de pe pământ descoperi în ea rațiunea multor taine. Familiarizat încă din leagăn cu infinitul întinderilor umede, marea și cerul îi inspirau cele mai frumoase poezii. În ochii lui, totul era variat în largul tablou atât de monoton în aparență.

Ca toți oamenii al căror trup e dominat de suflet, Étienne, avea o privire pătrunzătoare și putea să sesizeze distanțele enorme cu o ușurință demnă de admirat și fără nicio oboseală; chiar și nuanțele abia perceptibile ale luminii, tremurul cel mai delicat al apei. Cu un calm desăvârșit, deosebea, de asemenea, tentele multiple ale mării care, aidoma unui chip de femeie, avea atunci o fizionomie, surâsuri, idei, capricii: colo, verde și sumbră, ici surâzătoare, veselă, când unduindu-și liniile strălucitoare cu licăririle șovăielnice ale orizontului, când legănându-se, cu un aer dulce, sub norii portocalii. Pentru el aveau loc serbări mărețe, celebrate cu multă pompă la apusul soarelui, când astrul își revărsa culorile sale roșii peste valuri, întocmai ca o mantie de purpură. Pentru el, marea era veselă, însuflețită, spirituală în toiul zilei, când repeta tremurând strălucirea luminii prin miile de fațete scâpărătoare; ea îi dezvăluia lui Étienne melancolii uimitoare, îl făcea să plângă când, resemnată, calmă și tristă, reflecta un cer cenușiu încărcat de nori. Izbutise să-i înțeleagă, limbajul mut. Fluxul și refluxul erau ca o respirație melodioasă, ale cărei suspine îi sugerau mereu alt sentiment cu un sens intim numai de el înțeles. Niciun marinar, niciun savant n-ar fi putut să interpreteze mai bine cea mai mică mânie a mării, cea mai ușoară schimbare a feței sale. Din felul cum valurile veneau să se spargă pe țărm, ghicea hulele, furtunile, vijeliile, forța mareelor. Când noaptea își întindea vălurile pe cer, vedea marea sub luminile crepusculare și stătea de vorbă cu ea. Participa la viața ei fecundă, simțea în suflet o adevărată furtună când ea se mânia; respira

mânia ei odată cu șfichiuirile ascuțite ale vântului, gonea odată cu valurile uriașe ce se spărgeau în mii de cioburi lichide de stânci, se simțea întreprinzător și teribil ca și ea, era cuprins de tăceri mohorâte și-i imita clementele neașteptate. În sfârșit, se însurase cu marea, ea era prietena și confidenta sa. Dimineața, când venea pe stâncile lui, după ce străbătea nisipul fin și strălucitor al țărmului, își dădea seama de starea mării doar dintr-o singură privire: vedea dintr-odată peisajele și plana pe întinsa față a apelor, întocmai ai un înger coborât din Cer. Dacă talazurile își aruncau asupra-i spuma veselă și albă întocmai ca un vâl pe fruntea unei logodnice, el le urmărea ondulările și capriciile cu bucuria unui iubit; încântat de a o găsi dimineața cochetă ca pe o femeie care se scoală pe jumătate încă adormită, era la fel de bucuros ca un soț care-și vede tânăra soție în deplina ei frumusețe. Gândirea lui, legată de uriașa gândire divină, îl consola în singurătate și bogata sa imaginație populase micul lui pustiu cu fantezii sublime. Până la urmă, sfârșise prin a descoperi în orice mișcare a mării legătura intimă cu roțițele cerești și întrevăzu natura cu armoniosul ei ansamblu, începând de la firul de iarba până la astrele rătăcitoare care se străduiesc, ca și grăunțele de nisip spulberate de vânt, să se fixeze în eter.

Pur ca un înger, necunoscând gândurile prihănite care-i coboară pe bărbați, naiv ca un copil, Étienne trăia asemeni unui pescăruș, unei flori risipind doar comorile unei imaginații poetice, ale unei științe divine, căreia îi contempla de unul singur fecunda sa întindere. Incredibil amestec a două creații, când se ridica până la cer, prin rugăciuni, când cobora – umil și resemnat – până la fericirea liniștită a omului de rând. În ochii lui, stelele erau flori ale nopții; soarele, un tată; păsările erau prietenele sale. Îi plăcea să vadă în orice sufletul mamei sale; uneori i se părea că o

zărește printre nori, c-o aude vorbindu-i. În alte zile, i se năzărea că-i aude glasul, că-i zărește surâsul, - în sfârșit, existau zile în care avea impresia că n-o pierduse. Se părea că Domnul îl înzestrase cu puterea vechilor solitari, că-i dăruise niște simțuri deosebite cu care putea pătrunde în spiritul lucrurilor. Forțe morale neașteptate îi îngăduiau să meargă mult mai departe decât alți oameni în tainele operelor nemuritoare. Regretele și durerea sa erau ca niște legături care-l uneau cu lumea spiritelor; se ducea într-acolo, înarmat cu dragostea lui. pentru a-și căuta mama, realizând astfel, prin sublimele acorduri ale extazului, simbolica faptă a lui Orfeu. Se năpustea în viitor sau în văzduh, așa cum zbura cu imaginația pe deasupra mării, dintr-un capăt în celălalt al orizontului. Adesea se pitea în scobitura adâncă a vreunei stânci, rotunjită în mod capricios în bucata de granit și prin care abia dacă se putea strecura un câine; luminată slab de razele soarelui ce se strecurau printre crăpături, dezvăluind frumusețea mușchiului marin cu care era împodobită, scobitura părea cuibul unei păsări de mare; ei bine, acolo, în acel loc, îl cuprindea uneori câte un somn neașteptat. Soarele, regele său, îi spunea întotdeauna cât dormise, arătându-i cât timp nu privise apa, nisipul și scoicile. Admira ca printr-o sită strălucitoare – la fel cu cea a cerului – orașele imense despre care îi vorbeau cărțile. Îi plăcea să privească plin de mirare, dar fără invidie, Curțile, regii, bălăile, oamenii, monumentele. Visarea, în plină zi, făcea să-i fie și mai dragi dulcile sale flori, norii, soarele, impunătoarele stânci de granit.

Pentru a-l lega și mai strâns de lumea lui solitară, se părea că un înger îi dezvăluia prăpăstiile lumii morale și ciocnirile cumplite ale civilizației. Simțea că sufletul său, în curând sfâșiat de oceanul uman, va pieri zdrobit ca o perlă care, la intrarea triumfală a unei prințese, cade din părul ei, în noroiul străzii.

Cum a murit fiul

În 1617, la douăzeci și ceva de ani după noaptea furtunoasă în care Étienne venise pe lume, ducele de Hérrouville, pe atunci în vârstă de șaptezeci și șase de ani, bătrân, zdrobit, muribund, stătea – la apusul soarelui – într-un imens fotoliu, în fața ferestrei în ogivă a odăii sale de culcare, în locul unde odinioară soția lui încercase să cheme – sunând zadarnic din corn – pe cineva în ajutor. Văzându-l pe duce, ai fi jurat că era un cadavru viu. Figura lui energetică, despuiată de aspectul ei sinistru, datorită suferinței și bătrâneții, avea o culoare palidă față de şuvițele de păr alb care-i cădeau în jurul capului pleșuv, din creștetul gălbejit. Războiul și fanatismul ardeau și acum în ochii galbeni, deși parcă mai potoliți de sentimentul religios. Evlavia arunca o tentă monastică pe chipul, odinioară atât de dur, marcat acum de umbre ce-i mai îmblânzeau expresia. Reflexele apusului de soare colorau într-o plăcută lumină roșie capul încă viguros. Trupul slăbit, îmbrăcat în veșminte cafenii, încheia – prin poziția lui greoaie, prin lipsa de mișcare – descrierea existenței monotone, a repausului silnic pentru un om, odinioară atât de întreprinzător, atât de plin de ură, atât de activ.

— Ajunge, îi spuse duhovnicului.

Venerabilul care-i citea din Evanghelie stătea în picioare, în fața stăpânului său, într-o atitudine respectuoasă. Ducele, aidoma leilor bătrâni din managerii, ajunși la o decrepitudine încă plină de majestate, se întoarse spre un alt om cu părul alb și-i întinse un braț descărn timer, acoperit cu peri rari, încă nervos, dar fără vigoare.

— Hai, vraciule, vezi care e starea mea azi!

— Totul e bine, monseniore, febra a scăzut. Veți mai trăi încă mulți ani!

— Aș vrea să-l văd pe Maximilien aici, spuse ducele lăsând să-i scape un surâs plin de bunăvoință. Ce băiat curajos! Acum comandă o companie de arkebuzieri ai regelui. Mareșalul de Ancre are grijă de flăcăul meu, iar grațioasa noastră regină Maria de Medici se gândește să și-l facă rudă, acum când a fost făcut duce de Nivron. Numele meu va fi deci purtat cu fală, mai departe. Flăcăul a făcut minuni de vitejie la atacul...

În acel moment sosi Bertrand cu o scrisoare în mână.

— Ce-i asta? întrebă cu însuflețire bătrânul senior.

— O depeșă adusă de un curier trimis de rege, răspunse scutierul.

— Regele și nu regina-mamă! strigă ducele. Ce se întâmplă? Oare hughenoții să se fi răzvrătit iar? zise ducele ridicându-se și aruncând o privire scânteietoare asupra celor trei bătrâni. Îmi voi înarma din nou soldații și, cu Maximilien alături, Normandia...

— Așezați-vă, bunul meu senior, zise vraciul neliniștit să-l vadă pe duce dedându-se la o astfel de bravadă atât de primejdioasă pentru un convalescent.

— Citește, jupâne Corbineau, zise bătrânul întinzând duhovnicului său, depeșa.

Cele patru personaje alcătuiau un tablou plin de învățăminte pentru viață. Scutierul, preotul și doctorul, albiți de ani, toți trei în picioare, ta fața stăpânului lor așezat în fotoliu și nearuncându-și anul altuia decât priviri șterse, întruchipau fiecare câte una dintre ideile ce pun stăpânire pe omul aflat în pragul mormântului. Puternic luminați de ultimele raze ale soarelui ce apunea, acei oameni tăcuți alcătuiau un tablou sublim al melancoliei atât de fertilă în contraste. Odaia sumbră și

solemnă, unde nimic nu se schimbase vreme de douăzeci și cinci de ani, încadra în chip firesc acea pagină poetică plină de patimi stinse, întristată de coasa morții, plină de credință.

— Mareșalul de Ancres^[15] a fost ucis pe podul Luvrului din ordinul regelui, apoi... Oh, Dumnezeu...

— Isprăvește de citit! strigă seniorul.

— Monseniorul duce de Nivron...

— Ei bine, ce-i cu el?

— A murit!

Ducele își lăsă capul în piept, oftă adânc și rămase mut. Auzind cuvintele, oftatul, cei trei bătrâni se priviră între ei. Li se părea că ilustra și opulenta familie de Hérouville dispărea din fața lor ca o navă care se scufundă.

— Cel de Sus, zise ducele aruncând o privire cumplită către cer, se arată mult prea ingrat față de mine! Nu-și mai aduce aminte de mărețele fapte de arme pe care le-am săvârșit întru slava Sa!

— Dumnezeu se răzbună, zise preotul, cu voce gravă.

— Aruncați-l pe omul ăsta în temniță! strigă seniorul.

— E mai ușor să mă faceți să tac decât să vă liniștiți propria voastră conștiință!

Ducele redeveni gânditor.

— Familia mea piere! Numele meu se stinge! Vreau să mă însor, vreau să am un fiu! spuse el după o lungă pauză.

Oricât de înfricoșătoare fu expresia de disperare zugrăvită pe fața ducelui de Hérouville, vraciul nu se putu abține să nu suradă. În acel moment, un cântec proaspăt ca aerul serii, la fel de pur ca și cerul, tot atât de simplu ca și culoarea mării, domină murmurul valurilor și se înalță fermecând natura. Melancolia acelei voci, melodicitatea cuvintelor se răspândiră în suflete ca un parfum. Armonia urca în valuri, umplea aerul, punea un balsam pe orice durere sau mai curând potolea

durerile vorbind despre ele. Vocea se unea cu murmurul valurilor într-o atât de deplină armonie, încât părea că iese din ele. Cântecul a fost pentru toți acei bătrâni mai dulce decât cel mai înflăcărat cuvânt de dragoste rostit la urechea unei fete, fiindcă le aducea atâtea nădejdi, încât răsună în inima lor ca un glas venit din cer.

— Ce-i asta? întrebă ducele.

— Mica noastră privighetoare cântă, zise Bertrand, deci nu-i totul pierdut nici pentru el, nici pentru domnia voastră.

— Cui îi spuneți voi privighetoare?

— Țsta e numele pe care i l-am dat fiului mai mare al monseniorului, răspunse Bertrand.

— Fiul meu! strigă bătrânul. Deci am un fiu, mă rog, cineva care-mi poartă numele și care-l poate duce mai departe!

Se ridică în picioare și începu să străbată odaia cu un pas când lent, cât precipitat; apoi făcu un gest poruncitor și-și concedie oamenii cu excepția duhovnicului.

A doua zi dimineață, ducele – sprijinindu-se de bătrânul său scutier – o porni de-a lungul țărmului, trecu printre stânci, căutându-și fiul pe care-l renegase odinioară. Îl zări de departe, tupilat într-o crevasă de granit, întins la soare, cu capul pe o tufă de ierburi subțiri, cu picioarele strânse grațios sub el. Așa cum stătea, Étienne părea o rândunică ce se odihnea. De îndată ce bătrânul înalt se ivi pe țărmul mării iar zgomotul pașilor săi, înăbușit de nisip, răsună slab, împletindu-se cu zgomotul valurilor, Étienne întoarse capul, scoase un strigăt de pasăre speriată și dispăru în masa de granit ca un șoarece care intră atât de iute în gaura sa, încât la un moment dat te și îndoiești dacă l-ai văzut.

— Ei, fir-ar să fie, unde s-a furișat? strigă seniorul ajungând la stânca pe care stătuse ghemuit fiul său.

— E aici, zise Bertrand arătându-i ducelui o crăpătură îngustă, ale cărei margini erau lustruite și subrezite din pricina asaltului repetat al mareelor înalte

— Étienne, fiul meu drag! strigă bătrânul.

Copilul renegat nu răspunse. O parte a dimineții bătrânul duce se rugă, amenință, bombăni, pe rând, fără să obțină vreun răspuns. Uneori tăcea, își lipea urechea de crevasă, dar tot ceea ce urechea lui bătrână îi îngăduia să audă era bătaia surdă a inimii lui Étienne, ale cărei pulsații precipitate se amplificau sub bolta sonoră.

— Cel puțin bine că acesta trăiește, spuse bătrânul pe un ton sfâșietor.

La amiază, tatăl disperat, recurse la rugăminți.

— Étienne, spuse el, dragul meu Étienne, Dumnezeu m-a pedepsit că te-am renegat. Mi l-a luat pe fratele tău! Astăzi, tu ești singurul, unicul meu copil! Te iubesc mai mult decât pe mine însumi! Mi-am recunoscut greșeala, știu că ai într-adevăr în vinele tale sângele meu sau cel al mamei tale pe care eu am omorât-o cu zile. Vino, voi încerca să te fac să uiți nedreptățile mele, iubindu-te și pentru vremea când nu te-am iubit. Étienne, acum ești duce de Nivron, iar după moartea mea, vei fi duce de Hérouville, *pair* al Franței, cavaler al diverselor ordine și al Lânii de Aur, căpitan peste o sută de ostași, mare judecător de Bessin, guvernator al Normandiei, seniorul a douăzeci și șapte de domenii, între care șaiszeci și șapte de parohii, marchiz de Saint-Sever. Vei avea ca soție pe fiica unui prinț. Vei fi șeful familiei de Hérouville. Vrei să mă faci să mor de durere? Vino, vino, sau am să stau în genunchi aici, în fața ascunzătorii tale, până când am să te văd. Bătrânul tău tată se roagă și se umilește în fața copilului său, ca și cum ar fi însuși bunul Dumnezeu!

Copilul renegat nu înțelegea limbajul împănat de idei sociale, de vanități pe care nu le pricepea,

și-și simțea sufletul cuprins de groază. Rămase mut, stăpânit de o spaimă fără limite.

Spre seară, bătrânul senior, după ce epuizase toate formele de limbaj, toate resursele rugămintilor și accentele de căință, se simți cuprins de un fel de tristețe plină de evlavie. Îngenunche pe nisip și făcu acest jurământ:

— Mă leg să înalț o capelă în cinstea sfântului Jean și a sfântului Étienne, ocrotitorii soției și fiului meu și să plătesc o sută de slujbe în cinstea Fecioarei, dacă Domnul și sfinții îmi vor reda dragostea ducelui de Nivron, fiul mea, aici de față.

Plin de adâncă umilință, îngenuncheat, cu mâinile împreunate, bătrânul începu să se roage. Dar nevăzându-l apărând pe copil, continuatorul numelui său, lacrimi mari îi țâșniră din ochii atâta vreme uscați și i se rostogoliră de-a lungul obrazilor veștezi. În acel moment Étienne, care nu pricepea nimic, se ivi la marginea deschizăturii întocmai ca un pui de șarpe dornic de soare; văzu lacrimile bătrânului abătut, recunoscă limbajul durerii, apucă mâna tatălui său și o sărută spunând cu un glas îngeresc:

— Iartă-mă, mamă!

În febra bucuriei, guvernatorul Normandiei îl luă în brațe pe plăpândul său moștenitor, care tremura precum o tânără răpită; simțindu-l palpitând, se strădui să-l liniștească, sărutându-l cu aceleași precauții cu care ar fi mănuit o floare, și găsind pentru el cuvinte pline de dulceață pe care nu le rostise niciodată în viața lui.

— Dumnezeule, semeni cu sărmana mea Jeanne, copile drag, îi spuse el. Vorbește-mi despre tot ceea ce-ți place, îți voi da tot ce dorești. Fii tare! Poartă-te bine! Am să te învăț să mergi călare pe o iapă blândă și bună, așa cum ești și tu de blând și de bun. Nimeni nu te va contrazice. Toți cei din jur se vor pleca înaintea ta precum se pleacă trestia bătută de vânt. Am să-ți dăruiesc o

putere fără margini. Eu însumi te voi asculta ca pe Dumnezeuul familiei!

Tatăl intră în curând, împreună cu fiul său, în camera seniorială unde se scursese trista viață a mamei sale. Étienne se duse să se sprijine de fereastra de unde mama sa îi făcea semn ca să-i anunțe plecarea persecutorului său care acum – fără ca el să știe încă de ce – devenise sclavul său, semănând cu una dintre acele creaturi gigantice pe care puterea unei zâne le punea la dispoziția unui tânăr prinț. Această zână era Feudalitatea.

Revăzând camera melancolică de unde se obișnuise să contemple marea, ochii lui Étienne se umplură de lacrimi. Amintirile îndelungatelor sale nefericiri, amestecate cu îndepărtatele bucurii pe care le gustase în singura dragoste ce-i fusese îngăduită – dragostea maternă – totul se topi în inima sa, transformându-se într-un fel de poem încântător, dar totodată cumplit. Emoțiile copilului obișnuit să trăiască în contemplare extatică, după cum alții sunt obișnuiți cu agitația lumii, nu se asemănau cu niciuna dintre emoțiile obișnuite ale oamenilor.

— Oare va trăi? spuse bătrânul mirat de fragilitatea moștenitorului său în preajma căruia se surprinse ținându-și răsuflarea:

— Nu voi putea trăi decât aici, îi răspunse simplu Étienne care-l auzise.

— Bun, atunci odaia asta va fi a ta, băiatul meu!

— Ce se întâmplă? întrebă tânărul de Hérouville, auzindu-i pe slujitorii castelului adunându-se în sala gărzilor unde ducele îi chemase pe toți ca să le prezinte fiul.

— Vino! îi răspunse tatăl său luându-l de mână și ducându-l în sala cea mare.

În vremea aceea, un nobil putred de bogat cum era ducele de Hérouville, având slujbe înalte și guvernăminte, trăia, în Franța, ca un prinț; fiii mai mici din înalta nobilime nu se sfiau să-l slujească.

Avea o casă și ofițeri: primul locotenent al companiei sale de ordonanță era la el ceea ce sunt astăzi aghiotanții la un mareșal. Câțiva ani mai târziu, cardinalul de Richelieu își avu și el garda sa. Mulți prinți înrudiți cu familia regală – de Guise, de Condé, de Nevers, de Vandôme – aveau drept paji copii din cele mai de vază familii. Averea și vechimea neamului său normand indicat de nume (*herus villa*^[16] – casa șefului) îngăduiseră ducelui de Hérrouville să imite măreția oamenilor care-i erau inferiori, ca de pildă: de Luynes, de Balagny, de O, de Zamet, priviți în acea vreme ca niște parveniți, dar care totuși trăiau ca niște prinți. Așa că a fost un spectacol impunător pentru bietul Étienne să-i vadă adunați pe toți oamenii care făceau parte din serviciul tatălui său. Ducele se așeză pe un scaun așezat sub unul dintre acele *solium* sau baldachine din lemn sculptat ridicat pe o estradă pe care ajungeai urcând câteva trepte, de unde, în unele provincii, seniorii mai dădeau încă porunci castelanilor lor, vestigii rare alt feudalității, care au dispărut pe timpul lui Richelieu. Tronuri de acest fel au devenit azi obiecte de administrație. Când Étienne se așeză, alături de bătrânul său tată, tremură văzându-se punctul de atracție al tuturor privirilor.

— Nu tremura, îi spuse tatăl său, coborându-și capul chel până la urechea fiului, fiindcă toți ăștia sunt slugile noastre.

Prin umbrele amestecate cu dărele luminoase ale soarelui ce apunea, și ale cărui raze înroșeau ferestrele sălii, Étienne îi zări pe judecător, pe căpitani și pe locotenenți, însoțiți de câțiva soldați, de scutieri, de duhovnic, de secretari, de doctor, de majordom, de ușieri, de intendenți, de sulițași, de soldații de pază, de toată servitorimea în livrele și de valeți. Cu toate că toată lumea păstra o atitudine respectuoasă, dictată de teama pe care o inspira bătrânul oamenilor celor mai de vază de sub comanda și din provincia sa, se iscase totuși un

murmur surd produs de curiozitate și de solitudine. Murmurul făcu să i se strângă inima lui Étienne care, pentru prima oară simțea influența apăsătoare a unei săli unde respira o sumedenie de oameni; obișnuit cu aerul sănătos și pur al mării, simți că se înăbușă. O palpitație puternică datorată probabil vreunui cusur al inimii sale, îl tulbură cu bătaile ei precipitate, chiar când tatăl său, obligat să se arate ca un bătrân leu majestuos, rosti cu voce solemnă următorul discurs:

— Prieteni, iată-l pe fiul meu Étienne, primul meu născut, moștenitorul meu prezumtiv, ducele de Nivron, căruia regele îi va confirma, fără îndoială, funcțiile fratelui său mort. Vi-l prezint ca să-l cunoașteți și să ascultați de el ca de mine însumi. Vă previn că, dacă vreunul dintre voi sau din provincia al cărei guvernator sunt nu va fi pe placul tânărului duce, sau se va contrazice cu el din cine știe ce pricină, și eu voi afla evident, despre această treabă, ar fi mai bine ca cel în cauză să dispară de pe suprafața pământului. Ați înțeles? Acum, reîntoarceți-vă la treburile voastre și Domnul să vă aibă în pază! Maximilien de Hérrouville va fi înmormântat aici, după ce-i vor trimite trupul acasă. Timp de opt zile toată lumea va ține doliu. Mai târziu, vom sărbători cum se cuvine, sosirea fiului meu Étienne.

— Trăiască monseniorul! Trăiască familia de Hérrouville! strigară toți atât de viguros încât se zgudui castelul.

Valeții aduseră făclii ca să lumineze sala. Uralele luminile făcliilor și impresia pe care o produse asupra băiatului discursul tatălui său, adăugate celorlalte emoții prin care trecuse, îi pricinuiră lui Étienne o asemenea stare de sfârșeală, încât leșină în fotoliu, lăsându-și delicata sa mână de femeie în mâna mare a tatălui său.

Când ducele, care-i făcuse semn locotenentului companiei sale să se apropie, spunându-i: „Ei bine,

baroane de Artagnon, sunt fericit că am putut repara într-un fel pierderea, vino să-mi vezi fiul!” simți în mână sa o mână rece, se întoarse și-l privi pe noul duce de Nivron; crezând că murise, scoase un strigăt care înfricoșă toată adunarea.

Beauvouloir urcă pe estradă, îl luă pe tânăr în brațe și-l scoase afară, spunându-i stăpânului său:

— L-ați adus în starea asta fiindcă nu l-ați pregătit pentru ceremonie!

— Deci nu va mai putea avea urmași dacă arată astfel, nu-i așa? întrebă ducele care-l urmă pe Beauvouloir în odaia seniorială, unde medicul îl duse să-l culce pe tânărul moștenitor. Ei, cum e, maestre? întrebă neliniștit, tatăl.

— Nu va păți nimic, spuse bătrânul medic arătându-i stăpânului său pe Étienne readus în simțuri de un întăritor, din care vraciul îi dăduse câteva picături pe o bucată de zahăr, un nou și prețios leac, vândut de spițeri mai scump ca aurul

— Ține, pungaș bătrân, zise bătrânul senior, întinzându-i un săculeț cu bani lui Beauvouloir, și ai grijă de el ca de fiul unui rege. Dacă moare din vina ta, te prăjesc cu însumi pe grătar!

— Dacă veți continua să fiți nestăpânit, ducele de Nivron va pieri din pricina domniei voastre, zise cu brutalitate medicul, stăpânului său. Acum lăsați-l în pace, o să adoarmă...

— Noapte bună, iubitele, spuse bătrânul sărutându-și fiul pe frunte.

— Noapte bună, tată, răspunse tânărul, a cărui voce îl făcu pe duce să tresară, auzindu-l pe Étienne pronunțând pentru prima oară cuvântul tată.

Ducele îl luă pe Beauvouloir de braț, îl duse în sala alăturată și-l împinse în ambrazura unei ferestre, zicându-i:

— Ei, pungaș bătrân, între noi doi acum!

„Mângâierea” favorită a ducelui îl făcu să suradă pe doctorul care de multă vreme nu se mai ocupa de tămăduieli.

— Știi, continuă ducele, că nu-ți vreau răul. Ai ajutat-o de două ori pe biata mea Jeanne să nască, l-ai vindecat pe Maximilien când a fost bolnav, mă rog, faci parte din casa mea! Bietul Maximilien! Îl voi răzbuna, ucigându-l pe cel care i-a răpit viața! Acum, tot viitorul neamului de Hérrouville e în mâinile tale. Vreau să-l însor cât mai repede pe acest băiat Numai tu poți ști dacă stârpitura asta e în stare să-mi facă nepoți... Mă înțelegeți, nu-i așa? Ce crezi?

— Viața pe care a dus-o pe țărmul mării a fost atât de castă și atât de pură, încât vigoarea lui e mai mare decât dacă ar fi trăit în anturajul domniei voastre. Dar un trup atât de fragil e un foarte modest slujitor al sufletului. Monseniorul Étienne trebuie să-și aleagă el însuși soția, căci la el totul se va datora naturii și nu voinței domniei voastre. Va iubi cu naivitate și va face din dragoste ceea ce domnia voastră doriți să facă pentru numele de Hérrouville. Dați-i fiului dumneavoastră o doamnă din lumea mare care să fie ca o iapă buiastră, și tânărul se va duce să se ascundă printre stânci. Ba mai mult! Dacă o spaimă prea puternică l-ar putea ucide pe loc, cred că și prea multă fericire ar avea același rezultat. Pentru a evita o astfel de nenorocire, părerea mea este să-l lăsați să-și aleagă el însuși pe cine să iubească. Credeți-mă, monseniore, deși sunteți un prinț mare și puternic, nu vă pricepeți la astfel de lucruri. Acordați-mi întreaga dumneavoastră încredere, o încredere fără margini și veți avea un nepot!

— Dacă voi avea un nepot, indiferent prin ce vrăji sau farmece, te voi înnobila. Da, deși va fi greu să transform un pungaș bătrân într-un nobil, tu, Beauvoulair vei deveni baron de Forcalier. Folosește toate mijloacele, magia albă, și magia neagră, slujbele de la biserică, sabatul^[12], ca să-mi asiguri un moștenitor și vei fi mulțumit.

— Cunosc, zise Beauvoulair, un șef al vrăjitorilor în stare să strice tot; sabatul sunteți

dumneavoastră înșivă monseniore. Vă cunosc eu. Astăzi doriți urmași cu orice preț; mâine veți hotărî condițiile prin care să dobândiți acești urmași și vă veți tulbura fiul.

— Să mă ferească Dumnezeu!

— Ei bine, duceți-vă la Curte unde moartea mareșalului și emanciparea regelui a răsturnat totul cu susul în jos și unde aveți treabă, chiar dacă n-ar fi decât să vă dea bastonul de mareșal pe care vi l-au făgăduit. Lăsați-mă pe mine să am grijă de monseniorul Étienne. Dar, dați-vă cuvântul de gentilom că mă veți aproba în tot ceea ce voi face!

Ducele bătu palma cu bătrânul în semn de înțelegere și se retrase în apartamentul său.

Când zilele unui înalt și puternic senior sunt numărate, medicul e un personaj important în casa acestuia. Așa că nu trebuie să ne mirăm dacă vedem un vraci bătrân devenit atât de familiar cu ducele de Hérouville. În afară de legăturile nelegitime care-l făcuseră să se înrudească – prin căsătoria sa – cu familia de Hérouville – și care erau în favoarea sa, ducele încercase atât de des bunul simț al savantului, încât făcuse din el unul dintre consilierii săi favoriți. Beauvouloir ajunsese ceea ce Coyctier fusese pentru Ludovic al XI-lea. Dar, oricât de prețioasă ar fi fost știința sa, medicul nu avea asupra guvernatorului Normandiei – în care respira în permanență ferocitatea războaielor religioase – tot atâta influență cât Feudalitatea. De asemenea, slujitorul ghicise că prejudecățile nobilului dăunau dorințelor tatălui. Ca un mare doctor ce era, Beauvouloir înțelese că, la o ființă atât de delicat alcătuită cum era Étienne, căsătoria trebuia să fie un lent și dulce imbold, care să-i insuflă noi puteri, antrenându-l în focul dragostei. Așa cum spusese Beauvouloir, a-i impune lui Étienne o femeie, înseamnă a-l ucide. Trebuie, mai ales, să ai grijă ca tânărul solitar să nu se sperie de căsătorie, despre care încă nu știa nimic, și să cunoască scopul ce-l preocupa pe tatăl său. El,

poet necunoscut, nu admitea decât nobila și frumoasa pasiune a lui Petrarca pentru Laura și a lui Dante, pentru Beatrice. Ca și mama sa, Étienne era tot numai dragoste pură și numai suflet. Trebuia să i se dea ocazia să iubească, să aștepte evenimentul și nu să-i fie impus: o poruncă ar fi secat în el toate izvoarele vieții.

Maestrul Beauvouloir era tată, avea o fată crescută în niște condiții care făcea din ea soția ideală pentru Étienne. Era atât de dificil să prevezi evenimentele ce vor face dintr-un tânăr sortit de tatăl său cardinalatului, moștenitorul prezumtiv al casei de Hérouville, încât Beauvouloir nu observase niciodată cât de bine se aseamănă soarta lui Étienne cu cea a fetei sale, Gabrielle. Ideea de a le apropia pe cele două ființe i-a venit brusc, mai curând din devotament față de ele decât din ambiție. Cu toată dibăcia lui, soția i se prăpădise la nașterea fetei, a cărei sănătate era atât de șubredă, încât crezu că și copila va avea curând soarta mamei. Beauvouloir o iubea pe fiica sa Gabrielle, așa cum își iubesc toți bătrânii unicul lor copil. Știința și îngrijirea lui permanentă readuse la viață plăpânda creatură, pe care o crescuseră așa cum crește un grădinar o plantă străină. O sustrăsese tuturor privirilor, ducând-o pe domeniul lui de la Forcalier, unde copila a fost ferită de toate vrăjmășiile vremii și ocrotită de către bunăvoința generală cu care era privit un om căruia fiecare îi datora cel puțin o lumânare și a cărei știință inspira un fel de spaimă plină de respect. Atașându-se de ducele de Hérouville, doctorul își sporise imunitatea de care se bucura în provincie și dejucase urmărirea dușmanilor săi, prin poziția privilegiată pe care o avea pe lângă guvernator. Dar se ferise cu strășnicie, mutându-se la castel, să aducă și floarea pe care o ținea ascunsă la Forcalier, domeniu important mai mult pentru pământurile sale, decât pentru locuință, și pe care conta doar ca să-i facă fiicei sale un adăpost

conform cu planurile sale. Făgăduindu-i bătrânului duce o posteritate, cerându-i cuvântul că-i va aproba comportarea, se gândi dintr-odată la Gabrielle, la dulcea copilă a cărei mamă fusese uitată de duce, așa cum îl uitase și pe fiul său Étienne. Înainte de a-și pune planul în aplicare, așteptă plecarea stăpânului său, presimțind că dacă ducele ar fi aflat ce are el de gând, enormele dificultăți care puteau fi, până la urmă, depășite, ar fi devenit încă de la început, de neînlăturat.

Casa maestrului Beauvouloir era expusă cu fața spre sud pe panta blândă a uneia dintre cele două coline care încercuiau văile Normandiei. La nord, o apăra o pădure deasă; zidurile înalte și hățișurile normande, cu șanțuri adânci, alcătuiau în juru-i un fel de zid de apărare. Grădina cobora în pantă dulce până la râul ce uda ierburile din vale și al cărui mal înalt, cu un hățiș dublu, alcătua în acel loc un chei natural. Prin hățiș trecea o alee tainică, desenată de sinuozitatea apelor și pe care sălciile, fagii și stejarii o făceau la fel de umbroasă ca o potecă de pădure. Din ușa casei și până la zidul de apărare, se întindeau mase de verdeață, cu totul deosebite în acel ținut, frumoasă întindere umbrită de o lizieră de copaci rari, ale căror nuanțe alcătuiau o tapiserie splendid colorată: colo tentele argintii ale unui pin se detașau de sub verdele închis al câtorva arini; ici, în fața unui pâlț de stejari bătrâni, un plop tânăr își înălța ramurile veșnic agitate. Mai departe, sălcii plângătoare își aplecau frunzele palide între nucii groși, cu coroană rotundă. Liziera îți îngăduia să coborî în orice oră din casă până în hățiș fără să te temi de razele soarelui. Fațada, dinaintea căreia se desfășura panglica galbenă a unei terase acoperite cu nisip, era umbrită de o galerie de lemn, în jurul căreia se răsuceau plante agățătoare; în luna mai, ele își aruncau florile pe ferestrele primului etaj. Fără a fi vastă, grădina părea mare prin felul în care se întrepătrundeau priveliștile; cele din

locurile mai înalte ale terenului se uneau cu cele din vale, unde ochiul se plimba nestingherit. Gabrielle putea, după cum simțea dorința, sau să se afunde în spațiul strâmt fără să zărească altceva decât iarba deasă și albastrul cerului printre crengile copacilor, sau să plutească cu gândul pe deasupra minunatelor priveliști, urmărind nuanțele liniilor verzi, începând cu primele rânduri atât de strălucitoare, până în adâncurile pure ale orizontului, unde se pierdeau când în oceanul albastru al cerului, când în munții de nori ce pluteau mai jos, îngrijită de bunică, slujită de doică, Gabrielle Beauvoulair nu ieșea din acea modestă casă decât pentru a se duce la biserica a cărei clopotniță se zărea în vârful colinei, și unde o însoțeau întotdeauna bunica, doica și valetul tatălui ei. Așa ajunsese la vârsta de șaptesprezece ani în suava ignoranță pe care raritatea cărților îi îngăduie unei fete să și-o păstreze, fără ca acest lucru să pară nemaipomenit într-o vreme în care femeile instruite erau niște fenomene rare. Casa fusese pentru ea ca o mănăstire, cu mai multă libertate și cu mai puține rugăciuni, unde trăise sub privirea unei bătrâne pioase, ocrotită de tatăl ei, singurul bărbat pe care-l văzuse de-aproape. Singurătatea deplină, cerută încă de la naștere de plăpânda ei ființă, fusese întreținută cu grijă de către Beauvoulair. Pe măsură ce Gabrielle creștea, îngrijirile de care făcea risipă, influența unui aer curat îi întăriseră făptura gingașă. Totuși savantul medic nu putea să se înșele văzând cum tentele sidefii din jurul ochilor fiicei sale începuseră a se adumbri, a se întuneca după cât de tare se emoționa: debilitatea trupului și puterea sufletului se vedeau în acele semne pe care, după îndelungata sa experiență, doctorul le cunoștea foarte bine; apoi frumusețea dumnezeiască a Gabriellei îl făcuse să se teamă de întâmplările atât de obișnuite într-o vreme bântuită de violențe și de răzmerițe. Deci tatăl avea nenumărate motive să

sporească umbra grădinii și să mărească singurătatea din jurul fetei sale, a cărei sensibilitate excesivă îl speria, căci patima vreunui tânăr, o răpire, un asalt oarecare, puteau s-o distrugă. Cu toate că fiica sa primea foarte rar vreun reproș, orice. muștrare, oricât de mică, o răscolea: o păstra în adâncul inimii unde pătrundea și dădea naștere unei melancolii meditative; apoi plângea și încă multă vreme. Educația morală a Gabriellei fusese deci tot atât de îngrijită ca și cea fizică. Bătrânul doctor trebuie să renunțe la a-i mai povesti fiicei sale istorioarele care-i încântă, de obicei, pe copii, din pricină că o impresionau prea tare. De asemenea, omul pe care o practică îndelungată îl învățaseră de toate, se grăbise să asigure dezvoltarea armonioasă a fizicului fiicei sale, să-l facă apt să atenueze loviturile pe care le-ar primi sufletul. Cum Gabrielle era toată viața, toată dragostea și singura lui moștenitoare, nu șovăise niciodată să-i procure lucrurile menite să-i aducă ceea ce urmărea el. Îndepărtă deci, cu grijă, cărțile, tablourile, muzica, toate creațiile de artă care-o puteau pune pe față pe gânduri. Ajutat de bătrâna sa mamă, o făcu pe Gabrielle să prindă gust pentru lucrul de mână. Tapiseria, croitoria, brodatul dantelelor, creșterea florilor, grijile gospodăriei, recoltatul fructelor, în sfârșit, ocupațiile practice ale vieții, toate erau însușite rând pe rând de spiritul încântătoarei copile; Beauvoulair îi aducea vârtelnițe frumoase, cufere minunate lucrate, covoare bogate, olărie de la Bernard de Palissy^[18], mese, scaune de rugăciune, scaune sculptate și împodobite cu stofe scumpe, lenjerie fin lucrată, bijuterii. Cu instinctul pe care ți-l dă paternitatea, bătrânul își alegea întotdeauna darurile printre operele ale căror ornamente aparțineau genului fantastic numit arăbesc și care – neadresându-se nici simțurilor, nici sufletului – se adresa numai spiritului, prin creațiile fanteziei pure. Astfel, lucru ciudat, viața pe care ura unui tată îi poruncise lui

Étienne de Hérrouville s-o ducă, dragostea unui alt tată îl îndemnase pe Beauvouloir s-o impună fiicei sale. Și unuia și celuilalt din acești doi copii, sufletul urma să le nimicească trupul. Și fără o profundă singurătate, hotărâtă de hazard la unul, dictată de legile științei, la celălalt, amândoi puteau muri: unul, din pricina spaimei, celălalt din cauza emoțiilor prea puternice ale dragostei. Dar vai! în loc să se fi născut într-un ținut al landelor și al mărăcinișurilor, în sânul unei naturi aride, cu forme precise și dure, pe care toți marii pictori au folosit-o ca fundal pentru *Fecioarele* zugrăvite de ei, Gabrielle trăia în adâncul unei văi profunde și planturoase. Beauvouloir nu putuse distruge armonioasa așezare a boschetelor naturale, grațioasa îmbinare a coșurilor cu flori, proaspăta moliciune a covorului verde, dragostea exprimată prin înlănțuirea plantelor agățătoare. Acele însuflețite poezii își aveau limbajul lor mai curând auzit decât înțeles de Gabrielle, care se lăsa, pe sub umbrare, în voia unor reverii confuze; dintre gândurile nelămurite iscate de priveliștea unui cer frumos și cercetarea îndelungată a unui peisaj văzut în diversele veșminte impuse de cele patru anotimpuri și de variațiile atmosferei unde cețurile Angliei veneau doar ca să se destrame în limpezimea Franței, se ridica în sufletul ei o lumină îndepărtată, o auroră ce străpungea tenebrele în care era ținută de tatăl ei.

Cum Beauvouloir n-o sustrăsese pe fiica sa și dragostei divine, fata se lansase pe prima cale deschisă sentimentelor feminine. Gabrielle devenise evlavioasă; era catolică, în genul sfintei Tereza care vedea în Cristos un soț desăvârșit și o căsătorie veșnică. Numai că Gabrielle se lăsa în voia acestei pasiuni caracteristică unor suflete puternice, cu o simplitate atât de mișcătoare, încât l-ar fi dezarmat până și pe cel mai brutal seducător prin naivitatea copilărească a limbajului ei. Oare unde avea s-o ducă pe Gabrielle o viață plină de

inocență? Cum să instruiești o minte atât de pură ca apa unui lac liniștit care încă n-a reflectat decât azurul cerului? Ce imagini să desenezi pe acea pânză albă? în jurul cărui arbore să răsucești clopoței de zăpadă răspândiți de o astfel de volbură? Niciodată tatăl nu și-a pus astfel de întrebări, fără să simtă în sufletul lui un fior. În acel moment bunul bătrân mergea încet pe catărul lui ca și cum ar fi vrut ca drumul ce-l ducea de la castelul de Hérouville la Ourscamp – numele satului alături de care se afla domeniul lui de la Forcalier – să nu se mai sfârșească. Dragostea fără margini pe care i-o purta fiicei sale îl făcuse să conceapă un plan îndrăzneț: o singură ființă pe lume putea s-o facă fericită pe fata lui și acea ființă era Étienne. Sigur, angelicul fiu al Jeannei de Saint-Savin și candida fiică a Gertrudei Marana erau două ființe gemene. Orice altă femeie în afară de Gabrielle l-ar fi îngrozit și ucis pe moștenitorul prezumtiv al neamului de Hérouville; după cum Beauvouloir știa că Gabrielle avea să piară dacă se mărita cu un bărbat care n-ar fi avut feciorelnica delicatețe a lui Étienne. Evident ca bietul doctor nu se gândise niciodată la acest lucru, dar iată că întâmplarea se complăcuse în a face o astfel de apropiere, ba chiar de a o porunci. Dar, sub domnia lui Ludovic al XIII-lea, cutezai oare să-l faci pe ducele de Hérouville să-și însoare unicul fiu cu fata unui vraci normand? Și, totuși, numai din acea căsătorie putea să rezulte urmașul pe care-l voia, în mod imperios, bătrânul duce. Natura sortise cele două ființe să fie una a celeilalte, le apropiase printr-o incredibilă înlănțuire a evenimentelor, în vreme ce oamenii și legile puneau între ele prăpăstii de netrecut. Cu toate că bătrânul vraci credea că vede într-o asemenea căsătorie voința divină, în ciuda faptului că ducele își dăduse cuvântul că nu se va amesteca, Beauvouloir se simți cuprinse de temeri gândindu-se la violența acelei firi neîmblânzite. Așa încât se

răzgândi chiar în clipa în care, ajuns în vârful colinei opusă celei din Ourscamp, zări fumul ce se ridica din coșul casei sale, ascunsă de copaci. Apoi, se hotărî din nou să încerce, datorită înrudirii sale nelegitime, considerație care putea avea o oarecare influență asupra stăpânului său. Pe urmă, odată hotărât, Beauvoulair avu încredere în hazard, căci se putea ca ducele să moară înainte de căsătorie; de altfel mai existaseră precedente: o țărăncă din Dauphine – Françoise Mignot – se măritase cu mareșalul l'Hôpital; fiul conetabilului Anne de Montmorency se însurase cu Diane, fiica lui Henric al II-lea și a unei femei piemonteze numită Philippe Dué.

În timpul acestei deliberări, în care dragostea paternă a cercetat toate probabilitățile, a cântărit toate șansele și ghinioanele și a încercat să întrevadă viitorul, analizând toate elementele, Gabrielle s-a plimbat prin grădină culegând flori ca să împodobească cu ele vasele ilustrului olar care făcea din email ceea ce făcuse Benvenuto Cellini^[19] din metale. A pus deci vasul împodobit cu animale în relief pe o masa din mijlocul sălii și a început a-l umple cu flori, pentru a o înveseli pe bunica sa și poate și pentru a-și concretiza propriile gânduri. Marele vas de faianță zisă de Limoges era plină-ochi, așezat pe fața de masă; Gabrielle tocmai îi spunea bunicii sale: – Uită-te, bunico! când intră Beauvoulair.

Fata aleargă, aruncându-se în brațele tatălui său. După primele efuziuni de tandrețe, Gabrielle dori ca bătrânul să-i admire buchetul. După ce-l privi, Beauvoulair aruncă asupra fiicei sale o privire profundă care o făcu pe copilă să roșească. „E timpul”, își spuse el, înțelegând limbajul acelor flori, căci fiecare după ce fusese studiată cu grijă, atât în ceea ce privea forma cât și culoarea, fusese pusă exact acolo unde îi era locul și producea un efect cu totul deosebit. Uitându-se la fiica sa, o lacrimă se rostogoli din ochii lui Beauvoulair, îi

brăzdă obrazul pe care se străduia cu greu să și-l înveselească și căzu pe cămașa pe care – după moda vremii – vesta cu mâneci deschisă pe pânțele, o lăsa să se vadă deasupra pantalonilor. Își aruncă pălăria împodobită cu o veche pană roșie, pentru a-și putea trece palma peste creștetul pleșuv. Contemplându-și din nou fata – sub grinzile cafenii ale sălii tapițate cu piele, ornamentată cu lemnărie de stejar, cu draperii groase de mătase și cu un cămin înalt, sală în care strălucea lumina blândă a zilei – fata care mai era încă a lui, își simți ochii umezindu-se și-i șterse. Un părinte care-și iubește copilul ar vrea să-l aibă tot timpul, mic; cât despre cel care poate să-și vadă, fără să-l încerce o durere profundă, fata trecând sub ocrotirea altui bărbat, acela nu face parte dintre oamenii superiori, ci a recoborât în rândul speciilor inferioare.

— Ce ai, dragă băiete? întrebă bătrâna bunică încercând să ghicească de ce fiul ei nu mai era vesel ca de obicei și întrebându-se care putea să fie motivul tăcerii.

Bătrânul medic o arătă cu degetul pe fiica sa, bătrânei care-și înălță capul cu un fel de satisfacție, ca și cum ar fi spus: „Dar e încă atât de mică...”

Cine n-a încercat oare emoția lui Beauvouloir, văzându-și fata îmbrăcată în veșmintele epocii, profilându-se pe fundalul unei luminoase zile normande? Căci Gabrielle purta acea corseletă, ascuțită în față și pătrată la spate, cu care aproape toți pictorii italieni și-au îmbrăcat sfintele și madonele zugrăvite de ei. Corseletă elegantă, din catifea albastră ca cerul, tot atât de frumoasă ca și cea a unei zâne a apelor, îți făcea o talie de viespe, strângându-ți trupul și modelându-l cu atâta finețe, încât aproape că îl aplatiza; îți îmbrăca umerii, spatele și talia cu precizia unui model făcut de cel mai dibaci artist și se termina în jurul gâtului printr-o răscroială alungită, împodobită cu o broderie diafană de mătase, de culoarea caramellei,

ce lăsa să se vadă atâta piele câtă trebuia pentru a dezvălui frumusețea unei femei, dar nu destulă pentru a trezi dorința. O rochie de culoare cafenie, care continua liniile sobre ale corsajului, îi cădea până la picioare, formând o mulțime de pliuri mărunte și cam rigide. Talia era atât de fină, încât Gabrielle părea înaltă. Brațul ei subțire atârna moale, ca atunci când cazi pradă gândurilor. Stând astfel, fata părea un model viu al vreunei capodopere naive, la modă pe atunci, stârnind admirația prin suavitatea liniilor drepte lipsite de asprime și prin fermitatea unui desen ce nu excludea totuși viața. Nici măcar o rândunică trecând în zbor prin fața ferestrei, seara, n-ar fi oferit privirilor forme mai elegante. Chipul Gabriellei era slab, fără să fie scofâlcit. Pe gâtul și pe fruntea ei se zăreau firișoarele albastrii ce se asemuiau cu cele ale agatei, dezvăluind gingășia unui ten atât de transparent, încât aveai impresia că-i vezi sângele curgând prin vine. Albeața excesivă era slab colorată în roz, în obraji. Ascunse sub o bonețică de catifea albastră, brodată cu perle, pletele bălaie curgeau ca niște râulețe de aur de-a lungul tâmplilor și se răsuceau în inele până aproape de umerii pe care nu-i acopereau. Culoarea caldă a pletelor mătăsoase scotea și mai mult în relief albeața strălucitoare a gâtului și purifica, prin reflexele sale, conturul atât de fin al obrazului. Ochii prelungi și parcă apăsați de pleoapele grele erau în perfectă armonie cu finețea trupului și a capului. De un cenușiu deschis, străluceau fără vioiciune, candoarea învăluind înflăcărea. Linia nasului ar fi părut rece, ca o lamă de oțel, fără cele două nări catifelate și trandafirii ale căror tresăriri erau parcă în dezacord cu castitatea frunții visătoare, adesea mirată, adesea veselă, dar întotdeauna de o augustă seninătate.

GABRIELLE.

Son front était rêveur, souvent étonné, riant parfois, et toujours
d'une auguste sérénité.

L'ENFANT MAUDIT.

În sfârșit, urechea mică și atentă îți atrăgea privirea, dezvăluind sub bonetă, între doi zulufi, para unui rubin a cărui culoare se detașa cu putere pe albeața gâtului. Fata nu era nici tipul de frumusețe normandă unde carnația abundă, nici meridională, unde domină pasiunile, nici tipul de frumusețe franceză, fugară ca și cuvintele, nici cel de frumusețe nordică, melancolică și rece; era frumusețea serafică și profundă, frumusețea plină de evlavie, suplă și totodată rigidă, severă și tandră. „Unde s-ar găsi o ducesă mai frumoasă ca ea?” își spunea Beauvouloir, complăcându-se s-o privească pe Gabrielle care, ușor aplecată, întinzând gâtul pentru a urmări, pe fereastră, zborul unei păsări, nu putea fi comparată decât cu o gazelă ce stă să asculte murmurul apei din care urma să se adape.

— Vino și stai aici, îi spuse Beauvouloir bătându-se pe genunchi și făcându-i Gabriellei semn cum că avea să-i spună ceva.

Gabrielle înțelese și veni. Se așeză pe genunchii tatălui ei, cu sprinteneala unei căprioare, și-și trecu brațul pe după gâtul lui Beauvouloir, al cărui guler se mototoli.

— La ce te-ai gândit când ai cules florile? Fiindcă niciodată nu le-ai așezat cu atâta eleganță...

— La o mulțime de lucruri, spuse ea. Admirând florile ce par a fi făcute anume pentru noi, mă întrebam: „Dar noi pentru cine suntem făcuți? Cine sunt ființele care ne privesc?” Tu îmi ești tată, așa că pot să-ți spun tot ce se petrece în sufletul meu; ești un om priceput și găsești răspuns la toate. Simt în mine un fel de putere care vrea să se impună, lupt împotriva a ceva... Când cerul e cenușiu, sunt doar pe jumătate mulțumită, sunt tristă, dar calmă. Când se face frumos, când florile împrăștie miresme, dacă stau jos, pe banca mea, sub caprifoliu și iasomie, simt cum se ridică în mine un soi de valuri ce se zdrobesc de nemișcarea

mea. Îmi vin în minte gânduri care se bat cap în cap, care se fugăresc ca niște păsări seara, la ferestrele noastre și pe care nu le pot prinde. Ei bine, când am alcătuit acest buchet, unde culorile sunt potrivite întocmai ca pe o tapiserie, unde roșul „mușcă” din alb, unde verdele și cafeniul se împletesc, unde totul se află din belșug, unde aerul trece jucându-se printre ele, unde florile parcă se înfruntă dând naștere unui amestec de parfumuri și de calicii care se ciocnesc între ele... ei bine, tată, mă simt fericită, pentru că ceea ce se întâmplă cu buchetul, se întâmplă și cu mine! Când – la biserică – orga cântă și corul îi răspunde, când aud două cântece distincte care parcă-și vorbesc – glasurile oamenilor și muzica – mă simt plutind, fiindcă acea armonie îmi răsună în suflet și atunci mă rog cu o plăcere care-mi pune în mișcare tot sângele...

Ascultându-și fata, Beauvoulair o examinează cu multă atenție; privirea sa părea perplexă, absorbită de însăși forța gândirii sale care parcă radia, la fel ca apa unei cascade încremenite. Medicul însă ridicase vâlul ce-i ascundea jocul tainic prin care sufletul se împotriva trupului, și după ce analizase diversele simptome pe care îndelungata sa experiență le surprinsese la toate persoanele ce apelaseră la luminile științei sale, acum le compara cu simptomele din trupul plăpând ale cărui oase îl speriau prin delicatețea lor, al cărui ten ca laptele îl înspăimânta prin inconsistența sa; încercând să lege ceea ce-l învățase știința de viitorul angelicei copile, simți o amețală, ca și cum s-ar fi aflat pe marginea unei prăpăstii; vocea prea vibrantă, pieptul prea mic al Gabriellei, îl nelinișteau; acum, după ce-i pusese fetei unele întrebări, începu a și le pune lui însuși.

— Te doare aici, nu-i așa? strigase el, îndemnat parcă de o hotărâre prin care se rezuma toată meditația sa.

Fata înclină încetitor capul.

— Slavă Domnului, zise bătrânul, oftând ușurat. Am să te duc la castelul de Hérrouville, unde vei putea să faci băi în mare și să te întărești!

— Adevărat, tată? Nu râzi de Gabrielle a ta? Am dorit atâta să văd castelul, soldații, căpitanii și pe monseniorul...

— Nu râd, fata mea! Doica și Jean te vor însoți.

— Și treaba asta se va întâmplă în curând?

— Măine, zise bătrânul care se năpusti în grădină pentru a-și ascunde tulburarea, atât față de mama cât față și de fiica sa.

— Dumnezeu mi-e martor, strigă el, că niciun gând ambițios nu mă face să procedez astfel! Vreau să-mi salvez fata și să-l fac pe sărmanul Étienne fericit, iată singurele mele motive!

Dacă se întreba astfel pe sine, o făcea pentru că simțea, în adâncul conștiinței sale, o nepotolită satisfacție de a ști că; prin reușita planului său, Gabrielle ar putea deveni, într-o bună zi, ducesă de Hérrouville. În fiecare tată există întotdeauna un bărbat.

Doctorul se plimbă multă vreme, intră în casă ca să mănânce, și-și contemplă toată seara fata în atmosfera blândă, poetică și întunecată cu care o obișnuise. Când, înainte de culcare, bunica, doica, medicul și Gabrielle îngenuncheară ca să-și facă rugăciunea, Beauvoulair le zise:

— Să-l rugăm pe Domnul să binecuvânteze ceea ce avem de gând să facem!

Bunica fetei, care cunoștea planurile fiului său, își simți ochii umeziți de ultimele lacrimi care-i mai rămăseseră. Curioasa Gabrielle avea chipul îmbujorat de bucurie. Numai tatăl tremura, căci se temea de o nenorocire.

— La urma urmei, nu fi atât de speriat, Antoine, îi spuse mamă-sa. Ducele nu-și va ucide nepoata!

— Nu, răspunse doctorul, dar o poate sili să se mărite cu vreun țărănoi de baron, care ne-o va distruge.

A doua zi, Gabrielle, călare pe un măgăruș, urmată pe jos de doică, de tatăl ei pe catârul lui și însoțiți de valet, care ducea de căpăstru doi cai încărcăți cu bagaje, porni la drum către castelul de Hérouville, unde convoiul nu ajunsese decât la căderea serii. Dorind să păstreze taina acelei călătorii, Beauvoulair o apucase pe poteci ocolite, pornind la drum cu noaptea în cap; își luase cu sine provizii ca să mănânce pe drum, fără să fie nevoit să tragă la vreun han. Beauvoulair intră deci noaptea, neobservat de niciunul dintre oamenii de la castel, în coliba pe care băiatul renegat o ocupase atât de multă vreme, și unde îl aștepta Bertrand, singura persoană căreia îi vorbise despre planul său. Bătrânul scutier îi ajută pe medic, pe doică și pe valet să descarce caii, să ducă bagajele în casă și s-o instaleze pe fata lui Beauvoulair în odaia lui Étienne. Când Bertrand o văzu pe Gabriele, rămase cu gura căscată.

— Mi se pare c-o văd pe doamna ducesă! strigă el. E slabă și firavă ca și ea; are aceleași culori palide și același păr blond; bătrânul duce o va îndrăgi.

— Să dea Domnul! zise Beauvoulair. Dar oare își va recunoaște sângele lui amestecat acum cu al meu?

— Nu poate s-o renege, zise Bertrand. M-am dus adesea după el, la poarta Frumoasei Romane care locuia în strada Culture-Sainte-Catherine; cardinalul de Lorraine a fost silit de monseniorul nostru s-o părăsească, de rușine că fusese bătut când ieșise de la ea. Monseniorul, care pe atunci nu împlinise încă douăzeci de ani, trebuie să-și mai aducă aminte de încăierare; era încă de pe atunci gata, — și lucrul este valabil și astăzi — să-i pună pe goană pe cei care-l înfruntau.

— Nu se mai gândește el la lucrurile astea, spuse Beauvoulair. Știe că soția mea a murit, dar mă îndoiesc dacă-și mai aduce aminte că am o fată.

— Două cătane bătrâne ca noi s-or pricepe să ducă cu bine barca la țârm, zise Bertrand. La urma urmei, dacă ducele se supără și se agață de scheletele noastre, n-are decât, că și-au trăit traiul!

Înainte de a pleca, ducele de Hérrouville, interzisese – sub pedepsele cele mai aspre – tuturor oamenilor din castel să meargă pe plaja unde își petrecuse Étienne viața până atunci, doar dacă ducele de Nivron nu va lua el cu sine pe cineva. Acea poruncă, sugerată de Beauvouloir, care-i demonstrase stăpânului că e bine să-i lase lui Étienne libertatea de a-și păstra obiceiurile, garantase Gabriellei și doicii sale inviolabilitatea teritoriului de unde medicul le porunci să nu iasă niciodată fără aprobarea sa.

Étienne rămăsese, timp de două zile, în odaia seniorială, unde îl reținuse vraja dureroaselor sale amintiri. Patul fusese al mamei sale; la doi pași, ea trăise cumplita scenă a nașterii, când Beauvouloir salvase două existențe; mama sa își încredințase gândurile acelui mobilier, se slujise de el, ochii ei rătăciseră adesea pe acele lambriuri. De câte ori nu se dusesese la fereastră pentru a-și chema printr-un strigăt, printr-un semn, sărmanul ei copil renegat, acum stăpân suveran al castelului? Locuind singur în odaia unde ultima oară venise pe ascuns, adus de Beauvouloir ca să-i dea un ultim sărut mamei sale aflată pe moarte, el o făcea să reînvie, îi vorbea, o asculta. Se adăpa din acel izvor care nu seca niciodată. Imediat după sosirea sa, Beauvouloir veni să-și vadă stăpânul și-l certă cu blândețe că rămăsese două zile în casă fără să iasă afară, explicându-i că nu trebuia să-și schimbe modul de viață pe care-l dusesese în plin aer, cu viața unui prizonier.

— Odaia asta e mult mai mare și apoi în ea plutește sufletul mamei mele, răspunsese Étienne.

Medicul izbuti totuși, prin blinda influență a afecțiunii, ca Étienne să se plimbe zilnic, fie pe țărmul mării, fie pe câmpiile care-i erau

necunoscute. Mereu pradă amintirilor sale, Étienne rămase totuși până seara la fereastra lui, ocupat să privească marea. Ea îi oferea aspecte atât de variate, încât i se părea că n-o mai văzuse niciodată atât de frumoasă. Întrețesea în contemplările sale lecturi din Petrarca, unul dintre autorii săi favoriți, cel a cărui poezie îi mergea cel mai mult la inimă prin statornicia și unicitatea dragostei sale. Étienne nu știa să iubească în mai multe feluri; el nu putea iubi decât într-un singur fel, o singură dată. Dacă acea dragoste avea să fie profundă, el trebuia să fie blând în exprimările sale, suav și pur ca și sonetele poetului italian. La apusul soarelui, începu să cânte cu glasul său minunat care răsunase ca o nădejde în urechile cele mai refractare la orice muzică, cele ale tatălui său. Își exprima melancolia în variații pe aceeași arie pe care le cânta de mai multe ori, întocmai ca o privighetoare. Acea arie, atribuită răposatului rege Henric al IV-lea, nu era aria Gabriellei^[20], ci o arie cu mult superioară ca factură, ca melodie, ca expresie a tandreții și în care admiratorii vechilor timpuri vor recunoaște versurile compuse de marele rege; cântecul sigur că fusese ales dintre refrenele care-i legănaseră copilăria în munții din Béarn:

*„Vino auroră
Te rog ca pe-o soră,
Când te văd, sunt vesel, soare.
Păstorița știe
Că mi-e dragă mie
Și-i la fel de sclipitoare;
Roua veșnic udă,
În zadar ne udă,
Roza pare ofilită.
Până și-o hermină
Nu-i ca ea, de fină.
Floarea crinului, pălită...”*

După ce și-a zugrăvit, cu naivitate, starea inimii sale prin cântec, Étienne a contemplat marea, spunând:

— Iată logodnica mea, singura mea mare dragoste!

Apoi cântă un alt pasaj al cântecului:

*„Păr de aur are
Făr-de-asemănare...”*

și-l repetă, accentuând poezia ațățătoare la un tânăr timid, cutezător doar când e singur. Își exprima visele prin cântecul mângâietor, luat, reluat, întrerupt, reînceput, apoi pierdut într-o ultimă modulație, ale cărei tonuri slăbiră din ce în ce, întocmai ca vibrațiile unui clopot. În acel moment, un glas pe care la început a fost ispitit să-l atribuie vreunei sirene ieșite din mare, un glas de femeie repetă melodia pe care el tocmai o isprăvisese de cântat, dar cu ezitări caracteristice unei persoane ce descoperă pentru prima oară muzica. Étienne recunoscuse șovăiala unei inimi trezite de poezia acordurilor. Étienne, pe care studiile îndelungate asupra propriei sale voci îl obișnuiseră cu limbajul sunetelor prin care sufletul are tot atâtea posibilități de a-și exprima stările, ca și prin cuvinte, era singurul în stare a ghici că acele încercări dovedeau o timidă surpriză. Cu câtă religiozitate și subtilă admirație le ascultase însuși el! Liniștea desăvârșită îi îngăduia să audă tot; tresări la foșnetul cutelor ușoare ale unei rochii. Se miră – el, pe care emoțiile produse de spaimă îl aduceau întotdeauna la doi pași de moarte – se miră, deci, să simtă în sinea sa senzațiile binefăcătoare pricinuite odinioară de apropierea mamei sale.

— Ei, Gabrielle, copila mea, zise Beauvouloir, ți-am interzis să rămâi pe plajă, după apusul soarelui! Intră în casă, fata mea!

„Gabrielle! își spuse Étienne, frumos nume!” Beauvouloir apăru imediat și-și trezi stăpânul din meditațiile care se asemuiau cu visul. Se înnoptase și se ivise luna.

— Monsenior, zise medicul, n-ai ieșit astăzi din casă și nu e bine.

— Dar eu, replică Étienne, eu pot să mă duc pe plajă după apusul soarelui?

Aluzia din această frază ce dovedea blânda maliție a celei dintâi dorințe, îl făcu pe bătrân să surâdă.

— Ai o fată, Beauvouloir?

— Da, monsenior, copilul bătrâneților mele, copilul meu drag. Monseniorul duce, ilustrul vostru tată, mi-a recomandat cu multă strășnicie să veghez asupra prețioaselor zile ale domniei voastre, așa încât neputându-mă duce s-o văd la Forcalier unde se afla, am scos-o din casă spre marele meu regret și, fără să mă vadă nimeni, am instalat-o în coliba unde a locuit mai înainte monseniorul. E atât de delicată, încât mă tem de orice pentru ea, chiar și de un sentiment prea puternic; n-am învățat-o nimic, de frică să n-o omor.

— Cum, nu știe nimic? zise Étienne uimit.

— E doar o foarte bună gospodină; dar a trăit ca o plantă. Ignoranța, monsenior, e ceva tot atât de sacru ca și știința; și una și cealaltă sunt, pentru oameni, două moduri de a exista. Și una și cealaltă păstrează sufletul ca într-un giulgiu; știința v-a ajutat să trăiți, ignoranța o va salva pe fiica mea. Perlele bine ascunse scapă de scufundători și trăiesc fericite. Pot s-o compar pe Gabrielle a mea cu e perlă, căci tenul ei are ceva oriental, sufletul ei e blând și până azi casa mea din Forcalier i-a servit de cochilie.

— Vino cu mine, zise Étienne, învăluindu-se într-o mantie, vreau să mă plimb pe țărmul mării, timpul e încă plăcut...

Beauvouloir și stăpânul său se plimbară în tăcere până când o rază de lumină strecurată prin obloanele casei pescărești brăzdă marea ca un râuleț de aur.

— Nu pot să-mi exprim, strigă timidul moștenitor adresându-se medicului, senzația pe care mi-o pricinuieste vederea unei raze de lumină reflectată pe apa mării. Și totuși, am contemplat atât de des fereastra acelei odăi, până ce se stinge lumina... adăugă el arătând odaia mamei sale.

— Oricât de delicată ar fi Gabrielle, răspunse vesel Beauvouloir, poate totuși să vină și să se plimbe împreună cu noi; noaptea e caldă, aerul nu e umed, așa că mă duc s-o aduc; dar vă rog să fiți înțelept, monseniore...

Étienne era prea timid pentru a-i propune lui Beauvouloir să-l însoțească la casa pescarului; de altfel, se afla în acea stare de toropeală în care ne scufundă mulțimea de gânduri și senzații pe care le iscă aurora iubirii. Mai liber când rămase singur, strigă văzând apa luminată de lună:

— Deci marea mi s-a strecurat în suflet!

Înfățișarea frumoasei statuete însuflețite ce venea spre el și pe care luna o argintase învăluind-o în lumina ei spori bătăile inimii lui Étienne fără însă a-l face să sufere.

— Copila mea, zise Beauvouloir, iată-l pe monseniorul.

În acel moment bietul Étienne își dori înălțimea colosală a tatălui său, ar fi vrut să pară puternic, nu plâpând. Toate vanitățile iubirii și ale bărbatului îi străpunseră inima ca tot atâtea săgeți; tăcu morocănos, analizând pentru prima oară mulțimea cusurilor sale. Încurcat, la început, de reverența fetei, o salută destul de stângaci și rămase alături de Beauvouloir, cu care discută tot timpul plimbându-se pe țărmul mării; dar tăcerea timidă și respectuoasă a Gabriellei îi dădu curaj și cuteză să i se adreseze, împrejurarea cu cântecul se datorase întâmplării; doctorul nu voise să pună nimic la cale

dinainte; își spunea că, între două ființe a căror inimă rămăsese pură datorită singurătății, dragostea va izbucni de la sine. Repetarea cântecului de către Gabrielle a constituit deci subiectul discuției. În timpul plimbării, Étienne simți acea imponderabilitate a trupului pe care toți bărbații o simt în momentul în care prima dragoste le schimbă felul de viață și-i transformă parcă în altă ființă. Se oferă s-o învețe pe Gabrielle să cânte. Bietul băiat era atât de fericit că poate să se arate, în ochii fetei, înzestrat cu vreun talent oarecare, încât tresări fericit când ea acceptă. Lumina căzu din plin asupra Gabriellei și-i îngădui lui Étienne să observe vaga asemănare a fetei, cu răposata ducesă. Ca și Jeanne de Saint-Savin, fata lui Beauvouloir era subțire și delicată; și la ea ca și la fosta ducesă, suferința și melancolia dăduseră naștere unei grații misterioase. Avea noblețea deosebită a sufletelor la care manierele lumii de atunci nu izbutiseră să altereze nimic, în care totul era frumos pentru că totul era natural. În plus, regăsea în Gabrielle sângele Frumoasei Romane, răspândit în două generații, care sădise în sufletul plin de puritate al copilei o inimă aprinsă de curtezană; de aici și exaltarea care-l făcuse să roșească, ce-i sanctifica fruntea, care-l făcu să împrăstie parcă un fel de lumină și să imprime mișcărilor sale strălucirea unei flăcări. Beauvouloir tremură când observă fenomenul pe care l-am putea numi astăzi „fosforescența gândirii” și pe care medicul îl socotea, pe atunci, ca pe un fel de prevestire a morții. Étienne o surprinse pe fată întinzându-și gâtul ca o pasăre sfioasă ce privește afară din cuib. Ascunsă după tatăl ei, Gabrielle voia să-l vadă pe Étienne pe îndelete, iar privirea ei exprima atât curiozitate cât și plăcere, bunăvoință și naivă cutezanță. În ochii ei, Étienne nu era plăpând, ci delicat; i se părea că seamănă atât de mult cu ea însăși, încât nimic n-o speria la suzeran: chipul suferind al lui Étienne, mâinile

sale* frumoase, surâsul său bolnăvicios, pletele despărțite în două printr-o cărare și căzându-i în bucle pe dantela gulerului răsfrânt, fruntea nobilă brăzdată de riduri timpurii; acea contradicție dintre lux și sărăcie, dintre putere și micime, îi plăceau. Nu-i măguleau ele dorința protecției materne, aflata în germene în orice dragoste? Nu-i stimulau nevoia, ce frământă orice femeie, de a-i găsi calități cu totul deosebite celui pe care-l iubește? Gânduri, senzații noi se ridicau în amândoi cu o putere care le elibera sufletele; rămăseseră, și unul și celălalt, mirați și tăcuți, căci cu cât sentimentele sunt mai profunde, cu atât sunt mai puțin demonstrative. Orice dragoste durabilă începe prin meditații visătoare. Poate că era mai bine că cele două ființe se vedeau pentru prima oară sub lumina blândă a lunii, ca să nu fie orbite de splendoarea iubirii; trebuiau să se întâlnească pe malul mării, care să le ofere o imagine despre imensitatea sentimentelor lor. Se despărțiră, plini fiecare, de ființa celuiilalt, temându-se fiecare de a nu fi fost, pe gustul celuiilalt. De la fereastra sa, Étienne privi lumina căsuței unde se afla Gabrielle.

Începând din acel ceas de speranță amestecată cu teamă; tânărul poet găsi noi semnificații în poemele lui Petrarca. O zărise pe Laura, un chip fin, o fată dulce, pură și aurie ca o rază de soare, inteligentă ca un înger, plătândă ca o femeie. Cei douăzeci de ani de studii îi prindeau bine acum, căci înțelegea sacra legătură dintre tot ceea ce e frumos; își dădu seama cât de mult era cântată femeia în poeziile care-i plăceau; iubea deci de foarte multă vreme, fără să știe, din moment ce tot trecutul său se confundase cu emoțiile din acea frumoasă noapte. Asemănarea Gabriellei cu mama sa i se păru un fel de poruncă divină. Nu-și trăda durerea, iubind, fiindcă dragostea maternă se continua cu iubirea. Toată noaptea, contemplă în gând copila culcată în colibă, cu aceleași sentimente pe care le simțea când se afla acolo

mama sa. Asemănarea îl făcea să lege și mai strâns prezentul de trecut. Printre norii amintirilor sale, îi apărură figura îndurerată a Jeannei de Saint-Savin; o revăzu, cu surâsul ei blând, îi auzi glasul dulce, iar ea își înclină capul și plânse. Lumina din căsuță se stinse. Étienne cântă cântecul lui Henric al IV-lea, dar cu o expresie nouă. Din depărtare, îi răspunse glasul Gabriellei; tânăra făcea astfel prima ei călătorie în țara fermecată a iubirii. Răspunsul îi umplu lui Étienne inima de bucurie. Curgând prin vinele sale, sângele i se răspândi cu o forță pe care n-o mai simțise niciodată; dragostea îl făcuse puternic. Ființele slabe sunt singurele care pot cunoaște voluptatea acestei renașteri în toiul vieții. Sărmanii, suferinzii, maltratații au bucurii inefabile, pentru ei universul nu înseamnă mai nimic. Étienne se simțea înrudit, prin mii de legături, cu norodul Cetății îndurerate. Recenta sa măreție nu-i pricinuia decât spaimă, dragostea își revărsase asupra lui balsamul creator al puterii: Étienne iubea dragostea.

A doua zi, Étienne se trezi cu noaptea în cap pentru a da fuga la vechea lui casă, unde Gabrielle, mânată de curiozitate, împinsă de o nerăbdare pe care nu și-o putea explica, se sculase devreme, își pieptănase buclele, și-și îmbrăcase încântătorul ei costum. Amândoi ardeau de dorința de a se revedea, deși în sinea lor se temeau de urmările acelei revederi. Cât despre Étienne, gândiți-vă că-și alesese cele mai fine dantele, mantia cea mai frumos împodobită, pantalonii scurți și bufanți, din catifea violet. Se îmbrăcase cu adorabilul veșmânt ce amintea tuturor de figura palidă a lui Ludovic al XIII-lea, figură oprimată, cu toată măreția sa, întocmai cum fusese și Étienne până atunci. Veșmântul însă nu constituia singurul punct de asemănare dintre rege și supus. Étienne avea, ca și Ludovic al XIII-lea, mii de sensibilități: castitatea, melancolia, suferințele vagi, dar reale, timiditățile

cavalierești, teama de a nu-și putea exprima sentimentul în toată puritatea sa, frica de a nu ajunge prea repede la fericirea pe care sufletelor mari le place s-o amâne, la dificultățile puterii, la acea înclinare spre supunere pe care o au firile dezinteresate, dar pline de dragoste, față de ceea ce un strălucit spirit religios^[21] a numit astralul.

Deși lipsită de experiență într-ale lumii, Gabrielle și-a dat seama că fata unui vraci, umila locatară de la Forcalier, fusese azvârlită la o prea mare distanță de monseniorul Étienne, duce de Nivron, moștenitorul casei de Hérrouville, ca ei doi să poată fi egali. Nu mergea până acolo încât să ghicească înnobilarea dragostei. Naiva făptură nu văzuse în iubire un prilej ca să ocupe un scaun pe care orice altă fată ar fi râvnit să se așeze; nu văzuse altceva decât piedici. Iubind, fără să știe de fapt ce înseamnă a iubi, se simțea departe de orice bucurie și încerca să-și reproșeze acest lucru, așa cum un copil dorește strugurele aurit, obiectul dorinței sale nemăsurate, dar atârând mult prea sus ca să poată ajunge la el. Pentru o fată ce se emoționează atunci când vede o floare și care întrezărește dragostea în cântecele de la liturghie, cât de dulci și de puternice trebuie să fi fost sentimentele încercate în ajun, la vederea seniorului plâpând care liniștea într-un fel, șubrezenia sa; dar Étienne se maturizase în timpul acelei nopți și ea își făcea din asta o nădejde, o putere; îl ridicase însă atât de sus, încât acum era deznădăjduită că nu va putea ajunge până la el.

— Îmi vei îngădui să vin uneori lângă dumneata, pe domeniul dumitale? o întrebă ducele plecându-și ochii.

Văzându-l pe Étienne atât de temător, atât de umil, căci și el la rândul-i o zeificase pe fata lui Beauvouloir, Gabriellele fu încurcată de scepstrul pe care i-l înmâna; dar s-a simțit profund emoționată și flatată de umilința lui. Numai femeile știu la ce seducții dă naștere respectul pe care li-l poartă

stăpânul lor. Totuși, fetei i-a fost teamă să nu se înșele și, la fel de curioasă ca și prima femeie, a vrut să știe.

— Nu mi-ați făgăduit ieri că o să mă învățați să cânt? făcu ea, nădăjduind că muzica ar putea fi un pretext ca să-l aibă sub același acoperiș cu ea.

Dacă biata copilă ar fi cunoscut viața lui Étienne, s-ar fi păzit să-și exprime vreo îndoială. Pentru el, cuvântul era un răsunet al sufletului și fraza rostită de fată îi pricinui cea mai profundă durere. Sosise, cu inima plină, temându-se de cea mai mică obscuritate în lumina sa, și întâlnise îndoiala. Bucuria i se stinse, recăzu în pustiu unde nu mai regăsi florile cu care-l înfrumusețase. Luminată de presimțirea durerilor care reperează îngerul ce poate să le molcomească și care fără îndoială că e însăși caritatea, Gabrielle își dădu seama de greșeala pe care o săvârșise. S-a simțit atât de vinovată, încât a dorit să fie în stare a-și dezvălui inima lui Étienne, fiindcă resimțise cruda emoție pe care i le pricinuiă un reproș sau o privire aspră; ea îi arătă, cu naivitate, norii groși care-i învăluiseră sufletul și care se desfășurau ca niște scutece de aur în zorii iubirii sale. O lacrimă a Gabrielei schimbă durerea lui Étienne în plăcere și iată-l gata să se acuze de tiranie. A fost o fericire că au cunoscut, încă de la început, diapazonul inimilor, căci au evitat astfel mii de ciocniri care poate că i-ar fi împietrit. Dar Étienne, nerăbdător să aibă o ocupație, o conduse pe Gabrielle la masa din fața ferestruicii unde suferise atâta și unde de acum încolo avea să vină să admire o floare cu mult mai frumoasă decât toate cele pe care le studiase. Apoi, deschise o carte asupra căreia își aplecară amândoi capetele, amestecându-și pletele.

Cele două ființe atât de puternice sufletește, atât de bolnăvicioase trupește, dar înfrumusețate de suferință, alcătuiau un tablou emoționant. Gabrielle nu cunoștea cochetăria: de îndată ce privirea îi era solicitată, razele dulci ale ochilor ei

nu se lăsau în jos decât din pudoare; fata avu bucuria să-i spună lui Étienne cât de mult îi plăcea vocea lui; iar când el începu să-i explice locul și valoarea notelor, – ea aproape că uită până și semnificația cuvintelor. Asculta melodia și nu instrumentul, urmărea ideea și nu forma. Măgulire ingenioasă, prima pe care o Întâlnește dragostea adevărată, Gabrielle îl găsi pe Étienne frumos, vru să-i mângâie catifeaua mantiei, să-i atingă dantela gulerului. Cât despre Étienne, el se transforma sub privirea creatoare a acelor ochi limpezi; ei îi infuzau seva roditoare ce strălucea în privirea fetei, își prelingeau pe fruntea lui lumina care-i scălda sufletul și nu suferea câtuși de puțin din pricina acestui joc nou al simțirilor sale; dimpotrivă, ele se fortificau. Fericirea era laptele hrănitor al noii sale vieți.

Cum nimic nu-i putu distrage, cei doi tineri rămaseră împreună nu numai în ziua aceea, ci și în toate celelalte, fiindcă își aparținuseră încă din prima zi, trecându-și unul altuia sceptrul și jucându-se cu ei înșiși așa cum copilul se joacă cu viața. Fericiți, așezați pe nisipul auriu, fiecare povestea celuilalt tot trecutul său – dureros la băiat – dar plin de reverie; visător la fată, dar saturat de bucurii pline de suferință.

— Eu n-am avut mamă, zise Gabrielle, dar tata a fost bun ca însuși Dumnezeu!

— Eu n-am avut tată, îi spuse lui Gabrielle, băiatul renegat, dar mama a fost întreg cerul pentru mine.

Étienne îi povesti tinerețea sa, dragostea față de mama sa, slăbiciunea pentru flori. Gabrielle strigă auzind acest lucru. Întrebată, roși, nu vru să răspundă; apoi, când o umbră trecu peste acea frunte pe care moartea părea s-o fi atins cu aripa, peste acel suflet ce aproape că putea fi văzut fiindcă dădea în vileag cele mai mici emoții ale lui Étienne, fata răspunse:

— Pentru că... și mie îmi plac mult florile!

Oare nu era asta o declarație cum numai fecioarele știu să facă și care se socot legate până și prin trecut, prin înclinările lor comune? Dragostea se străduie întotdeauna să se maturizeze; asta e cochetăria celor foarte tinerii. A doua zi, Étienne aduse flori, poruncind să i se caute dintre cele mai nare, așa cum făcea odinioară mama sa pentru el Cunoașteți adâncimea la care ajung, la o ființă solitară, rădăcinile unui sentiment ce reia astfel tradițiile maternității, făcând risipă față de o femeie, de mângâierile cu care mama sa îi încântase viața. Ce măreție, pentru el, în acele nimicuri, unde se confundau cele două singure afecțiuni ale sale! Florile și muzica deveniră limbajul iubirii lor. Gabrielle răspundea cu buchete, buchetelor trimise de Étienne, iar bătrânul vraci trăsese concluzia că fiica lui neștiutoare știa de-acum destule lucruri. Ignoranța materială a celor doi iubiți alcătuia un fel de fundal negru, de pe care cele mai mici fapte ale lor, cu totul spirituale, se detașau cu o grație desăvârșită, întocmai ca profilurile colorate în roșu și atât de pure ale figurilor etrusce. Cele mai neînsemnate cuvinte aduceau potop de idei, căci ele erau fructul meditațiilor lor. Incapabili să apeleze la îndrăzneală, pentru ei orice început părea un sfârșit. Deși tot timpul liber erau întemnițați într-o naivitate care ar fi fost descurajatoare dacă unul dintre ei ar fi putut da un sens dorințelor sale confuze. Erau totodată și poeții și poezia. Muzica, cele mai senzuale cântece pentru sufletele îndrăgostite, au fost mesagerii gândurilor lor; simțeau plăcere să repete aceeași frază, descărcându-și inima prin armonioasele sunete unde sufletele lor vibrau fără obstacole.

Multe iubiri procedează invers: certuri, împăcări, vulgara luptă dintre Spirit și Materie. Dar prima atingere de aripă a adevăratei iubiri te îndepărtează de astfel de lupte; nu poți distinge mai mult de două firi acolo unde totul conține

aceeași esență, aida geniului în cea mai înaltă expresie a sa; dragostea știe să țină lumina cea mai vie, s-o susțină, s-o facă să crească și n-are nevoie de umbră pentru a căpăta contur. Gabrielle, pentru că ea era femeia, Étienne pentru că suferise și meditasese mult, parcurseră prompt spațiu] pe care-l stăpânesc pasiunile vulgare și trecură repede dincolo de el. Ca toate firile slabe, ei fură mai lesne pătrunși de încredere prin acea purpură celestă care dublează puterea, întărind sufletul. Pentru ei, soarele se afla întotdeauna la amiază. În curând, căpătară acea divină încredere în ei înșiși care nu suferă nici de gelozie și nici nu se chinuie; erau în fiecare clipă gata de orice abnegație și nutreau o admirație constantă unul față de celălalt. În astfel de condiții, dragostea nu seamănă durere.

Egali prin șubrezenia lor, puternici prin legătura lor, dacă nobilul era superior în ceea ce privește știința sau provenea dintr-un neam mare, fata medicului egala aceste calități prin frumusețea sa, prin tăria sentimentelor, prin gingășia pe care o imprima bucuriilor sale. Astfel, cei doi porumbei albi se înălțară dintr-odată, bățând în același timp din aripi, către cerul pur. Étienne iubea și era iubit, prezentul era senin, viitorul fără nori; era suveran, castelul era al său, marea era a amândurora, nicio neliniște nu tulbura armonioasa înțelegere a duetului lor; puritatea simțurilor și a spiritului le mărise lumea, gândurile se deduceau fără niciun efort; dorința, a cărei satisfacere ofilește atâtea lucruri, dorința, acea greșală a iubirii pământești, încă nu-i îmboldise. Cei doi zefiri, așezați pe aceeași creangă de salcie, simțeau Bucuria de a-și contempla imaginea în oglinda unei ape limpezi; erau sătui de imensitate, admirau marea fără să le treacă prin minte să se strecoare în ambarcațiunea cu pânze albe, cu parâme pline de flori, pe care o conducea Speranța.

În dragoste există un moment în care nu mai ai nevoie de nimeni, ți-e de-ajuns doar ființa ta

fericită că există.

În timpul unei astfel de primăveri, când totul înmugurește, iubitul se ascunde adeseori de femeia iubită, pentru a se bucura mai mult de ea, pentru a o vedea mai bine; dar Étienne și Gabrielle se cufundau împreună în deliciile acelui ceas copilăresc: când erau ca două surori ce-și fac confidențe pline de farmec, când ca doi frați legați prin îndrăzneala căutărilor. De obicei, dragostea cere un sclav și un zeu, dar ei realizaseră încântătorul vis al lui Platon; nu aveau de divinizat decât o singură ființă. Se ocroteau unul pe celălalt. Mângâierile veniră încet, una câte una, dar caste, ca jocurile atât de vioaie, atât de vesele, atât de cochete ale animalelor tinere, care sunt încă la începutul vieții. Sentimentul care-i îmboldea să-și dezvăluie sufletul printr-un cântec pătimaș, îi mîna către dragoste prin miile de fațete ale aceleiași fericiri. Bucuriile lor nu le pricinuiau nici delir, nici insomnii. Aceasta a fost așa-zisa copilărie a plăcerii, crescând fără să cunoască încă florile roșii ce-i încununau lujerul. Se dăruiau unul altuia fără să bănuiască pericolul, se lăsau în voia unui cuvânt, a unei priviri, a unui sărut, la fel ca în îndelunga înlănțuire a mâinilor lor. Își laudau, cu ingenuitate, unul altuia, frumusețile și risipeau în aceste idile tainice comori de vorbe, folosind cele mai dulci exagerări, cele mai violente diminutive găsite de muza antică a lui Tibul^[22] și rostite din nou de poezia italiană. Pe buzele și în inimile lor se afla constanta reîntoarcere a ciucurilor lichizi ai mării pe nisipul fin al plajei, atât de asemănători și totuși atât de diferiți. Fericită, veșnică fidelitate!

Dacă ai fi numărat zilele, era vorba doar de cinci luni. Dacă voiai să numeri nenumăratele senzații, gânduri, vise, priviri, flori îmbobocite, speranțe împlinite, bucurii fără sfârșit, plete desfăcute și minuțios împrăștiate, apoi strânse la loc și împodobite cu flori, discuții întrerupte, reînnodate, părăsite, râsete nebune, picioare udate în mare,

alergături copilărești după scoicile ascunse printre stânci, sărutări, surprize, îmbrățișări, apoi era vorba de o viață; de altfel moartea avea să justifice din plin acest cuvânt. Există ființe mereu sumbre, copleșite de ceruri plumburii; dar presupuneți o zi frumoasă când soarele înflăcărează cerul albastru: așa a fost luna mai a dragostei lor, în aerul căreia Étienne și-a încredințat toate durerile din trecut inimii Gabriellei, iar fata și-a legat toate bucuriile viitorului de inima seniorului ei. Étienne nu mai avea decât o singură durere: moartea mamei sale; și nu avea să aibă decât o singură dragoste: Gabrielle.

Grosolana rivalitate a unui ambițios precipită cursul acestei lungi luni de miere. Ducele de Hérouville, bătrânul războinic, as în viclenii, politică dură dar abilă, după ce-și dăduse doctorului său cuvântul pe care acesta i-l ceruse, simți ridicându-se în el glasul neîncrederii. Baronul de Artagnon, locotenent în compania sa de ordonanță, se bucura de deplina lui încredere. Baronul era un om așa cum îi plăcea ducelui de Hérouville, adică un fel de măcelar, înalt și puternic, cu chip bărbătesc, acerb și rece, curajos în slujba tronului, cu maniere aspre, cu o voință de bronz în ceea ce privește executarea ordinelor, dar suplu când i se cerea; de altfel nobil, ambițios cu cinstea lui de soldat și viclean în politică, avea mâna ca și chipul, mâna mare și păroasă a condotierului. Comportările îi erau neașteptate, vorba scurtă și concisă. Or, guvernatorul îi încredințase locotenentului său sarcina de a supraveghea comportarea doctorului față de noul moștenitor prezumtiv. Cu tot secretul de care era înconjurată Gabrielle, era greu să-l înșeli pe locotenentul unei companii de ordonanță: auzise cele două glasuri cântând, văzuse lumină seara în căsuța de pe malul mării; bănuia deci că toate preocupările lui Étienne – florile cerute și

poruncile sale sporite – erau legate de o femeie. Apoi o surprinse pe doica Gabriellei pe drum, fie când se dusesse să caute veșminte mai alese, la Forcalier, fie aducând lenjerie fină, luând cu sine câte un meșter sau cărând vreo mobilă pentru fata cea tânără. Soldătoiul vru s-o vadă pe fata medicului, o văzu și se îndrăgosti de ea. Beauvouloir era bogat. Ducele avea să fie furios de cutezanța vraciului. Baronul de Artagnon se gândi că și-ar putea clădi pe acest fapt temelia averii sale. Ducele, aflând că fiul său era îndrăgostit, va voi să-l însoare cu o femeie de neam mare, moștenitoarea câtorva domenii. Și pentru a-l despărți pe Étienne de iubita lui, o va obliga pe Gabrielle să-i devină necredincioasă, măritând-o cu un nobil. Baronul nu avea pământ. Așa că acele domenii i-ar fi căzut grozav de bine, numai că pentru asta trebuia să curme iubirea dintre Étienne și Gabrielle. Și iată că întâmplarea îl sluji de minune pe baronul de Artagnon.

În timpul șederii sale la Paris, bătrânul duce răzbunase moartea fiului său Maximilien, ucigându-l pe adversarul acestuia și pusese ochii, pentru Étienne, pe o partidă nesperată; dorea să-l însoare cu moștenitoarea unor mari domenii, ce făcea parte dintr-o ramură a neamului de Grandlieu, o fată înaltă, frumoasă și disprețuitoare, dar care a fost măgulită de faptul că va purta într-o zi titlul de ducesă de Hérouville. Aflând că Étienne o iubea pe fata păcătosului de doctor, se bucură, fiind încredințat că va putea face ceea ce nădăjduia. Pentru el, acest schimb nu constituia nicio problemă. Vă închipuiți cât de brutal înțelegea dragostea acest om al politicii brutale! O lăsase să moară lângă el pe mama lui Étienne, fără să fi auzit niciunul dintre gemetele ei. Poate că niciodată în viața lui nu simțise o mânie mai violentă ca cea care-l cuprinsese când, în ultima sa scrisoare, baronul Q înștiința cu câtă rapiditate prindeau contur planurile lui Beauvouloir, pe care

locotenentul U învinuia de cea mai nesăbuită ambiție. Ducele își chemă echipajele și plecă val-vârtej de la Paris la Rouen, conducându-le la castelul său pe contesa de Grandlieu, pe sora acesteia, marchiza de Noirmoutier și pe domnișoara de Grandlieu, sub pretextul că vrea să le arate Normandia. Cu câteva zile înainte de sosirea sa – fără să se știe cum de se răspândise zvonul prin ținut – nu i se vorbi bătrânului duce decât de pasiunea tânărului duce de Nivron pentru Gabrielle Beauvouloir, fata celebrului vraci. Ba bogătașii din Rouen îi vorbiră despre acest lucru bătrânului duce, chiar în toiul banchetului dat în cinstea lui, căci convivii erau încântați să-l poată înjosi pe despotul Normandiei. Faptul atâta mânia guvernatorului în cel mai înalt grad. Îi scrisese baronului să păstreze taina venirii sale la Hérrouville, dându-i ordine să-l apere de tot ceea ce lui i se părea a fi o nenorocire.

În aceste împrejurări, Étienne și Gabrielle depărtaseră tot firul ghemului din imensul labirint al dragostei și amândoi, cam neliniștiți să iasă din el, ar fi vrut să continue a trăi acolo.

Într-o zi, se nimeriseră să stea chiar lângă fereastra unde se întâmplaseră atâtea lucruri. Ceasurile, la început umplute cu dulci sporovăieli, se încheiaseră într-o lungă tăcere meditativă. Tinerii începuseră a simți în ființa lor dorința, încă nehotărâtă, a unei posesiuni complete. Își mărturisiră deci unul altuia gândurile confuze, reflexul unei frumoase imagini în două suflete pure. În timpul ceasurilor încă senine, ochii lui Étienne se umplură de lacrimi în timp ce ținea mâna Gabriellei lipită de buzele cale. Ca și mama sa – dar în acea clipă mult mai fericit în dragoste decât fusese ea – băiatul renegat contempla marea, de aur pe plajă, neagră în zare și întretăiată ici și colo de crestele de argint ce vesteau furtuna. Gabrielle, imitându-și iubitul, privea spectacolul

naturii și tăcea. O singură privire, una dintr-acelea prin care sufletele se sprijină unul pe celălalt, le era de ajuns ca să-și împărtășească gândurile. Ultimul abandon nu era pentru Gabrielle un sacrificiu, nici pentru Étienne o exigență. Fiecare dintre ei iubeau cu acea dragoste atât de divin asemănătoare cu ea însăși în orice moment al eternității sale, încât ignoră devotamentul și nu se teme nici de decepții și nici de amânări. Numai că Étienne și Gabrielle erau complet neștiutori în ceea ce privea satisfacțiile a căror dorință le încălzea sufletul. Când luminile slabe ale crepusculului aruncară un văl peste mare, când tăcerea n-a mai fost întreruptă decât de respirația fluxului și a refluxului, pe țărm, Étienne se ridică. Gabrielle se ridică și ea, cu o teamă vagă, fiindcă tânărul n-o mai ținea de mână. O cuprinse însă cu unul dintre brațe, și o strânse la piept ca și cum ar fi vrut s-o lipească de el; fata, înțelegându-i dorința, i se lăsă în brațe, nu pentru a-l obosi, ci pentru a-i da certitudinea că era a lui. Iubitul își puse capul, prea greu, pe umărul iubitei sale, apoi pecetlui cu buzele sânul tumultuos; pletele bogate căzură pe gâtul alb al Gabriellei, mângâindu-i-l. Tânăra îndrăgostită își înclină capul ca să-i facă mai mult loc lui Étienne, înconjurându-i gâtul cu brațul, ca să aibă în ce se sprijini. Rămaseră astfel, fără a rosti un cuvânt, până ce se făcu noapte. Greierii începuseră să cânte în ascunzișurile lor, iar cei doi iubiți ascultară acea muzică parcă spre a-și aduna toate simțurile într-unul singur. Așa cum stăteau, nu puteau fi comparați decât cu un înger care, odată ce-a pus piciorul pe pământ, așteaptă ceasul în care să se înalțe iar spre cer. Împliniseră frumosul vis al lui Platon și al tuturor celor care caută un sens omenirii; alcătuiau împreună un singur suflet, erau ca perla misterioasă sortită să împodobească fruntea vreunui astru necunoscut, speranța noastră, a tuturor!

— Mă conduci? întrebă Gabrielle, ieșind prima din plăcuta liniște.

— De ce să ne despărțim? răspunse Étienne.

— Ar trebui să fim tot timpul împreună, zise ea;

— Rămâi.

— Da.

În sala de alături se făcu auzit pasul greoi al bătrânului Beauvouloir. Medicul îi găsi pe cei doi tineri despărțiți, dar îi văzuse înlănțuiți când se uitase pe geam. Chiar și dragostea cea mai pură preferă taina.

— Nu-i bine, copila mea, să rămâi aici, atât de târziu, îi spuse el Gabriellei, și încă fără lumină!

— De ce? întrebă ea, doar știi bine că ne iubim și că el e stăpânul castelului.

— Copii, zise Beauvouloir, dacă vă iubiți, fericirea vă obligă să vă căsătoriți, ca să vă puteți petrece viața împreună; numai că această căsătorie depinde de voia monseniorului duce...

— Tata mi-a făgăduit să-mi satisfacă orice dorință, strigă cu însuflețire Étienne, întrerupându-l pe Beauvouloir.

— Scrieți monseniorului, răspunse medicul, exprimați-vă această dorință și dați-mi scrisoarea ca s-o trimit odată cu cea pe care am scris-o eu. Bertrand va pleca de îndată ca să înmâneze scrisorile însuși monseniorului. Am auzit că ar fi la Rouen; o aduce pe moștenitoarea familiei de Grandlieu și socot că nu pentru el o aduce... Dacă aș asculta de presimțirile mele, aș lua-o chiar în noaptea asta pe Gabrielle și aș duce-o acasă...

— Să ne despartă? strigă Étienne pălind de durere și sprijinindu-se de Gabrielle.

— Tată!

— Gabrielle, spuse medicul, întinzându-i o sticlută pe care o luă de pe o masă și pe care ea i-o dădu lui Étienne s-o miroasă, știința mea mi-a spus că imatura v-a sortit unul altuia... Aș fi vrut să-l pregătesc însă pe domnul duce pentru o căsătorie care-l ofensează, dar diavolul l-a prevenit înaintea

noastră... Tânărul e duce de Nivron, zise tatăl Gabriellei, iar tu, tu nu ești decât fiica unui sărman medic.

— Tata a jurat că nu mă va contrazice în niciun fel, zise Étienne, calm.

— Și față de mine s-a jurat că va consimți la tot ceea ce voi face ca să vă găsesc o soție, răspunse medicul. Dar dacă nu-și ține jurământul?

Étienne se așeză.

— Marea e întunecată în seara asta, spuse el după un moment de tăcere.

— Dacă ați ști să mergeți călare, monseniore, v-aș sfătui s-o luați pe Gabrielle și să fugiți chiar în seara asta. Vă cunosc și pe unul și pe celălalt și știu că orice altă căsătorie vă va fi fatală. Aflând despre fugă, ducele mă va arunca sigur, în temniță, unde voi rămâne tot restul vieții mele. Dar voi muri fericit, dacă moartea mea vă va asigura fericirea. Vai, dar a vă urca pe un cal ar însemna să vă riscați viața, și a domniei voastre și a Gabriellei. Așa că va trebui să înfrunțați aici, mânia guvernatorului.

— Aici! repetă sărmanul Étienne.

— Am fost trădați de cineva de la castel care l-a mâniat pe tatăl domniei voastre, reluă Beauvouloir.

— Hai să ne aruncăm în mare, îi zise Étienne Gabriellei, aplecându-se la urechea tinerei care se așezase în genunchi, alături de iubitul ei.

Ea înclină capul, surâzând. Dar Beauvouloir ghici despre ce vorbiseră.

— Monseniore, zise el, știința ca și spiritul domniei voastre v-au făcut elocvent; dragostea ar trebui să vă facă de neclintit. Declarați-i domnului duce că sunteți îndrăgostit, veți confirma astfel scrisoarea mea care este destul de concludentă. Eu cred că nu e totul pierdut. Îmi iubesc fata tot atât cât o iubiți și dumneavoastră și vreau s-o apăr.

Étienne își înalță capul.

— Marea e întunecată în seara asta, zise el.

— A fost ca un val de aur la picioarele noastre, răspunse Gabrielle cu un glas melodios.

Étienne porunci să se aducă o lumânare și se așeză la masă ca să-i scrie tatălui său. De o parte a scaunului se afla Gabrielle, îngenuncheată, tăcută, privind scrisul fără să citească, fiindcă citea totul pe fruntea lui Étienne. De cealaltă parte se afla bătrânul Beauvouloir, al cărui chip de obicei jovial era acum cumplit de trist, tot atât de trist ca și camera în care murise mama lui Étienne. O voce tainică îi prorocea: „Băiatul va avea soarta mamei sale!”

Scrisoarea odată isprăvită, Étienne i-o întinse bătrânului, care se grăbi să i-o ducă lui Bertrand. Calul venerabilului scutier era înșeuat, omul gata de drum, așa că Bertrand plecă și-l întâlni pe duce... la patru leghe de castelul de Hérouville.

— Du-mă până la poarta din turn, îi spuse Gabrielle lui Étienne când rămaseră singuri.

Trecură amândoi prin biblioteca bătrânului cardinal și urcară în turnul unde se afla poarta a cărui cheie îi fusese dată Gabriellei de către Étienne. Năucit de teama unei nenorociri, bietul tânăr lăsă în turn făclia de care se slujise ca să lumineze drumul iubitei sale, apoi o conduse pe Gabrielle până la colibă. La câțiva pași de mica grădiniță preschimbată într-un adevărat rai al florilor, lângă umila colibă, cei doi se opriră. Îndrăzneți, din pricina spaimei vagi care-i tulbura, își dădură, în întuneric și în tăcere, primul sărut în care sufletul și simțurile se unesc pentru a ne dăruia o plăcere de neasemuit. Étienne înțelese, în sfârșit, dragostea, în dublul ei sens, dar Gabrielle fugi de frică să nu se lase târâtă de voluptate, dar în ce anume, încă nu știa. Nu știa nimic despre adevăratul sens al iubirii.

În momentul în care ducele de Nivron urca treptele scării, după ce închisese ușa turnului, un strigăt de spaimă scos de Gabrielle îi răsună în

ureche. Étienne străbătu apartamentele castelului, coborî pe scara cea mare, ieși pe plajă și alergă spre coliba Gabriellei, unde văzu lumină. Ajungând în grădină, la lumina faclei care lumina roata de tors a dădacei, fata zărise pe scaun, în locul bătrânei, un bărbat. La zgomotul pașilor, bărbatul se întorsese spre ea și o speriasse. De altfel, aspectul baronului de Artagnon justifica perfect spaima pe care i-o inspirase Gabriellei.

— Ești fata lui Beauvouloir, medicul monseniorului? întrebă locotenentul companiei de ordonanță, după ce Gabrielle își veni în fire.

— Da, seniore.

— Am să-ți încredințez niște lucruri de mare importanță. Sunt baronul de Artagnon, locotenentul companiei de ordonanță pe care o comandă monseniorul duce de Hérrouville.

În circumstanțele în care se aflau cei doi iubiți, Gabrielle fu izbită de cuvintele și de tonul plin de sinceritate cu care le rostise soldatul.

— Doica dumitale e colo, poate. să ne audă, așa că vino, zise baronul.

Locotenentul ieși, Gabrielle îl urmă. Se îndreptară amândoi spre țărmlul din spatele casei.

— Nu-ți fie teamă, îi spuse baronul.

Asigurările de felul acesta ar fi speriat o ființă mai puțin neștiutoare; dar o fată tânără și simplă, care iubește, nu se crede niciodată în pericol.

— Copilă dragă, zise baronul, străduindu-se să dea un ton cât mai mios vocii sale, și tu și tatăl tău vă aflați pe buza unei prăpăstii în oare vă veți prăvăli mâine; nu pot să văd acest lucru și să nu vă dau de veste. Monseniorul e făcut foc pe voi, vă bănuiește că i-ați sedus fiul, pe care preferă să-l vadă mort decât însurat cu tine. Asta în ceea ce-l privește pe fiul lui. Cât despre părintele tău, iată ce-a hotărât monseniorul: acum nouă ani el a fost amestecat într-o poveste urâtă; era vorba de înlocuirea unui copil de viță nobilă, chiar în clipa nașterii lui. Monseniorul, știindu-l pe tatăl tău

nevinovat, a garantat atunci pentru el și Parlamentul și-a retras urmărirea. Dar acum o să poruncească să fie dat pe mâna justiției și pedepsit. Va fi rupt în bucăți, de viu; având în vedere serviciile pe care i le-a adus stăpânului său, poate că va obține să fie doar spânzurat. Nu știu ce are de gând monseniorul cu tine. Dar sunt sigur că l-ai putea salva de mânia tatălui său, pe părintele tău de chinul cumplit care-l așteaptă și te-ai putea salva și pe tine însăși.

— Ce trebuie să fac? zise Gabrielle.

— Să te arunci la picioarele ducelui și să-i mărturisești că fiul său te iubește împotriva voinței tale, dar că tu nu-l iubești. Ca dovadă să-i spui că ești gata să te măriți cu omul pe care ți-l va alege el de bărbat. E generos și-ți va da o zestre mare.

— Pot face orice în afară de a-mi renega iubirea.

— Dar dacă ar trebui s-o faci ca să-ți salvezi tatăl, pe tine și pe monseniorul de Nivron?

— Étienne, spuse ea, ar muri și eu de asemenea.

— Monseniorul de Nivron va fi mâhnit să te piardă, dar va trăi spre cinstea neamului său; tu ai să te resemnezi să fii nevasta unui baron în loc de ducesă, iar tatăl tău va trăi, răspunse omul.

În acel moment, Étienne ajunsese la colibă, și nevăzând-o pe Gabrielle, scoase un strigăt ascutit.

— Iată-l, strigă fata, lasă-mă să mă duc să-l liniștesc.

— Am să vin mâine dimineață după răspunsul tău, zise baronul.

— Mă voi sfătui cu tata, răspunse ea.

— N-ai să-l mai vezi; tocmai am primit ordin să-l arestez și să-l trimit la Rouen sub escortă în lanțuri, zise el părăsind-o pe Gabrielle înmărmurită de groază.

Fata se năpusti în colibă și-l găsi pe Étienne înspăimântat de tăcerea cu care doica îi răspunsese la prima întrebare:

— Unde e Gabrielle?

— Iată-mă, strigă fata a cărei voce era ca de gheață, ale cărei culori dispăruseră, al cărei mers era greoi.

— De unde vii? zise el. Ai strigat?

— Da, m-am ciocnit de un...

— Nu, iubita mea, răspunse Étienne întrerupând-o, am auzit pașii unui bărbat!

— Étienne, socot că l-am supărat pe Domnul, să ne așezăm în genunchi și să ne rugăm. Apoi îți voi spune totul.

Étienne și Gabrielle îngenuncheară, iar doica rosti o rugăciune.

— Dumnezeule, zise fata într-un elan care trecu dincolo de spațiile terestre, dacă n-am călcat niciuna dintre poruncile tale, dacă n-am jignit nici Biserica, nici pe rege, noi care nu alcătuim decât una și aceeași persoană în care dragostea strălucește întocmai ca limpezimea pe care i-ai dat-o perlei din adâncul mării, fă-ne favoarea de a nu ne despărți nici în lumea asta, nici în cealaltă!

— Draga mea măicuță, adăugă Étienne, tu care te afli în ceruri, roag-o pe Sfânta Fecioară ca, dacă nu putem fi fericiți, Gabrielle și cu mine să murim cel puțin împreună, fără să suferim. Cheamă-ne și vom veni la tine!

După asta, Gabrielle îi povesti lui Étienne discuția pe care o avusese cu baronul de Artagnon.

— Gabrielle, îi spuse tânărul prinzând curaj în disperarea cauzei sale, voi ști să-i țin piept tatălui meu.

O sărută pe frunte, nu pe buze; apoi se întoarse la castel, hotărât să-l înfrunte pe omul teribil care-i apăsase atâta viața. Nu știa că locuința Gabriellei avea să fie păzită de soldați de îndată ce el urma s-o părăsească.

A doua zi, Étienne fu doborât de durere când – ducându-se s-o vadă pe Gabrielle – o găsi prizonieră; dar Gabrielle o trimise pe doica sa ca să-i spună că mai curând va muri decât să-l

trădeze; că de altfel găsisese mijlocul de a înșela vigilența gărzilor și că se va refugia în biblioteca bătrânului cardinal, unde nimeni n-ar putea bănuși că se ascunde; dar că nu știa când anume va putea să-și aducă la îndeplinire planul. Étienne rămase în odaia sa, unde puterile inimii sale se șubreziră din pricina așteptării.

La ora trei, echipajele ducelui și suita sa intrară în castel, unde bătrânul venea să ia masa de seară cu toată liota de musafiri după el. Într-adevăr, de îndată ce se întunecă, doamna contesă de Grandlieu, care o ținea pe fiică-sa de braț, ducele și marchiza de Noirmoutier urcară scara cea mare, într-o tăcere profundă, căci fruntea încruntată a stăpânului îi speriasse pe toți slujitorii săi. Deși baronul de Artagnon afluase despre fuga Gabriellei, afirmase că fata era bine păzită; dar tremura ca nu cumva să i se dea peste cap planul personal, în cazul în care ducele își va vedea propriile lui planuri stânjenite de acea fugă. Cei doi ascundeau prost o expresie încrâncenată sub aparențele agreabile ale etichetei. Ducele poruncise fiului său să se afle în salon. Când musafirii intrară, baronul de Artagnon își dădu seama, după fața abătută a lui Étienne, că încă nu știa nimic despre fuga Gabriellei.

— Iată-l pe fiul meu, zise bătrânul duce luându-l pe Étienne de mână și prezentându-l doamnelor.

Étienne le salută fără să spună un cuvânt. Contesa și domnișoara de Grandlieu schimbă o privire care nu-i scăpă bătrânului.

— Fiica dumitale nu va fi de acord, zise ducele încet, nu-i așa că la asta v-ați gândit?

— Ba eu socot contrariul, dragă duce, răspunse mama, surâzând.

Marchiza de Noirmoutier, care-și însoțise sora, râse discret. Acel râs îi străpunse inima lui Étienne, pe care domnișoara cea înaltă îl îngrozise.

— Ei bine, domnule duce, îi spuse tatăl său cu voce scăzută și cu un aer vesel, nu ți-am găsit o

nevastă pe potrivă? Ce zici, îngerașule, de mândrețea asta de fată?

Bătrânul duce nu se îndoia de supunerea fiului său, căci Étienne era, în ochii lui, fiul soției sale, deci aceeași pastă ușor de modelat. „Să-mi facă un copil și n-are decât să crape, puțin îmi pasă de el!” își spunea bătrânul în sinea sa.

— Tată, zise băiatul, cu glas dulce, nu te înțeleg...

— Vino în odaia ta, am să-ți spun două vorbe, zise ducele trecând în camera de onoare.

Étienne își urmă tatăl. Cele trei doamne, atâtea de curiozitatea baronului de Artagnon, se făcură că se plimbă prin sala uriașă, până ce ajunseră la ușa camerei de onoare, pe care ducele o lăsase întredeschisă și în dosul căreia se grupaseră cu toatele.

— Dragă fiule, zise bătrânul îndulcindu-și la început vocea, ți-am ales ca soție pe domnișoara aceea înaltă și frumoasă. Este moștenitoarea domeniilor unei ramuri cadete a casei de Grandlieu, neam vechi și nobil din ducatul Bretagne. Așa că fii o gazdă drăguță și amintește-ți cele mai frumoase lucruri din cărți ca să i le spui înainte de a începe să-i faci curte.

— Tată, prima datorie a unui gentilom nu e oare aceea de a-și ține cuvântul?

— Da.

— Ei bine, când te-am lertat pentru moartea mamei, care și-a dat sufletul în odaia asta numai pentru că s-a măritat cu tine, nu mi-ai făgăduit că n-ai să te opui dorințelor mele? „Eu însumi te voi asculta ca pe Dumnezeuul familiei”, așa mi-ai spus. N-am întreprins nimic împotriva dumitale și nu cer decât să am libertatea într-o situație în care e vorba de viața mea și care nu mă privește decât pe mine: însurătoarea!

— Înțeleg, zise bătrânul simțind cum i se urcă tot sângele în obraz, că nu te vei opune să ne continui nobila noastră viță.

— Nu mi-ai pus condiții, zise Étienne. Și nu știu ce are comun dragostea cu vița aleasă! Ceea ce știu și încă foarte bine e că o iubesc pe fata bătrânului dumitale prieten Beauvouloir, și nepoata iubitei dumitale, Frumoasa Romană.

— Dar ea a murit, răspunse bătrânul colos, cu un aer sumbru și totodată batjocoritor dând de înțeles că dacă nu murise avea el să-i facă de petrecanie.

Urmă un moment de adâncă tăcere.

Bătrânul le zări pe cele trei femei și pe baronul de Artagnon. Étienne al cărui auz era deosebit de fin, o auzi în bibliotecă pe sârmana Gabrielle care, vrând să-i dea de veste iubitului ei că se afla acolo, cânta:

*„Până și-o hermină
Nu-i ca ea de fină.
Floarea crinului pălită...”*

Copilul renegat, pe care îngrozitoarea fraza a tatălui său îl aruncase în abisurile morții, reveni la viață pe aripile acelor versuri. Cu toate că sentimentul de groază, șters atât de repede, îi sfârâmasese inima, își adună puterile, își înălță capul și-și privi tatăl drept în față, pentru prima oară în viața lui, disprețuindu-l tot atât cât îl disprețuia și el, și-i spuse pe un ton plin de ură:

— Un gentilom nu trebuie să mintă!

Dintr-un salt, fu la ușa opusă ușii salonului și strigă:

— Gabrielle!

Suava ființă se ivi în umbră, ca un crin în frunziș, tremurând în fața acelor femei ironice, informate despre dragostea lui Étienne. Aidoma norilor care aduc cu ei trăsnetul, bătrânul duce ajuns la furie paroxistică se profila pe frontispiciul strălucitor pe care-l alcătuiau veșmintele bogate ale celor trei doamne de la Curte. Între continuarea neamului său și o mezalianță, orice alt om ar fi

ezitat; dar la bătrânul neîmblânzit te loveai de o ferocitate care până atunci înlăturase toate piedicile omenești; își scoase, deci, imediat spada, singurul remediu pe care-l cunoștea pentru dezlegarea nodurilor gordiene ale vieții. În situația în care răsturnarea ideilor sale ajunsese în punctul culminant, firea lui avea să triumfe. Prins de două ori în flagrant delict de minciună de către ființa pe care o ura, de către copilul pe care-l blestemase de mii de ori și blestemat mai mult ca niciodată în clipa în care slăbiciunea lui disprețuită triumfa asupra atotputerniciei sale, până atunci infailibilă, n-a mai existat în el nici tatăl și nici omul. Tigrul ieșise din peștera în care se pitise o vreme. Bătrânul, pe care răzbunarea îl întinerise, aruncă asupra celei mai încântătoare perechi de îngeri care consimțiseră să se coboare pe pământ o privire atât de plină de ură, încât aproape că-i și ucisese.

— Ei bine, dacă-i așa, crăpați amândoi! Tu, stârpitură murdară, dovadă a rușinii mele! Și tu, îi zise el Gabriellei, desfrânată ticăloasă, cu limba de viperă, care mi-ai otrăvit casa!

Cuvintele străpunseră inima celor doi copii cu ura de care erau încărcate. În clipa în care Étienne văzu mâna mare a tatălui său înarmată cu spada și ridicată asupra Gabriellei, muri, iar Gabrielle, vrând să-l sprijine, pieri și ea.

Bătrânul trânti ușa cu furie și-i spuse domnișoarei de Grandlieu:

— Ei, bine, domnișoară, am să te iau eu de nevastă!

— Iar dumneata ești încă destul de verde ca să ai destui urmași, șopti contesa la urechea bătrânului care slujise sub șapte regi ai Franței.

Paris, 1831—1836

Sfârșit

Addenda

Următoarele personaje din *Copilul renegat*, se regăsesc în alte romane sau nuvele ale lui Balzac din *Comedia Umană* (în paranteză, numele traducerii în limba română – acolo unde există):

Herouville, Duce d'

La Cousine Bette, 1846 (*Verișoara Bette*)

La Vieille Fille, 1836 (*Fata bătrână*)

Modeste Mignon, 1844

Grandlieu, Ducesă

Splendeurs et misères des courtisanes, 1838 (*Strălucirea și suferințele curtezanelor*)

Une fille d'Ève, 1839

Béatrix, 1839 (*Béatrix*)

[1] Această dedicație datează din 1846: Balzac frecventa pe atunci salonul baroanei Rothschild. Dedicația cărții *Un om de afaceri* către baronul de Rothschild, datează din același an (n. ed. fr.).

[2] Romanul a fost publicat în ianuarie 1831 în *Revue des Deux Mondes*, sub numele de *L'enfant maudit*. Este încadrat de autor în ciclul *Studii filozofice* (*Études philosophiques*) al *Comediei umane*. (n.k.)

[3] noaptea sfântului Bartolomeu – Masacrarea protestanților francezi din noaptea sfântului Bartolomeu (24 august 1572); a fost pusă la cale de regina catolică Caterina de Medici și de camarila ei, în scopul de a curma influența crescândă a nobililor hughenoti (protestanți). (n.k.)

[4] În 1573.

[5] *Liga catolică* – în timpul războaielor religioase de la sfârșitul secolului al XVI-lea, cele două tabere – protestanții și catolicii – erau conduse, respectiv, de Henric de Bourbon (viitorul Henric al IV-lea) și de prinții din familia de Guise, în jurul cărora se grupase așa-numita Ligă Catolică. (n.k.)

[6] Pumnal cu lama scurtă și lată.

[7] Vechi instrument cu trei coarde, ce seamăna cu vioara și la care se cânta cu un arcuș.

[8] *Agrippa von Nettesheim*, medic și cabalist german (1486-1533). (n.k.)

[9] În mâinile tale (în sensul de rugăciunea cea de pe urmă).

[10] Adică aici cinci sute de grame. Mai mult ca sigur că Balzac se înșelase în calculele sale (Nota ediției franceze).

[11] *pair al Franței* – membru al Camerei aristocratice a parlamentului, creată în 1814, pentru a neutraliza Camera deputaților; „*pair*”-ii erau numiți de rege pe viață. Cu oarecare schimbări, Camera *pairilor* a durat până la 1848.

[12] protestant calvinist.

[13] Culegeri de romane, scurte poeme epice.

[14] Motetele erau, în epoca respectivă, compoziții muzicale pe mai multe voci, profane sau religioase, pe texte latine. Balzac pare să le confunde cu madrigalurile cântate în italiană (n. ed. fr.).

[15] *mareșalul d’Ancre* – Concino Concini, aventurier italian; a urmat-o în Franța pe Maria de Medici, devenită regină (prin căsătoria cu Henric al IV-lea) și, ca favorit al ei, a făcut o avere imensă, ceea ce i-a permis să cumpere marchizatul d’Ancre; *mareșalul d’Ancre* a fost, pe lângă Maria de Medici, protectorul viitorului cardinal de Richelieu, la începuturile carierei de om politic a acestuia. (n.k.)

[16] Corect: *heri villa*.

[17] *Sabat* – denumirea așa-zisei adunări a vrăjitoarelor, prezidată de Satan, adunare care, conform superstițiilor, are loc sâmbătă la miezul nopții. (n.k.)

[18] Bernard de Palissy – ceramist, savant, mineralog chimist și scriitor din vremea Renașterii franceze; pentru a-și face experiențele de artist-ceramist, și-a ars mobilele și podeaua casei; a murit la Bastilia, victimă a persecuțiilor religioase (1510–1583). (n.k.)

[19] *Benvenuto Cellini* – sculptor, gravor și argintar italian (1500–1571); a lucrat mult la curtea regelui Franței, Francisc I. (n.k.)

[20] E vorba de Gabrielle d'Estrées, iubita lui Henric al IV-lea (N.T.)

[21] Swedenborg (N. ed. fr.)

[22] *Tibul* – poet latin, autor de versuri sentimentale, grațioase și duioase, a trăit cam între anii 54 și 19. (n.k.)

Table of Contents

COPILUL RENEGAT	5
Cum a trăit mama	6
Cum a murit fiul	68
Addenda	122
[1]	122
[2]	122
[3]	122
[4]	123
[5]	123
[6]	123
[7]	123
[8]	123
[9]	123
[10]	123
[11]	123
[12]	123
[13]	123
[14]	123
[15]	123
[16]	123
[17]	123
[18]	124
[19]	124
[20]	124
[21]	124
[22]	124